

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

Čtení a čtenářství vysokoškoláků

READING AND READERSHIP OF UNIVERSITY STUDENTS

Magisterská diplomová práce

Autor: Bára Feberová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.

Olomouc 2019

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci na téma „*Čtení a čtenářství vysokoškoláků*“ vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucí diplomové práce a uvedla v ní veškerou literaturu společně s ostatními zdroji, které jsem v práci použila.

V Olomouci.....

Podpis.....

Poděkování

Tímto způsobem bych chtěla velmi poděkovat vedoucí práce doc. PhDr. Heleně Kubátové, Ph.D. za její trpělivost, vstřícný přístup, cenné rady a čas, který mi věnovala pro přípravu mé diplomové práce.

Stejně tak děkuji mé rodině a příteli, jež mi byli oporou po celou dobu psaní práce.

ANOTACE

Jméno a příjmení:	<i>Bc. Bára Feberová</i>
Katedra:	<i>Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie</i>
Obor studia:	<i>Sociologie – Andragogika</i>
Obor obhajoby práce:	<i>Sociologie</i>
Vedoucí práce:	<i>doc. PhDr. Helena Kubátová, Ph.D.</i>
Rok obhajoby:	<i>2019</i>

Název práce:	<i>Čtení a čtenářství vysokoškoláků</i>
Anotace práce:	<p>Diplomová práce zkoumá čtení a čtenářství vysokoškolských studentů dvouoboru Sociologie-Andragogika a oboru Biochemie. První kapitola je zaměřena kulturní vkus ve společnosti a představuje výsledky jednotlivých výzkumů čtenářské gramotnosti společně s deskripcí současného českého knižního trhu. Druhá kapitola obsahuje charakteristiku české čtenářské kultury a jejích tří pilířů – čtení, nakupování a návštěvu veřejných knihoven. Třetí kapitola této práce pojednává o postojeových a motivačních souvislostech četby, po kterých následuje interpretace jednotlivých čtenářských návyků. Metodika je součástí čtvrté kapitoly, která generuje postup pro kvantitativní empirický výzkum, jemuž je věnována kapitola pátá. Z výzkumu vyplynulo, že existují rozdíly v rámci čtení, nákupního chování, čtenářských návyků a návštěvnosti veřejných knihoven u srovnávacích skupin respondentů, ne však markantní. Vysokoškoláci si častěji knihy půjčují, než nakupují.</p>
Klíčová slova:	Čtení, čtenářství, knižní trh, čtenářská gramotnost, vysokoškoláci, knihy, nakupování knih, čtenářské návyky, půjčování knih, veřejné knihovny, kvantitativní výzkum, elektronický dotazník

Title of Thesis:	<i>Reading and Readership of University students</i>
Annotation:	<p>The Master's theses researches the reading and the readership of university students of double major study of Sociology-Andragogy and Biochemistry programme. The very first chapter is focused on cultural taste in a society and represents results of partial researches of reading literacy together with description of actual Czech book market. Chapter two includes characteristics of Czech readership culture and its three pillars – reading, buying and visiting public libraries. The third chapter of the work is about attitude and motivation connection with reading. Then follows the interpretation of partial readership's habits. Methodology is a part of the fourth chapter and generates methods for quantitative empirical research which is a part of the fifth chapter. The research has emerged, that there are differences in reading, buying behaviour, readership habits and in visiting public libraries among comparative groups of respondents, but not striking. University students tends to borrow books more often than buy.</p>
Keywords:	Reading, readership, book market, reading literacy, university students, books, book shopping, reading habits, books lending, public libraries, quantitative research, e-questionnaire
Názvy příloh vázaných v práci:	<i>Příloha č. 1 – online dotazník</i>
Počet literatury a zdrojů:	33
Rozsah práce:	159 s. (229 840 znaků s mezerami)

OBSAH

ANOTACE	4
ÚVOD.....	8
1. KNIHA JAKO SOUČÁST ČESKÉ KULTURY	10
1.1 Volný čas a kulturní vkus ve společnosti	11
1.2 Výzkumy české čtenářské gramotnosti	16
1.3 Současný český knižní trh	24
2. SOUČASNÁ ČESKÁ ČTENÁŘSKÁ KULTURA.....	30
2.1 Čtenář a jeho typologie	32
2.2 Čtení v době digitální	41
2.3 Způsoby nabývání knih	51
2.2 Čtení v době digitální	41
2.4 Veřejné knihovny	58
3. OKAMŽIK S KNIHOU	63
3.1 Postojové a motivační souvislosti četby	63
3.2 Čtenářské návyky.....	74
4. METODIKA PRÁCE.....	80
4.1 Cíl výzkumu.....	80
4.2 Výzkumná metoda a technika.....	80
4.3 Charakteristika výzkumného souboru	80
4.4 Hypotézy.....	82
4.5 Operacionalizace hypotéz	82
4.6 Konstrukce elektronického dotazníku	86
4.7 Předvýzkum	90
4.7.1 Úprava dotazníku pro předvýzkum	92

5. EMPIRICKÝ VÝZKUM	95
5.1 Sběr dat	95
5.2 Vyhodnocení a interpretace výsledků dotazíkového šetření	96
5.2.1 Čtení.....	96
5.2.2 Způsoby nabývání knih.....	108
5.2.3 Nákupní chování	112
5.2.4 Čtenářské návyky.....	118
5.2.5 Veřejné knihovny.....	128
ZÁVĚR VÝZKUMU	134
ZÁVĚR.....	138
Seznam použité literatury	141
Seznam tabulek a grafů	144
Přílohy	147

ÚVOD

Již od 15. století, kdy byl vynalezen knihtisk, se čtení knih stává značnou součástí života jedince. Knihy nalézáme všude okolo nás. Slouží nám jako pomocníci při studiu, poskytují nám velké množství informací a zejména jsou našimi přáteli, se kterými trávíme volný čas. V dnešní uspěchané době, která je typická digitalizací veškerých sfér života. Žijeme v době mobilních telefonů, televize a zejména internetu, což jsou technologie, které umožňují jedinci poznat svět z online obrazovky či křesla před obrazovkou. Pomalu a jistě se stáváme loutkami médií a digitálního světa. I přes velké digitální změny ve společnosti, kdy se vše dá vyhledat a studovat na internetu, má tištěná kniha v české kultuře stále velký význam a počty čtenářů rapidně neubývají. Například dle výzkumu Trávníčka z roku 2018 vyplynulo, že 78 % obyvatel ČR přečte za rok aspoň jednu knihu (jakoukoli, tištěnou či elektronickou a k jakémukoli účelu). Čtení a čtenářství české populace jsou zdrojem velké pozornosti a stávají se součástí mnoha výzkumů a statistických šetření. Na základě těchto průzkumů bylo zjištěno, že existují socio-demografické ukazatele, které ovlivňují vztah čtenář – půjčování – kupování knih, přičemž nejsilnějším ukazatelem je vzdělání respondenta. Trávníček zmiňuje, že „*čtení stoupá s úrovní dosaženého vzdělání.*“ (Trávníček, 2008: 42). Vychází tedy z toho, že čím vyšší vzdělání, tím silnější je vazba na čtenář – kupování – půjčování knih.

Na základě tvrzení, že počet lidí s vysokým vzděláním je mezi čtenáři nejvyšší, jsem se rozhodla provést výzkum právě na vysokoškolských studentech. Problematika čtení a čtenářství se stala předmětem mého zájmu z důvodu osobní zainteresovanosti ke knihám a čtení. Zajímalo mě, jak jsou na tom se čtením beletrie mí spolužáci v rámci dvouoboru Sociologie-Andragogika ve srovnání s oborem Biochemie. Čtení lze zkoumat jako aktivitu zaměřenou na knihy – jejich čtení a nabývání (nakupování a půjčování), z hlediska času, který mu věnujeme. Dále pak z hlediska motivace a konkrétních čtenářských návyků jedince. Zajímají mě informace o čtenáři z hlediska pěti segmentů: čtení, nabývání knih, nákupní chování, veřejné knihovny a čtenářské návyky. V důsledku to znamená, že cílem

výzkumu této práce je analyzovat a interpretovat čtenářství u vybraných skupin studentů VŠ v kontextu českého knižního trhu a české čtenářské kultury.

Pokládám si otázku, zdali čtou studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika více než studenti Biochemie? Nečtou, protože nemají na čtení knih čas? Jak jsou na tom se způsobem nabývání knih, půjčují si častěji knihy či je nakupují? Mají studenti dvouoboru odlišné nákupní chování než studenti oboru Biochemie? Jaké jsou čtenářské návyky vysokoškoláků, objevují se zde odlišnosti v rámci skupin respondentů? A jaká je návštěvnost veřejných knihoven z hlediska jednotlivých skupin respondentů? Na tyto otázky odpovím pomocí svého empirického výzkumu. Primárně budu v rámci této práce vycházet ze tří publikací výsledků výzkumu, a to od Jiřího Trávníčka, Radima Bačuvčíka, Martina Fibigera a Michala Čuřína.

Práce je rozdělená do pěti kapitol. První část práce se zabývá významem knihy pro kulturu a kulturním vkusem ve společnosti s odkazem na Bourdieho a jeho teorii třídního habitu. Následně jsou nastíněny výsledky jednotlivých výzkumů čtenářské gramotnosti společně s deskripcí současného českého knižního trhu. Druhá kapitola se zaměřuje na charakteristiku české čtenářské kultury a jejích tří pilířů – čtení, nakupování a návštěvě veřejných knihoven. Na úvod stanovuje definici čtenáře/nečtenáře, kterého následně dělí do typologie čtenáře. V rámci další podkapitoly je nastíněno čtení v době digitální a dále pak způsoby, jakými čtenáři nabývají knihy a charakteristika veřejných knihoven společně se stavem návštěvnosti. Třetí kapitola této práce pojednává o postojevných a motivační souvislostech četby, po kterých následuje interpretace jednotlivých čtenářských návyků. Primárně budu vycházet ze tří publikací výsledků výzkumu, a to od Jiřího Trávníčka, Radima Bačuvčíka, Martina Fibigera a Michala Čuřína. Čtvrtá část práce patří metodice výzkumu, ve které je uveden cíl výzkumu, výzkumná metoda, charakteristika výzkumného souboru. Dále jsou zde představeny hypotézy společně s jejich operacionalizací. Poslední část výzkumné části se věnuje empirickému výzkumu, týkající se jeho sběru dat a interpretace výsledků. Součástí této části je také shrnutí závěrů výzkumu.

1. Kniha jako součást české kultury

„Kniha je nejlepším přítelem. Jsme knihami spojeni s duchem všech národů a dob.“ (T.G. Masaryk)

Stejně jako v historii lidstva měla kniha v české kultuře zvláštní místo, které dávalo lidem různého společenského postavení možnost sebevyjádření. Každá historická a kulturní epocha společnosti chápe a interpretuje žitý svět jiným způsobem, vytváří si svůj hodnotový systém, který kniha uchovává, rozvíjí a předává dále (Halada, 1993: 12-13). Jak Halada uvádí *„Kniha nepotřebuje důkazů, že je součástí kultury, neboť už sám fakt její dosavadní existence je důkazem, že kulturu vytváří a uchovává.“* (Halada, 1993: 12). Knihy nám představují minulost pomocí barvitě historie naší kultury, ukazují také současný každodenní život či poskytují náhled do předvídané budoucnosti. Kolem knih se neustále něco děje, buďto jsou v centru pozornosti, nebo naopak zastíněny novými technologiemi, jsou převáděny do divadelní podoby či zfilmovány. I přes všechny technologické pokroky si kniha udržela své místo, čtenáře a stále můžeme čtení knih zařadit do prvních příček nejčastějšího způsobu trávení volného času občanů České republiky.

Pro začátek je třeba si stanovit definici čtení a čtenářství, což jsou pojmy se kterými budeme pracovat. Čtení lze definovat jako určitý proces, kdy čtenému textu přikládáme význam. Tato aktivita klade důraz na jedinečnost a osobní kontakt čtenáře s literárním dílem. Jedná se o takzvanou techniku verbální komunikace pomocí psaného textu. Novější dynamičtější přístupy chápou aktivitu čtení jako mediální aktivitu a její duševní osvojování. Tyto přístupy také vychází z toho, že se jedná o dovednost indikující gramotnost čtenáře. (Homolová, 2009: 5). Čtenářství je pak chápáno jako *„plánovitě a cílené rozvíjení četby zejména za pomoci školy, knihoven a jiných vzdělávacích institucí“* (Trávníček 2008: 35). Jedná o projev osobnosti čtenáře, určitá aktivita, která je v souladu s dalšími aktivitami jedince (Homolová, 2009: 6). Čtenářství je součástí osobnosti čtenáře a představuje tak důležitý faktor kultivace a socializace jedince.

Knihy nás hodnotově a sociálně orientují, a to tím, že nás zařazují do společnosti a učí nás se v ní vyznat. Knihy můžeme chápat jako určité návody, pomocí kterých si osvojujeme koncepty, jak žít a fungovat ve společnosti. Čtení knih považujeme za aktivitu, která u člověka zanechává určitou socio-kulturní stopu, pomocí které lze tuto aktivitu zkoumat. Čtení má totiž své společenské a kulturní determinanty a my se neustále pohybujeme v prostoru, kdy nás tyto determinanty ovlivňují, třebaže často neuvědomovaně (Trávníček, 2008: 18). A přesně na základě těchto determinant lze čtení a čtenářství identifikovat. Může se jednat o vzdělání, pohlaví, povahu práce či výši příjmu čtenáře.

Čtení knih, konkrétně tedy beletrie, je považováno za jeden ze způsobů trávení volného času. Je otázkou, na základě čeho si jedinci volí způsob, jak trávit volný čas. Jedná se o individuální volbu, či jsou aktéři manipulováni společenskými preferencemi? S tím také souvisí kulturní vkus určité společenské třídy, který definuje, co je ve společnosti považováno za tzv. „vkusné“ a „nevkusné“. Kromě toho, že je čtení a literatura zhmotněná do podoby knih, je také zbožím. Vystupuje na knižním trhu, kde je na straně poptávky jejich čtenář (ten, který chce knihy číst, respektive nakupovat) a na straně nabídky nakladatelé, kteří knihy vydávají, a jejich prostřednictvím autoři, kteří dané knihy píšou. Uvažujeme-li o stavu čtenářství v české populaci, nabízí se nám výzkumy čtenářské gramotnosti, které zjišťují pomocí příslušných metod a technik úroveň čtenářské gramotnosti, a to v mezinárodní perspektivě. Všechny výše uvedená témata a problematiky budou reflektována v rámci první kapitoly této práce.

1.1 Volný čas a kulturní vkus ve společnosti

Ať už minulá či současná společnost, každá potřebuje jistou dominantní reprezentaci reality, kterou v tradičních evropských společnostech představovala církev. Církev stavěla společnosti jednotný obraz světa, ukazovala lidem, jak správně žít, chápat určité události a stanovila, co je ve společnosti morální a co naopak nemorální. Můžeme s trochou nadsázky říct, že v dnešní moderní společnosti tuto roli zastávají média. Polovina dospělých lidí v České republice sedí denně přes dvě hodiny u televize a v průměru

přečte český občan alespoň jedny noviny (Sociologický ústav AV ČR, 2016). Spolu s univerzálností závislostí občanů na megaorganizacích, jako je školství, zdravotnictví, státní veřejná správa, můžeme vše chápat jako dominantní životní způsob naší doby a společnosti. To ovšem neznamená, že nedochází ke stále větší individualizaci. Máme stále více druhů mediálních kanálů, které nabízí odlišný pohled na svět.

Jak Možný ve své publikaci zmiňuje „*Nikdy nebyla česká společnost tak zjevně a sebevědomě různorodá, nikdy v ní nežilo vedle sebe tolik skupin různých stylů a nikdy nenabízela takový individualizovaný výběr životního způsobu.*“ (Možný, 2002: 145). Společnost, která je poté otevřená, umožňuje život jednotlivcům a skupinám nejrůznějšího habitu, nabízí nejrůznější životní způsoby a velkou variabilitu alternativních jednání. Možný dokonce ve své publikaci uvádí, že „*člověk nikdy neměl tak širokou volbu a tolik podnětů při budování své identity, jako má dnes, a dosud nikdy nebylo natolik na něm, jak příběh svého života napíše.*“ (Možný, 2002: 145). Životní styl člověka můžeme z obecného hlediska chápat jako jednání, které je odvozeno ze souboru postojů, norem a hodnot. Takové jednání zahrnuje například hmotnou spotřebu, pohyb v určitém prostoru, způsob interakce s druhými a hodnotovou orientaci člověka či způsob trávení jeho volného času. Volný čas představuje jednu z časových dimenzí životního stylu jedince. Současně je velmi důležitou časovou dimenzí každodennosti, jelikož ve sféře volného času jedinec nejsvobodněji rozhoduje o tom, jakým způsobem naplní svůj volný čas, a to na základě svých vlastních potřeb, zájmů a hodnot či dle vnějších nucených stereotypů a zvyklostí společnosti (Duffková, 2008: 141). Během svého života si člověk vytváří svůj specifický životní styl, kdy si sám určí, jakým způsobem bude nakládat se svým volným časem a zdali dokáže oddělit volný čas od času pracovního.

Ovšem nemůže to také být tak, že je jedinec při volbě nevědomky pod tlakem společnosti? Nabízí se nám otázka, zda se jedná při volbě způsobu trávení volného času o individuální volbu či nátlak společnosti. Trávníček uvádí, že nelze volit, zda se jedná o jedno či druhé. Můžeme říci, že čtení je aktem individuální volby, ale zároveň je tato volba určena a determinována

mnoha vnějšími vlivy a faktory. V tomto případě se jedná o čtení jako akt volby a čtení jako výsledek nátlaku, tedy *chtít* versus *muset* (Trávníček, 2008: 23). Jedná tedy člověk, který během svého volného času sáhne po knize, řadící se mezi „klasiky“, individuálně či je kulturně podmíněn? Na jedné straně může jedinec danou knihu číst bez jakékoliv vnitřní motivace, čte protože takzvaně „musí“. Pokud se podíváme například na seznam povinné literatury, kterou musí žák přečíst k maturitě, můžeme zde nalézt česká i zahraniční díla, která jsou v dané kultuře uznávána. Člověk, který tyto tituly nečetl nebo o nich alespoň neslyšel může být považován za nevzdělaného. Stejně tak knižní trh určuje knižní preference čtenářů. Pokud se rozšíří vlna zájmu o knihy s erotickou tematikou (viz 50 odstínů šedi) budou tyto knihy lidé kupovat a číst, jelikož se o nich neustále „mluví“ a jejich známí v okolí tyto knihy vlastní a doporučují. Lidé se stávají ať už vědomě či nevědomě oběťmi konzumní společnosti.

Na straně druhé je člověk tvor svobodný a může konat na základě své vůle. Člověk se může sám dobrovolně a svobodně rozhodnout, jak bude svůj volný čas trávit a jakou knihu zvolí. Ovšem jedná se o vnitřní svobodu, kterou nelze zachytit. Popsat můžeme pouze její vnější podobu, ale pravé důvody volby zůstávají stále nerozpoznány. I když nás čtení socializuje a individualizuje, zároveň nás dostává pod kulturní tlak. Jakou knihu si jedinec vybere je pouze na něm, ale tato svobodná volba je vždy předem určena (knižním trhem, doporučením přátel, cenou knihy apod.) (Trávníček, 2008: 23-25). Z tohoto tvrzení vyplývá, že byť jsme pod kulturním nátlakem, máme možnost se tomuto nátlaku vzepřít a vytvořit si v něm prostor pro vlastní individuální čtenářskou svobodu. Každý člověk má své preference a volí tak podle toho i svůj oblíbený knižní žánr. Dle mého názoru ovšem lidé podléhají manipulaci knižního trhu velmi snadno. Knižní trh určuje, co je ve společnosti zrovna populární, co je oceňováno a skrze například reklamu vede člověka při volbě určitým směrem. Pokud je zrovna populární číst již zmíněné knihy s erotickou tematikou, bude trh člověka tlačit ke koupi, neboť je marketingová kampaň natolik rozsáhlá, že prostupuje například všemi věkovými kohortami.

Člověk se rozhoduje na knižním trhu i na základě určitých kulturních predispozic, které jedinci dávají určitý návod „jak žít“ ve společnosti. V této souvislosti hovoří **Bourdieu** o tzv. *habitu*, který označuje jako vtělení společenské struktury v jedinci. Jedná se o soubor dispozic, které strukturují pole možných voleb a jsou postupně vtěleny do identity jednotlivce a pojí se s jeho pozicí v sociální struktuře. Těchto vnitřních dispozic si aktéři nejsou vědomi, jelikož byly nevědomě předávány v rané socializaci sociálním okolím. Habitus funguje jako určitý strukturující mechanismus, který vytváří předpoklady (dispozice) nebo sklony (tendence) k určitému jednání a chápání konkrétních situací. Habitus tak produkuje a vyjadřuje jednotný styl praktických činností a statků určitého aktéra v sociálním prostoru (Bourdieu, 1998: 14–16). Můžeme hovořit o určitých nevědomých praktikách, domněnkách, které nám dávají určité vodítko, jak se máme jako příslušníci určité sociální skupiny v typických situacích chovat. Může se jednat o situace již známé a opakující se či situace nové. Habitus lze přirovnat k sociálnímu kompasu, který udává směr ve společnosti. Vzhledem k tomu, že se každý z nás rodí, pohybuje a socializuje v odlišných rodinách, která se nachází na různých místech sociálního prostoru, můžeme říci, že habitus je individuální povahy a u každého z nás se můžeme setkat s jinými dispozicemi.

Habitus ovšem není záležitostí jednoho jedince, nýbrž má i třídní charakter. Bourdieu hovoří o tzv. teoretických třídách. Jedná se o jedince, kteří se od sebe v sociálním prostoru vyskytují blízko a tvoří tak sociální třídu. Tyto sociální skupiny mají mnoho společného, specifické distinktivní znaky v oblasti způsobu trávení volného času, konzumace nápojů, stravování a podobně (Bourdieu, 1998: 17–20). Třídní sociální skupiny sdílejí společný habitus a tvoří podobné životní styly. Tedy hovoříme o třídním habitu a třídních životních stylech. Dle Bourdieuho „*Habitus je generativní a jednotící princip, který z charakteristických vztahových rysů, vlastních určitému postavení, vytváří jednotný životní styl, to jest celek, v němž se sjednocuje volba osob, statků i praktických činností.*“ (Bourdieu, 1998: 16). Shledáváme zde určitý vztah mezi pozicí člověka v sociálním prostoru, jeho habitem a životním stylem. Bourdieu zkoumá vazbu životního stylu na postavení

jedince v systému sociální stratifikace, přičemž ve svém díle poukazuje na to, jakým způsobem má životní způsob člověka vliv na utváření a reprodukci společenských nerovností. Dle autora stratifikační postavení člověka ve společnosti není ani tak dáno nerovnoměrným rozdělením ekonomických prostředků, nýbrž symbolickým umístěním jedince v sociálním prostoru (Bourdieu (1979) 1984: 172). Znamená to, že nerovnosti mají kulturní charakter, kdy praktiky a hodnoty vymezují odlišné třídní pozice a klíčovým mechanismem je *kulturní vkus*. Tento kulturní vkus je součástí našeho habitusu, přičemž „(třídní) habitus určuje náš vkus“. Kulturní vkus je společný a spojující pro skupinu zaujímající stejný životní styl a zároveň definuje negativní odlišnosti jiných skupin jiného životního stylu. Skupina lidí, která má ve společnosti dominantní postavení a takzvaný vytříbený vkus může pociťovat pohoršení nad lidmi nižší třídy, jejichž vkus označují jako nekulturní (Šafr, 2008: 26–32). Příslušná třídní skupina může označovat za umělecké dílo a kým něco jiného než skupina jiná. Každý je totiž vybaven jinými dispozicemi, jiným habitem a pohlíží na svět jinými „očima“. Lidé si skrze svůj habitus svět okolo sebe symbolizují a přiřkládají mu význam.

Kulturní vkus determinuje pozice v sociálním prostoru. Při dosahování takovéto pozice ve společnosti jsou vedle ekonomických výhod cenné také kulturní kompetence a vzdělanostní oprávnění, což můžeme souhrnně označit jako *kulturní kapitál*. Jedná se o sdílené kulturní signály (postoje, preference, jednání, vědění). Spadá zde také to, jakým způsobem se lidé příslušné třídy kulturně participují a podporují při předávání intelektuální znalosti kultury (např. návštěva divadla, výstav, mimoškolní aktivity a mimo jiné také čtení knih) z generace na generaci. V návaznosti na to se rozlišuje vysoká a nízká/masová kultura¹ jejichž způsob volného času se odlišuje. Právě s vyšší kulturou jsou spojené aktivity jako je čtení beletrie, návštěvy divadel, koncertů a výstav, studium jazyků či odborné literatury. Jedná se o aktivity,

---

¹ Vysoká kultura je označení skupin vynikajících prestiží a elitní esteticko-vědeckou formací. Definiují a institucionalizují kulturní prvky jako vzácné (muzea, symfonie apod.), čímž se oproti konzumentům masové spotřeby nachází vždy v dominantní pozici. Svě postavení legitimizují a jsou nezávislí na názorech průměrných spotřebitelů (Šafr, 2008: 37).

kteře jsou intelektuálně náročnější (Šafr, 2008: 31–32). Je ovšem otázka, zdali v případě čtení beletrie tato teorie opravdu platí. Je opravdu mezi jedinci s vysokým vzděláním (tedy s vysokou mírou kulturního kapitálu) čtení beletrie považováno za bezprostřední způsob trávení volného času? Jedinec si během svého života utvářel svůj specifický životní styl, ovšem zaujímá v sociálním prostoru místo blízko jiných aktérů, kteří mají životní styl podobný. Společně poté tvoří třídní skupinu. Tito lidé mají také podobný soubor kulturních predispozic (habitus), na základě kterých jednají a pohlíží na svět. Habitus tvoří společný kulturní vkus třídy, na základě kterého vzniká kultura vysoká či nízká. Kulturní predispozice člověk získá během socializace, a to neuvědomovaně. Tyto predispozice determinují způsob nabývání kulturního kapitálu jedince. Například člověk, pocházející z dělnické rodiny, nebude mít aspirace na to dosáhnout vysokoškolského vzdělání, neboť jeho rodiče takového vzdělání nemají a ani ho k dosažení nevedou. Aktér na knižním trhu jedná na základě své individuální vůle, kulturních predispozic, ale současně je nevědomě ovlivněn tlakem knižního trhu, který udává, co je ve společnosti preferováno. Velký vliv pro volbu čtení jako způsobu trávení volného času má také čtenářská gramotnost jedince. Rozvoj čtenářské gramotnosti „má v rukou“ především škola, ale vysoce se podílí také rodiče a jiní významní druzí při socializaci dítěte. Moderní vzdělávací politika již pomocí určitých metod a technik dokáže úroveň funkční gramotnosti ověřit. Nabízí tak řadu mezinárodních výzkumů, jejichž součástí je také Česká republika. Nejvýznamnější výzkumy čtenářské gramotnosti představuje následující subkapitola.

1.2 Výzkumy české čtenářské gramotnosti

Čtení a čtenářská gramotnost jsou nutnými předpoklady k rozvíjení klíčových kompetencí, a to zejména kompetence k učení. Slouží jako nástroj k dosažení dalších cílů, které jsou klíčem k úspěchu v pracovním i osobním životě. Dle výzkumů existuje silná korelace mezi zájmem o čtení, čtenářskou gramotností a vzdělávacími výsledky nejen žáků, ale také dospělých. Znamená to tedy, že pokud je člověk nedostatečně čtenářsky gramotný čekají

ho vážné problémy při studiu i při uplatňování nároků na trhu práce (VÚP, 2011: 10). Existuje spousta způsobů, jak definovat čtenářskou gramotnost, dílčí definici si jednotlivé výzkumy tvoří dle svého zaměření. Například mezinárodní výzkum PISA má definici čtenářské gramotnosti následující: „*Čtenářská gramotnost představuje porozumění, využívání, posuzování a angažování se v psaných textech za účelem dosažení cílů jedince, rozšíření jeho znalostí a potenciálu a aktivní účasti ve společnosti.*“ (ČSI, 2016:27). Při stanovení úrovně čtenářské gramotnosti se zkoumá to, jakým způsobem dokáže jedinec aktivně pracovat s informacemi a efektivně je využívat. Informace je třeba vyhledat, třídít a poté je selektivně využívat pro své cíle.

Během výzkumu čtenářské gramotnosti dochází k problému jednostranného pohledu na danou problematiku. Mnohdy je takovýto pohled spojen s výsledky statistického testování, s ustanovením školského systému či s hledáním příčin problémů ve fungování celé naší společnosti. Ovšem na tuto problematiku, stejně jako na ostatní sociální jevy, je třeba pohlížet z různých úhlů pohledu. Například Čuřín ve své publikaci přistupuje k problému čtenářské gramotnosti jednak pomocí statistického šetření na rozsáhlém vzorku respondentů, tak pomocí kvalitativního výzkumu, který se zaměřuje na způsoby fungování institucí z hlediska jedince. V neposlední řadě se soustředí na aktéry, kteří mají na stav čtenářské gramotnosti výrazný vliv, a to škola, žáci a rodina (Čuřín, 2013: 11). Zkoumá čtenářství nejen jako statistickou veličinu, ale pohlíží na tento jev skrze čtenáře a jeho přisouzené hodnoty čtení, skrze rodinu, která může v rámci socializace posílit čtenářské zážitky u jedince a v neposlední řadě pomocí školy, která má velký vliv na rozvoj čtenářské gramotnosti u žáků.

V současnosti máme spousty typů testování čtenářské gramotnosti na mezinárodní úrovni. Výzkumy, které dále zmíním, slouží k poskytování informací o fungování vzdělávacích systémů, ale také o současně rozšířených vývojových trendech, a to všem tvůrcům školní politiky. Výsledky lze

posléze mezinárodně srovnávat. První mezinárodní rozsáhlé měření **SIALS**² v České republice bylo zaměřeno na funkční gramotnost dospělých občanů a probíhalo v letech 1997–1998. Mimo pár rozdílů lze toto měření přirovnat k výzkumu čtenářské gramotnosti dětí a mládeže PISA či PIRLS. Konkrétně šlo ve výzkumu SIALS o prověření, jak dosažená úroveň funkční gramotnosti dospělých (složky literární, dokumentová a numerická) korespondují s jejich formálním vzděláním. Pokud se podíváme na Českou republiku a její úroveň funkční gramotnosti, tak nedopadla zdaleka tak špatně, v případě post-socialistických zemí (Polsko, Maďarsko) se umístila nejlépe a předčila i některé země jako Irsko, Kanada či Nový Zéland. Česká republika byla zařazena mezi země s nejlepšími výsledky funkční gramotnosti. Z výsledků si lze povšimnout, že Česká republika má nižší zastoupení jedinců se slabými kompetencemi, ale také nižší podíl jedinců s kompetencemi vysokými, což je oproti jiným zemím výrazný rozdíl. U jiných zemí jsou výsledky „taženy“ elitou, tedy skupinou jedinců s vysokým podílem funkční gramotnosti, která vyrovnává skupinu méně gramotných. V případě numerické gramotnosti Česká republika předstihla země jako Norsko či Finsko, ovšem v literární gramotnosti měla Česká republika oproti srovnávaným zemím výsledky horší, jelikož se čeští respondenti umístili v polovině žebříčku testovaných zemí (Simonová, 1998: 31). Tyto slabé výsledky odkazují na slabé stránky vzdělávacího systému, kterým dospělí jedinci prošli, a proto nedokážou rozpoznat potřeby u svých dětí a vést je ke zvyšování čtenářských dovedností (Čučín, 2013: 12). Ve výzkumné zprávě šetření SIALS je rovněž zmíněno, že příčinu nízkého podílu při literární gramotnosti lze shledat v pochybení stylu školní výuky v oblasti literární gramotnosti. Během výuky „...je kladen přílišný důraz na memorování jmen a děl významných českých literátů, na úkor porozumění psanému slovu a významu sdělení obsažených v psaných textech.“ (Simonová, 1998: 11). Každý z nás si jistě vzpomene na hodinu českého jazyka, kde se musel učit z paměti veškerá díla jednotlivých významných autorů. Například lze uvést, že na samotné úryvky děl autorů

---

² Second International Adult Literacy Survey

nebyl kladen přílišný důraz. Přitom na ukázce jednotlivých děl se může žák učit porozumění textu a zároveň odhalit určitá specifika daného autora.

Další navazující šetření **PIAAC**³ proběhlo v letech 2011–2013 a zkoumalo vědomosti a dovednosti dospělých ve 33 zemích. Jedná se o součást strategie OECD, která je zaměřená na rozvoj a aktivaci dovedností a jejich efektivní využívání. Vychází z toho, že vzdělávací systém daného státu musí umět vybavit jedince takovými dovednostmi, které jim umožní získat a využívat nároky života moderní společnosti. Na druhé straně zdůrazňuje fakt, že i pracovní trh musí umět využívat dovednosti, které jim jsou k dispozici. Můžeme si povšimnout, že k tomuto nedochází, a to z důvodů nezaměstnanosti, ale také kvůli toho, že jsou zaměstnancům chybně přidělovány pracovní úkoly. A proto se výzkum PIAAC, na rozdíl od předcházejících šetření zkoumající vědomosti a dovednosti dospělých, zaměřil nejen na míru osvojení vědomostí a dovedností potřebných pro úspěšný každodenní život a na trhu práce, ale také na jejich využití (Straková, 2015: 510). Jedná se o výzkum, který zkoumá vědomosti a dovednosti žáků na výstupu ze středního a vysokoškolského vzdělávání a jejich uplatnitelnosti na trhu práce. Výzkum poskytuje informace a závěry o dlouhodobých efektech vzdělávacích programů, jelikož zachycuje kompetence v celé dospělé populaci, ne jenom informace u jedné věkové kohorty (Straková, 2015: 522-523). Ukazuje tak celkovou vzdělávací dráhu jedince.

Výsledky tohoto šetření nevykazují pro Českou republiku výraznější změnu oproti předchozímu šetření SIALS. Česká republika opět dosáhla nadprůměrných výsledků v numerické gramotnosti a průměrného výsledku ve čtenářské gramotnosti a v oblasti řešení výsledků. Ve čtenářské gramotnosti se umístili na 7. místě, oproti výzkumu SIALS, kde byli na 9. místě z 13 testovaných zemí. Podobně jako u ostatních zemí došlo ke „zhoršení“ u nejmladších věkových skupin, a naopak si zase „polepšily“ skupiny starší populace. Může to být způsobeno tím, že senioři udržují delší ekonomicky aktivní život (Straková, 2015: 524) (Čuřín, 2013: 12). Výsledky

---

³ Programme for the International Assessment of Adult Competencies

výzkumu také poukazují na zjištění, že existuje míra mezi dosaženým vzděláním a dovednostmi. Konkrétně u české čtenářské gramotnosti lze shledat rozdíl mezi lidmi, kteří dokončili terciální vzdělávání a těmi, kteří nedokončili střední školu. Česká republika se sice může „pochlubit“ vysokou úrovní čtenářské a numerické gramotnosti a nízkými rozdíly mezi nejhoršími a nejlepšími různými společenskými skupinami, ovšem stále chybí skupina s vysoce nadprůměrnými dovednostmi. Je třeba žáky podněcovat, maximálně rozvíjet jejich potenciál a zároveň podporovat spravedlnost ve vzdělávání (Straková, 2015: 522-526).

Třetí typem mezinárodního šetření čtenářské gramotnosti je výzkum **PIRLS**⁴, prováděný mezi žáky 4. ročníku základní školy. Tento výzkum probíhá v pětiletých cyklech a Česká republika se zapojila do výzkumu v letech 2001, 2011 a 2016. Testování se zaměřuje na dvě oblasti (účely čtení): čtení pro získávání literární zkušenosti (souvislé literární texty pro vyprávění) a čtení pro získávání a používání informací (informativní texty, tabulky, mapky). Dále vyhodnocuje činnosti, které čtenář vykonává při čtení: vyhledávání informací, vyvozování závěrů, posuzování textů.

Zkoumaní žáci České republiky se umístili nad průměrem. Průměrný výsledek čtenářské gramotnosti žáků od roku 2011 do roku 2016 se zvýšil o 6 bodů, což je dle autorů statisticky významný rozdíl. V případě pohlaví vykazují dívky převážně lepších výsledků než chlapci, kdy celkové výsledky dívek se od roku 2011 výrazně nezměnily, u chlapců se ovšem mírně zhoršily. V porovnání s ostatními zeměmi má Česká republika opět jako u předchozích zmíněných výzkumů nízké zastoupení žáků na velmi vysoké úrovni čtenářské gramotnosti. U českých žáků lze vyzorovat zhoršení v dovednostech interpretace a posuzování textu. České kurikulum čtení nemá, na rozdíl od jiných zemí, definované metody výuky čtení ani určité konkrétní očekávané čtenářské dovednosti, které by měl každý žák mít. Ve výsledné zprávě o výzkumu PIRLS z roku 2016 autoři doporučují v další revizi rámcového vzdělávacího programu podrobněji rozpracovat problematiku čtení

---

⁴ Progress in International Reading Literacy Study

s porozuměním a také rozvoj složitějších čtenářských dovedností, které jsou nezbytné pro další stupně vzdělávání. Učitelé totiž stále při výuce procvičují jen jednodušší čtenářské dovednosti, jako je vyhledávání informací v textu nebo určování hlavní myšlenky a nerozvíjejí tak u žáků složitější porozumění textu. Je důležité podporovat u žáků zájem o čtení, především tedy u chlapců, jelikož jejich výsledky, byť ne rapidně, klesají. Čtení nemá být výsadou podpory jen v předmětu českého jazyka, ale také v rámci ostatních předmětů (Janotová a spol., 2017: 42).

S výzkumným šetřením PIRLS úzce souvisí mezinárodní výzkum **PISA**⁵, který zkoumá čtenářskou, matematickou a přírodovědnou gramotnost. V případě čtenářské gramotnosti pracují oba průzkumy PISA a PIRLS s tímto pojmem, ovšem každý z nich s jiným cílem. Jedná se také o testování školní mládeže, ovšem oproti PIRLS se šetření PISA zaměřuje na vědomosti a dovednosti získané díky čtenářské gramotnosti a dále jejich uplatnitelnost na trhu práce a v životě. A proto jsou testováni žáci ve věku 15 let, což je věk jedince při přechodu ze základní na střední školu, který můžeme chápat jako předstupeň pracovního světa. Oproti tohoto výzkumu šetření PIRLS testuje žáky 4. tříd a zkoumá úroveň čtenářské gramotnosti v období od učení se číst, k učení se čtením. Hlavním výzkumným cílem je osvojování samotné čtenářské gramotnosti (Straková a kol., 2002: 9). Zmíněný výzkum PISA se nesoustředí pouze na způsoby osvojení a rozvíjení čtenářské gramotnosti, na přístupy učitelů ve školách, ale zaměřuje se rovněž na to, zdali získané dovednosti dokáží následně uplatnit v praxi. Tomuto přístupu jsou také přizpůsobeny jednotlivé úlohy.

Poslední cyklus výzkumu PISA, u kterého jsou dostupné výsledky, byl realizován od konce března do poloviny dubna roku 2015. Šetření je realizováno ve tříletých cyklech, kdy je pokaždé kladen důraz na jednu z výše z uvedených gramotnostních oblastí. V roce 2015 se jí stala přírodovědná gramotnost. Testování proběhlo prostřednictvím elektronického testu, kde byly k vyplnění testové úlohy vytvořené na základě různých situací běžného

---

⁵ Programme for International Student Assessment

života. Záměrně v úlohách nebyl kladen důraz na to, jak žáci umí reprodukovat získané vědomosti, ale na způsob, jak dokáží schopnosti a osvojené dovednosti využít. Oproti ostatním výzkumům toto šetření zdůrazňuje schopnost čtenáře nejen textu porozumět, ale také o něm přemýšlet a uplatňovat své myšlenky a zkušenosti. PISA zkoumá pět typů činností, které mají žáci vykonávat při řešení čtenářské úlohy: obecné porozumění, získávání informací, interpretace, posouzení obsahu a posouzení formy textu. Pomocí dotazníků jsou také zjišťovány postoje žáků ke čtení a další charakteristiky, které slouží k pozdější interpretaci výsledků. Dotazníky jsou předkládány také učitelům žáků a ředitelům škol.

Pokud se podíváme na výsledky PISA, konkrétně při čtenářské gramotnosti žáků České republiky, tak v porovnání s dvěma cykly zkoumání mezi lety 2000 a 2009 se průměrný výsledek českých žáků statisticky významně zhoršil o 13 bodů. Mezi lety 2009 a 2015 se výsledek českých žáků naopak zlepšil o 9 bodů, avšak ale autorů zprávy o výsledcích výzkumu statisticky nevýznamně. Česká republika zůstává stejně jako v roce 2009 pod průměrem zemí OECD. Zajímavé je, že během šetření PISA se dlouhodobě ukazuje, že ve čtenářské gramotnosti dosahují dívky lepších výsledků než chlapci. Stejně tak tomu bylo i v roce 2015, kdy v České republice činil rozdíl ve prospěch dívek 26 bodů (27 bodů v průměru zemí OECD). Závěrečná zpráva šetření uvádí, že výsledky ve všech sledovaných oblastech gramotnosti se zhoršují, u čtenářské je to ovšem pozvolněji (ČSI, 2016). Práce s jazykem a s textem je čím dále tím víc využívána během izolované výuky různých předmětů a s různými učiteli, kteří nevolí stejné postupy, nespolupracují. Do jisté míry také porozumění textu podceňují a přičítají jej pouze výuce českého jazyka (Procházková in clanky.rvp.cz.). Česká školní inspekce vydala zprávu, ve které je uvedeno, že během roku 2018 proběhl nový cyklus výzkumu, kterého se zúčastnilo 82 zemí a ekonomických regionů, kdy hlavní doménou byla právě čtenářská gramotnost. Ovšem na výsledky tohoto výzkumu si budeme muset počkat do konce roku 2019.

Výrazné zhoršení čtenářské gramotnosti si lze povšimnout pouze u výzkumu PISA, který nemá analogii v ostatních již zmíněných výzkumných

šetření. Na tomto zhoršeném stavu se ovšem nemusí podílet jen škola. Musíme připustit, že velký podíl má také rodina, vrstevnické skupiny a celkové společenské podmínky. V této souvislosti hovoří Čuřín o čtení jako o kulturní variantě jako o „(...) *informaci uloženou v lidských mozcích, jež v různých dobách podléhá silám kulturní evoluce.*“ (Čuřín, 2013: 16). Preference kulturní varianty čtení a její přenos závisí na tom, jaké přínosy jedinci přináší. Položme si tedy otázku, jaké bonusy může žák jakéhokoliv stupně vzdělání z přijetí kulturní varianty čtení získat? Pokud se podíváme na zisk informací, tak v porovnání s jinými technologickými prostředky (internet, televize) ztrácí tento zdroj na zájmu. Není nic jednoduššího než zadat dané téma, která nás zajímá, do prohlížeče internetu a vyskočí nám nespočet odkazů na stránky daného tématu. Člověk nemusí chodit do knihkupectví/knihovny a hledat knihy, které se k tématu pojí. Technologie jako pomůcky se stále častěji zavádí i do výuky ve školách. Stejný výsledek nalezneme i v případě školní úspěšnosti. Výborných výsledků dosáhne žák i bez toho, aniž by preferoval kulturní variantu čtení. Zkusíme se přiblížit oblasti individuálního prožívání a zábavy. Ovšem i zde převažují audiovizuální technologie. Lidé raději chodí do kina či se na určitý film podívají doma, než aby „sáhli“ po knize a přečetli si daný příběh v originále. Dále může volba přijetí kulturní varianty záviset na oblíbenosti a běžnosti určitého jevu ve společnosti. V tomto případě konformita znamená úspěch, tedy pokud člověk vidí, že v jeho okolí lidé čtou a je aktivita čtení frekventovaná, bude je následovat. Mnohé reklamní kampaně využívali slavné a úspěšné osobnosti společnosti ve snaze podpořit čtenářství a využít tak preferenční přenos kulturní varianty imitací vzoru, ovšem tyto kampaně velký úspěch neměly (srov. Čuřín, 2013: 15-17).

Z toho tedy plyne, že pokud má společnost skutečně zájem o zvyšování čtenářství je třeba ovlivňovat cíleně podmínky pro preferenční přenos kulturní varianty, ale pochopitelně největší váhu zde má domácí prostředí a škola. Rodiče a nejbližší by měli pomáhat dítěti už od raného dětství hledat cestu ke knihám a čtení. Snažit se u nich vyvolat pocit, že čtení je zábava. Rodina tak formuje vztah dětí ke čtení – jejich potěšení z četby a vnitřní

potřebu číst. Tento genetický fond potom ovlivňuje rozumovou složku dětí, která vstupuje do popředí při porozumění čtenému a následné práci s textem. Stejně tak škola by se měla podílet na rozvíjení čtenářské gramotnosti jako jednoho ze svých hlavních cílů vzdělávacího procesu. Žáci by si měli už od prvního stupně budovat čtenářské zvyky a dovednosti a na střední škole (a dále) si je upevňovat, podporovat a rozvíjet ty složitější dovednosti, které již vyžadují umění abstraktního myšlení. Může to být třeba čtení mezi řádky daného textu a nalézat tak skryté autorovy myšlenky (VÚP, 2011). Čtenářská gramotnost totiž ovlivňuje mládež i v dalších předmětech, nejenom v českém jazyce. Pokud dělá žák například referát do jiného předmětu, musí pracovat s textem, porozumět tématu a vyčlenit to nejdůležitější. Čtenářská gramotnost úzce souvisí s knižním trhem, který nám poskytuje rozmanitou nabídku knižních titulů, jež právě čtenářskou gramotnost rozvíjí. Úroveň čtenářské gramotnosti také vypovídá o tom, jak se jedinec v rámci knižního trhu pohybuje. Vysoká úroveň zpřesňuje fakt, že čtenář má zájem knihy číst a kupovat. Pokud má čtení v hodnotovém žebříčku volnočasových aktivit vysoko, je patrné, že svou čtenářskou gramotnost rozvíjí a „pracuje na ni“. Nabízí se nám otázka, jak současný český knižní trh, ve kterém se aktér pohybuje, vypadá?

1.3 Současný český knižní trh

Český knižní trh prošel od roku 1985 mnoha transformačními procesy, které jej učinily otevřenější a pružnější. Souvisí to také s přechodem od státních podniků na podniky soukromé. Podíváme-li se na tabulku č. 1, tak zde vidíme od roku 1985-2013 výrazný nárůst produkce knih, zejména diskutované beletrie. Česká republika se tak zařadila na jedno z předních mezinárodních příček produkce knih. Postupně se vytvořily stabilní, fungující distribuční a prodejní sítě spolu s internetovou doménou. Za velkou nevýhodu českého knižního trhu Trávníček spatřuje jeho roztříštěnost a dezorientovanost projevující se nedostatečnou propagací a lpěním na dlouhodobějších strategiích. Ovšem tato roztříštěnost má i své výhody, a to, že český knižní trh variabilněji pracuje se zahraničním trhem a

zprostředkovává tak čtenářům i tzv. menší literaturu a nezaměřují se pouze na bestsellery. Český knižní trh se také vyznačuje nedostatkem spolehlivých dat, a to z hlediska nákladů, objemu finančních prostředků nebo honorářové politiky (Trávníček, 2013: 25-26). Na jedné straně zde spatřujeme stabilní trh, kde operují zavedené distribuční firmy se správně promyšlenými informačními a prodejními systémy ale zároveň je to svět chaotický a rytmus nových knižních titulů je příliš hektický.

Tabulka č. 1: Český knižní trh 1985–2013

	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2013
Tituly celkem	4004	4 136	8 994	11 965	15 350	17 054	17 876
Z toho beletrie	586	553	3 214	3 281	3 340	4 447	5 190
Podíl beletrie na celkovém počtu	15 %	13 %	36 %	27 %	21 %	26 %	29 %
Počet vydaných titulů na 1 000 obyvatel	0,4	0,4	0,9	1,2	1,5	1,7	1,8

Zdroj: Trávníček, 2013: 25.

Podíváme-li se na zprávu o českém knižním trhu pro rok 2017/2018, tak s výsledky nebudeme zdaleka tak spokojeni, jak jsme mohli být ve výzkumu Trávníčka z roku 2012. Český knižní trh totiž v roce 2017 zpomalil svůj růst na 2,5 % (méně než růst celé ekonomiky). Celkový objem knižního trhu pro rok 2017 činil přibližně **8 miliard korun**, což je oproti předchozímu roku 2016 nárůst o pouhých 200 milionů korun (zmíněná 2,5 %) (Svaz českých knihkupců a nakladatelů in *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018*, 2018: 4-6). Zpomalení růstu vidíme v tabulce č. 2., kdy pro příklad nárůst mezi lety 2015/2016 byl o 4 %, tedy 300 milionů korun.

Tabulka č. 2: Časová řada vývoje knižního trhu v posledních 5 letech

	2013/ 2014	2014/ 2015	2015/ 2016	2016/ 2017	2017/ 2018
Celkový obrat (mld. Kč)	7,2	7,2	7,5	7,8	8,0
Meziroční změna	± 0 %	± 0 %	± 4 %	± 4 %	± 2,5 %

Zdroj: Svaz českých knihkupců a nakladatelů in *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018*. 2018: 6

Růst prodeje elektronických knih a audioknih byl ovšem oproti předchozímu období vyšší (cca 14 %). Výrazně klesá celkový počet vydaných titulů knih, dle výsledků České národní bibliografie se jedná zhruba o 15 300 titulů, což je o 200 titulů méně než v roce 2016. Příčinu tohoto poklesu nikdo nezná, ovšem autoři zprávy poukazují na nelegální kopírování knih, které devastuje celý knižní trh. Český knižní má také charakter importní. Ze zahraničí jsou do ČR knižní tituly dováženy a následně překládány do českého jazyka. V roce 2017 bylo přeloženo z cizích jazyků 36 % ze všech titulů. Stejně jako v ostatních ročnících dominuje mezi jazyky, ze kterých se nejčastěji překládá, angličtina (53,5 % ze všech přeložených titulů). V roce 2017 se lehce zvedla němčina (15,1 %) a francouzština (5,6 %).

Lehký pokles v produkci lze také zaznamenat u dětských knih, učebnic, vysokoškolských skript a stejně tak u beletrie (viz tabulka č. 3). Dětské knihy představovaly v roce 2016 12,1 % z celkového počtu titulů, v roce 2017 toto procento kleslo na 11,2 %.

Tabulka č. 3: Produkce knih mezi lety 2013–2017

	r. 2013	r. 2014	r. 2015	r. 2016	r. 2017
Beletrie	5 190	5 129	5 297	5 559	4 985
Dětské knihy	2 031	1 962	1 955	2 157	1 844
Učebnice a VŠ skripta	1 538	1 698	1 551	1 172	856

Zdroj: Svaz českých knihkupců a nakladatelů in *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018, 2018: 5.*

Nejsilnějším knižními nakladateli na českém trhu **podle počtu vydaných knih** pro rok 2017 jsou Albatros Media a Euromedia Group. Byla sledována veškerá nakladatelství a jejich počet tištěných knižních titulů, tedy tituly, jimž v roce 2017 nakladatelé nově přidělili ISBN identifikátor (Svaz českých knihkupců a nakladatelů in *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018, 2018: 9*). Srovnání nabízí tabulka č. 4 zobrazující produkci nakladatelství, která v posledních čtyřech letech vydala alespoň 100 titulů. Lze si povšimnout výrazný nárůst vydaných titulů oproti letům předchozím

Tabulka č. 4: Produkce nakladatelství mezi lety 2014-2017

	r. 2014	r. 2015	r. 2016	r. 2017
Albatros Media	697	885	948	1 170
Euromedia Group	474	560	655	695
MOBA	359	361	371	361
Grada Publishing	348	339	365	323
Svojtka & Co.	258	183	273	294
Dobrovský (Knihy Omega)	-	-	170	210
Univerzita Palackého v Olomouci	97	288	316	113

Zdroj: Svaz českých knihkupců a nakladatelů in *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018, 2018: 9.*

Dle obratu jsou nejsilnějšími nakladateli pro rok 2017 opět Albatros Media a Euromedia Group, ovšem třetí příčku zaujímá Grada a čtvrtou zase Fraus (Svaz českých knihkupců a nakladatelů in *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018, 2018: 10*). Velkoobchodnímu trhu tedy stále nejvíce dominuje Euromedia Group (spadají zde také provozovny pod značkou Luxor, dříve Neuroluxor), která je zároveň druhým největším nakladatelem, dále je to Kosmas a Pemic Books. Stále více rozšiřuje svoji nabídku firma Pavel Dobrovský BETA a s největší rostoucí vlastní produkcí se na trhu objevuje Albatros Media. Největším distributorem a prodejcem zahraniční literatury na českém trhu je poté společnost Megabooks CZ (Svaz českých knihkupců a nakladatelů in *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018, 2018: 13*).

V České republice funguje přes 500 kamenných knihkupectví se všeobecnou nabídkou a z toho jich přes 200 spadá pod největší knihkupecké řetězce. V důsledku toho, že dochází k neustálému zvyšování tržního podílu internetových prodejců na knižním trhu a k expanzi velkých knihkupeckých řetězců, dochází k rychlému poklesu počtu nezávislých knihkupců. Příčinou tohoto poklesu mnohdy bývá fakt, že bezpočet knihkupců odchází do důchodu a nemají tak nikoho, kdo by samostatně pokračoval v jejich podnikání. Podle počtu prodejen je největším knihkupeckým řetězcem společnost Kanzelsberger, která má po celé České republice celkem 58 prodejen. Nejvyššího obratu zase dosahuje knižní maloobchodní řetězec

Luxor (nedávno ještě Neuroluxor), který má celkem 33 prodejen po celé ČR. Další velmi známou společností je firma Kosmas, která zaujímá 30 prodejen nebo také společnost Knihy Dobrovský, která vlastní 31 prodejen, a to zejména v obchodních centrech. Pokud se podíváme na internetová knihkupectví, tak pozici nejnavštěvovanějšího e-shopu s knihami si drží Kosmas.cz, dále pak Knihydobrovsky.cz a třetí místo obsazují Megaknihy.cz (Svaz českých knihkupců a nakladatelů in *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018, 2018*: 14-15). Vidíme zde, že stále více stoupá trend nákupu knih přes e-shopy. Dle mého názoru lidé dávají na své pohodlí a raději volí cestu nákupu knih ze svého domova. Nemají rádi přeplněná knihkupectví, která bývají často nepřehledná a na každém rohu naráží na další a další knižní tituly.

Trávníček v rámci svého výzkumu a publikace oslovil pár osobností (šéf/redaktoři, majitelé/ředitelé knižních nakladatelství), které se na českém knižním trhu vyskytují dlouhodobě a jsou tak zasvěcenými pozorovateli jeho dění, aby zhodnotili přednosti a nedostatky tohoto trhu. Z odpovědí vyplývá, že všem aktérům se trh jeví jako poměrně naddimenzovaný a přeplněný, trpící nedostatkem prostředků, ale přitom je relativně stabilizovaný a funkční. Český knižní je charakterizován organickým rozdělením vlivu a zájmových teritorií a lze v něm vyzorovat napětí mezi „velkými hráči“ a „malými hráči“ trhu. Tyto rozpory se týkají především koncového článku řetězce, tedy prodeje. V této souvislosti se dotazovaní aktéři obávají o existenci a osud knihkupectví v malých městech a na venkově. Všichni aktéři se také zmiňovali o rostoucím DPH na knihy, se kterým dochází k nucenému navýšování ceny knih, které způsobuje pokles prodeje (Trávníček, 2013: 27-33). Ovšem od roku 2015 byly zavedeny tři sazby DPH, přičemž tištěné knihy patří mezi snížené sazby, které činí 10 % (místo základní sazby 21 %). Snížená sazba platí pouze pro knihy tištěné, elektronické knihy stále spadají pod základní sazbu 21 %. Evropská unie provedla na podzim 2018 velkou legislativní změnu, která se týká zařazení e-knih do nižší sazby. Stanovila, že vyšší sazby, ve které se budou nacházet, si mohou jednotlivé členské státy rozhodnout dle vlastního uvážení. Pro Českou republiku ovšem platí u

elektronických knih stále základní sazba DPH (Svaz českých knihkupců a nakladatelů in *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018, 2018: 7*).

Knižní trh je místem neustálého soupeření jednotlivých nakladatelství, kteří soutěží o své postavení na trhu. Stoupá vliv velkých firem a knihkupectví, která postupně vytlačují z trhu subjekty slabší. Současně knižní trh spěje k větší digitalizaci, kdy se může stát, že e-knihy ovládnou celý trh. Je jen otázka času, kdy budou internetová knihkupectví fungovat na úkor kamenných prodejen a elektronické knihy na úkor těch tištěných. Knižní trh se stává více a více přesycený knižními tituly, což je způsobeno rozvolněním doby po roku 1989, kdy se začaly vydávat tituly, které byly dříve zakázány. Čtenář má tedy na výběr ze spousty jedinečných titulů a ze široké škály tematických okruhů. Ovšem přesycenost vede k tomu, že knih je na trhu více než zájemců o ně. Nakladatelé se tedy snaží, aby se všechny zajímavé tituly dostaly ke čtenáři, a to skrze dokonalý marketing. Problémem ovšem je, že někteří nakladatelé na tuto propagaci nemají dostatečné prostředky. Znamená to tedy, že hrají důležitou roli také ekonomické prostředky nakladatelství. Čím více peněz nakladatelství má, tím více může investovat do reklamy a propagace, a tím zapůsobit na čtenáře. Dle mého názoru je ale největší bariérou, proč lidé knihy nekupují, jejich cena. Vysoká cena souvisí také s již zmiňovaným DPH, které je v současné době sice relativně nízké, ale cena knihy je stále na socio-ekonomické poměry lidí stále vysoká. Existují samozřejmě i jiné důvody, proč lidé knihy nekupují, ale nebudeme předbíhat, k této problematice se ještě vrátíme.

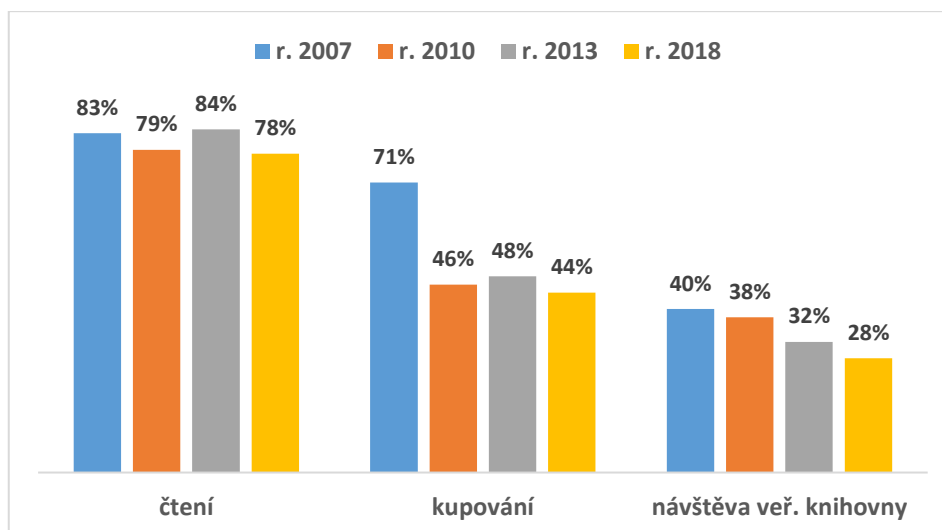
V rámci první kapitoly jsem předvedla čtenářství jako jeden ze způsobů trávení volného času v návaznosti na kulturní vkus dle teorie Bourdieuho. Jako výzkumy související se čtenářstvím byly nastíněny mezinárodní výzkumy zkoumající čtenářskou gramotnost, což je klíčová dovednost, která podporuje růst čtení a čtenářství všech věkových skupin. A v poslední řadě jsem se věnovala českému knižnímu trhu, který jsem charakterizovala na základě zprávy o empirických výstupech knižního trhu 2017/2018. Konkrétním chováním čtenáře na českém knižním trhu a vůbec jeho

charakteristikou (čtenáře) se bude věnovat kapitola následující, která představuje současnou českou čtenářskou kulturu.

2. Současná česká čtenářská kultura

Čtení lze zkoumat jako aktivitu zaměřenou na knihy – jejich čtení a nabývání (nakupování a půjčování). Počet přečtených a zakoupených knih lze dobře měřit a následně porovnávat. Knihy ovšem neznamenají pouze jejich počet, ale také čas věnovaný knihám (Trávníček, 2008: 18-19). Téměř 78 % procent z celkového počtu obyvatel České republiky uvedlo, že za rok přečte alespoň jednu knihu, a to buď beletrii či odbornou knihu, v podobě tištěné či elektronické. Dále 44 % obyvatel nakoupí za rok alespoň jednu knihu a 28 % občanů navštíví za rok alespoň jednou veřejnou knihovnu. Tyto tři základní údaje představují údaje tzv. knižního chování, tedy tři pilíře české čtenářské kultury (NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018). A přesně na tyto tři pilíře čtenářské kultury se v rámci této druhé kapitoly zaměříme. Národní knihovna ČR a Ústav pro českou literaturu AV ČR také nabízí srovnání jednotlivých výzkumných ročníků a ukazuje tak trendy, které se během výzkumu čtenářství objevují. Opět se soustředí na tři pilíře knižního chování: čtení, kupování a návštěva veřejné knihovny (viz. graf č. 1).

Graf č. 1: Trendy ve výzkumech čtenářství (2007, 2010, 2013, 2018)

Zdroj: srov. NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018. Dostupné z: https://ipk.npk.cz/odborne-cinnosti/ctenarstvi-1/12_Cten.htm#cten

Z grafu č. 1 lze vyčíst, že čtení je převážnou aktivitou u většiny, zatímco nakupování knih a návštěva veřejných knihoven jsou aktivity převážně menšinové. Vidíme zde také to, že čtení si drží stále stabilní úroveň, zatímco nakupování knih v roce 2010 pokleslo a víceméně setrvává na stejné úrovni. Návštěva veřejných knihoven každým rokem postupně klesá. Z výsledků výzkumu v roce 2018 vidíme mírný, ale patrný pokles čtenářské kultury všech tří hlavních parametrů, i přesto si však ČR nadále drží v Evropě místo mezi silnými čtenáři. Sice nepatří mezi čtenářskou špičku Evropy, kterou tvoří skandinávské země, ovšem spadá těsně pod ni (NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018).

Před samotným výkladem jednotlivých pilířů české čtenářské kultury si musíme definovat kdo je čtenář a na základě jakých kritérií ho odlišujeme od nečtenáře. Čtenář je totiž hlavním aktérem mého empirického výzkumu, pohlížejme tedy na něj jako na hlavního hrdinu příběhu. Proto je nezbytné si stanovit koho lze a koho nelze považovat za čtenáře. Po vymezení kategorie „čtenář“ je následujícím krokem nalezení jeho dalších vnitřních kritérií, tedy rozčlenění čtenáře do různých typů. Na čtenáře lze také pohlížet z hlediska času, který knihám věnují. Další částí této kapitoly je samotná aktivita čtení zaměřená především na digitální sféru, jelikož dnešní moderní společnost je společností digitální a veškeré aktivity, procesy, jevy se digitálních technologií dotýkají. Následující podkapitola se bude týkat druhého pilíře čtenářské kultury, tedy nakupování. Kromě nakupování ovšem čtenáři knihy nabývají i jiným způsobem. Mohou je získat například jako dar nebo si knihy půjčují mezi známými či v knihovně, zaměříme se na způsoby nabývání knih. Poslední podkapitola bude navazovat na předchozí jako jeden ze způsobů nabývání knih.

2.1 Čtenář a jeho typologie

Pro začátek si položíme otázku, na základě čeho lze považovat jedince za čtenáře a kdy již do této kategorie nespadá? Musíme si stanovit určité vnější kritérium, podle kterého poté určíme, zda se jedná o čtenáře či nečtenáře. Volba tohoto kritéria je volbou strategicko – metodologickou, ovšem toto rozhodnutí nesmí být jiné než to, které je vně konstruované. Jelikož empirickou částí této práce je kvantitativní výzkum, jehož výsledky budou zpracovány pomocí kvantitativní metody, je nutno stanovit kritérium pro vymezení statistického čtenáře a nečtenáře, a tím si vytvořit proměnnou čtenáře, se kterou pak v dalším průběhu výzkumu budeme pracovat.

Nabízí se nám mnoho kritérií, například dle francouzského výzkumu: jedna přečtená kniha za měsíc či podle výzkumu ve Velké Británii je to počet minut věnovaných čtení knihy. Nebo můžeme volit kritérium: Jak často čteme knihy? Trávníček si zase ve svém průzkumu stanovil kritérium z hlediska počtu knih. Čtenář je podle něho „*ten, kdo deklaruje jednu přečtenou knihu v průběhu roku – jakoukoli (beletristickou, věcnou, odbornou), k jakémukoliv účelu (kvůli zábavě, informaci, poznání), v jakémkoliv médiu (tištěnou, elektronickou).*“ (NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018). Dříve se také používalo jako kritérium pro zjištění statistického čtenáře, zdali čtenář přečetl knihu pro potěšení, tedy že ji přečíst chtěl, nikoliv musel (Trávníček, 2014: 53). Dle mého názoru je dnes toto kritérium velice problematické, jelikož se stírají hranice mezi „chtít“ a „musím“, a to z důvodu neustálého zvyšování nároků na danou profesi. Pracovní místo, které bylo dříve spojeno s čistě fyzickou prací, dnes požaduje také výkony duševní. Například truhlář, který pracuje sám na sebe, se nevěnuje již čistě výrobě, ale musí se také zdokonalit v jiných sférách, které mu poskytnou zakázky. Truhlář se musí obohatit v tom, jak například správně s výrobky obchodovat, shánět potencionální zákazníky či tvořit webové stránky. Znamená to tedy, že bude knihy číst, protože tyto znalosti mít musí, ale dělá to nikoliv, že mu to někdo přikázal, nýbrž protože chce pro svou výdělečnou činnost udělat maximum. A právě odlišit, co čteme protože „chceme“ nikoliv protože „musíme“ je stále obtížnější.

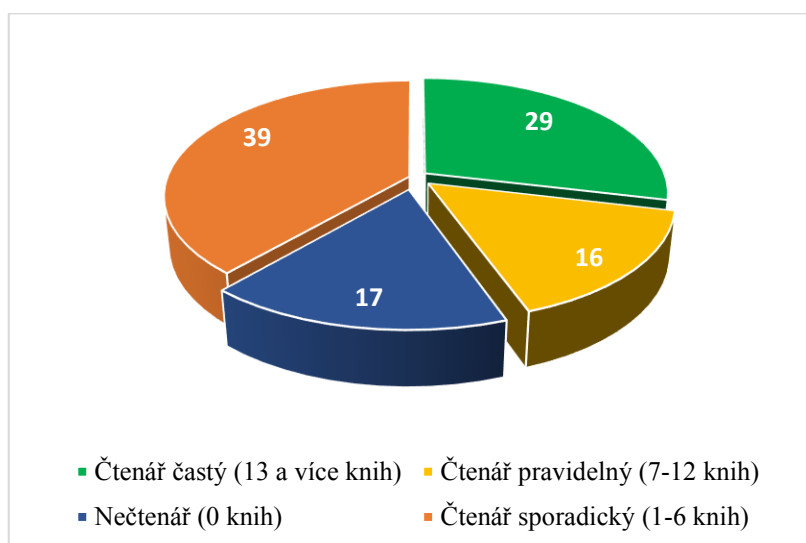
Výsledky výzkumu Trávníčka vykazují, že čtení beletrie již není spojováno pouze s volným časem a relaxační funkcí, například muži si ji totiž spojují i s funkcí informativní (Trávníček, 2014: 53). Například když si představíme knihu, která spadá do žánru beletrie, ale odehrává se v jistém historickém období. Čtenář se pomocí ní dozvídá informace o dané době, panovnících, ekonomické a politické situaci, tradicích a podobně, přičemž takovou odbornou knihu na toto téma by nejspíše nezvolil. Může to být dáno i tím, že odborná literatura je psána vědeckým pro mnohé nesrozumitelným jazykem. Lidem chybí v odborné literatuře děj, do kterého by se mohli ponořit a vidí zde pouze motiv „musím“. Zajisté platí i situace opačná. Pro některé čtenáře může být naopak odborná literatura způsob relaxace a zdrojem potěšení.

Je těžké stanovit si příslušné kritérium. U počtu minut věnovaných čtení mě napadlo, kolik minut si tedy určíme, abychom daného člověka považovali za čtenáře? Třicet minut nebo třeba hodinu? Dotaz na počet knih přečtených za rok může u respondenta vzbudit nejistotu, kdy nebude vědět přesný údaj. Ovšem dle mého názoru je tato definice nejpříjemnější a budu z ní taktéž vycházet během empirického výzkumu. Pokud bych stanovila počet knih přečtených za měsíc, mohlo by se stát, že bych označila za čtenáře ty, kteří zrovna v určitém představovaném měsíci knihu přečetli (jednalo se třeba o prázdniny, dovolenou, nemoc) a v jiných měsících nečtou vůbec či naopak. Samozřejmě chápu, že jedna kniha za rok je velmi málo, ale jistě se najdou i jedinci, kteří nepřečetli ani jednu. Ale jelikož svůj výzkum zaměřuji na čtení beletristické literatury, **čtenáře** definuji jako toho, **který přečte alespoň jednu beletristickou knihu za rok, a to v jakékoliv podobě**. Na základě mého tvrzení vyplývá že nečtenář je ta osoba, která nepřečte ani jednu knihu za rok.

Definici a kategorii čtenáře máme vytvořenou na základě rozlišujícího kritéria čtenář-nečtenář. Následujícím krokem je stanovení kritéria vnitřního, musíme tedy kategorii čtenáře nějak rozčlenit. Trávníček ve své publikaci volí jako rozřídovací kritérium **počet knih přečtených za rok**. Výběr roku je zcela logický, a to na základě logické představy o počtu knih přečtených za

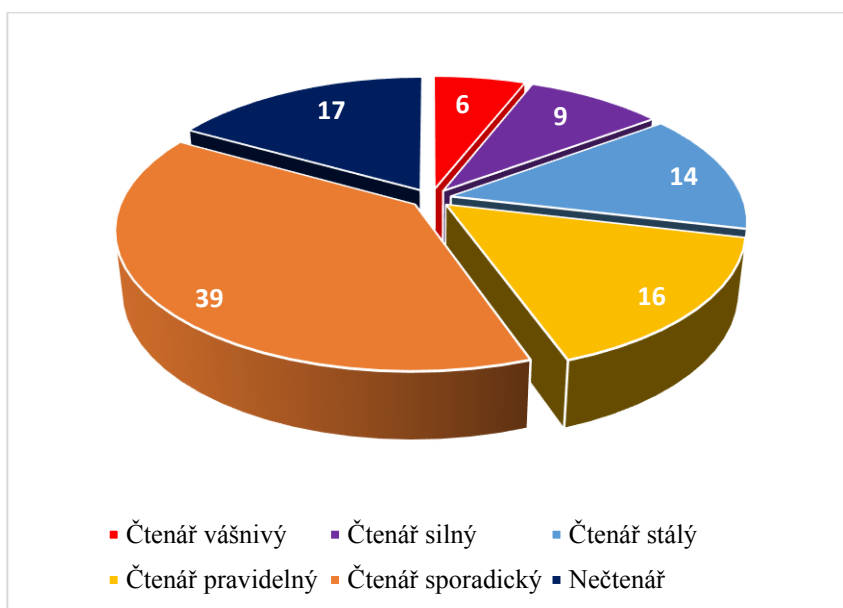
měsíc (půl knihy, jedna, více než jedna). Čili pokud jsme si jako základní kritérium pro určení čtenáře a nečtenáře zvolili rok, tak volíme měsíc jako pomocné kritérium pro vnitřní členění jednotlivých stupňů čtenáře. Alespoň jedna kniha přečtená za měsíc (což je maximálně 12 za rok) nám určuje průměr, půl knihy podprůměr a více jak jedna kniha zase nadprůměr. V návaznosti na toto stanovení nám vychází škála základní a rozšířená, tedy čtyřčlenná a šestičlenná škála, jejichž mezníky jsou přečtených 6,12,24 knih za rok. Základní škála (čtyřčlenná) člení čtenáře knih na: *nečtenáře* (žádná přečtená kniha za rok), *čtenáře sporadického* (1–6 přečtených knih za rok), *čtenáře pravidelného* (7–12 knih) a *čtenáře častého* (13 knih a více). Druhá škála, šestičlenná, poté člení kategorii čtenáře častého na tři další podkategorie: *čtenář stálý* (13–24 přečtených knih za rok), *čtenář silný* (25–49 knih) a *čtenář vášnivý* (50 knih a více). Důvodem používání této širší škály je možnost získat podílové údaje o těch, kteří čtou nejvíce, tedy čtenářích vášnivých, které lze považovat za tzv. „čtenářskou šlechtu“ (Trávníček, 2008: 62–63). Rozložení zmíněných typů čtenářů je znázorněno v níže uvedených grafech, které znázorňují rozložení užší/základní škály (viz graf č. 2) a škály rozšířené/širší (viz graf č. 3). Výsledky jsou z výzkumu Trávníčka roku 2007, který v tomto roce zkoumal, zdali obyvatelé České republiky čtou a jaký mají vztah ke knize.

Graf č. 2: Rozložení čtenářů v populaci – užší škála v %

Zdroj: srov. Trávníček, 2008: 63

Graf č. 3: Rozložení čtenářů v populaci – širší škála v %

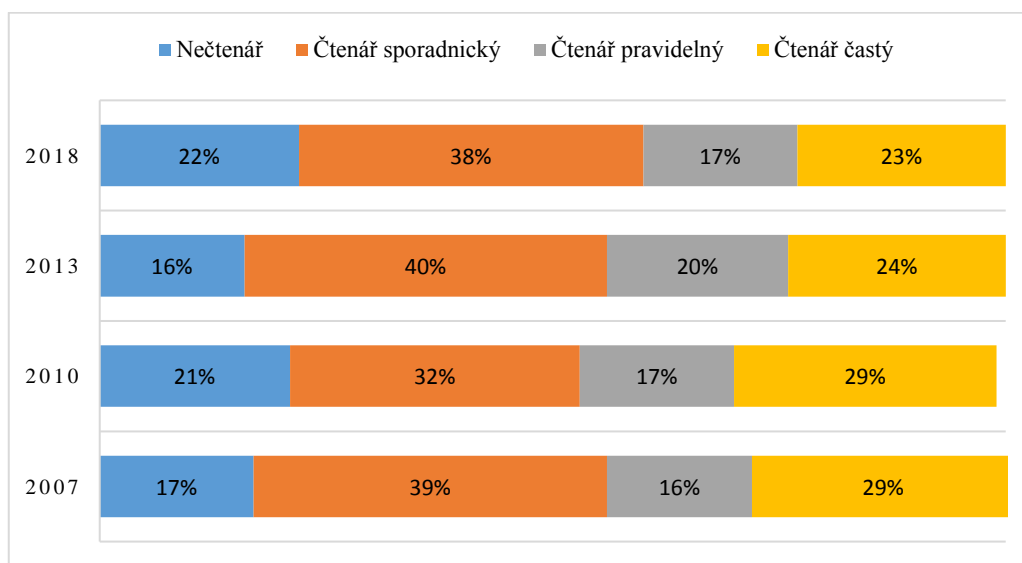

Zdroj: srov. Trávníček, 2008: 63

V obou grafech si můžeme povšimnout, že největší zastoupení má čtenář sporadický (39 %) a čtenář častý (29 %), v rámci něhož je nejčetnější výskyt čtenářů stálých (14 %). Vyplývá z toho, že téměř třetina české populace přečte za rok více jak 13 knih. Průměrný počet knih přečtených za rok je 16,1 (a to díky vysokému podílu čtenáře častého) a mediánem je 8 knih. Čtenáři vášniví se tedy v naší populaci vyskytují jen ojediněle (6 %) (Trávníček, 2008: 63-64). Vidíme zde, že česká populace⁶ čte, ale četnost přečtených knih za rok je nízká.

⁶ Je třeba podotknout, že výsledky se týkají občanů starších 15 let

Graf č. 4: Rozložení čtenářů (2007, 2010, 2013, 2018)

Zdroj: srov. NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018. Dostupné z: https://ipk.npk.cz/odborne-cinnosti/ctenarstvi-1/12_Cten.htm#cten

Na úrovni celé populace spatřujeme v rámci let (2007, 2010, 2013, 2018) určité posuny (viz graf č. 4). Mírně se sice snížil počet čtenářů, ale ne příliš razantně. Lze tvrdit, že mezi lety 2007–2013 přibývá čtenářů pravidelných, kteří čtou knihy průměrně (7–12 knih ročně), ovšem v roce 2018 kleslo procentuální zastoupení tohoto typu opět na 17 % (z 20 %). Zároveň lze konstatovat, že postupně klesá počet čtenářů častých. Ovšem stále můžeme říci, že má Česká republika pro rok 2018 dle stanovených kritérií velké množství čtenářů, ať už se jedná o čtenáře příležitostné či časté, jelikož 78 % z celkového počtu dotazovaných uvedlo, že za poslední rok přečetlo alespoň jednu knihu.

Každá tato stanovená kategorie by měla alespoň minimálně odpovídat nějakému chování – to znamená, že má o ní člověk jistou představu. Například nečtenář je člověk, který nemá vypěstovaný zvyk čtení a zkrátka knihy vůbec nečte. Může to být způsobeno například tím, že mohl mít zkoumaný rok „jiné věci na práci“ (stavba domu, rodinné problémy, přetížení v zaměstnání) a na aktivitu čtení mu čas nezbýval. Ovšem člověk, který má vypěstovaný zvyk číst, si většinou najde i sebemenší chvílku během náročného roku, aby si alespoň jednu knihu přečetl. U čtenáře sporadického

si lze představit člověka, jehož četba vychází na maximálně jednu knihu na dva měsíce. Odpovídá to čtenáři, který čte převážně na dovolené či o vánočních svátcích. Dále pak čtenář častý, pro kterého je čtení prioritou a návykem. Nemusí číst každý den, ale nedokáže si rozhodně představit týden, kdy by nesáhl po žádné knize. Na jednu s nejvyšších příček svého hodnotového žebříčku poté řadí četbu čtenář vášnivý, který si nedovede představit den, kdy by po knize nesáhl a nepřečetl žádnou stránku (Trávníček, 2011: 59). Na základě zmíněných charakteristik by se měl každý čtenář mezi jednotlivé typy čtenářů lehce zařadit.

Se čtenářem úzce souvisí socio-demografické proměnné, které následně ovlivňují vztah čtenář – půjčování – kupování knih. Jsou to proměnné, které rozlišují čtenáře od nečtenáře, ať už slabě si silně a jedná se například o věk, pohlaví, velikost místa bydliště, ekonomická aktivita, vzdělání apod. Podívejme se tedy na čtenáře a nečtenáře na základě těchto kritérií. Během výzkumu Trávníčka z roku 2013 bylo zjištěno, že panuje markantní rozdíl mezi pohlavím. Počet nečtenářů je téměř dvojnásobně vyšší než u žen. Z hlediska věku lze vyzorovat, že nejsilnější čtení se vyskytuje u čtenářů nejmladších (15-24 let) a nejstarších (65 a více let) a nejméně zase v následující generaci (25-34 let). Velikost místa bydliště nehraje významnou roli, ovšem bylo zaznamenáno, že nejvíce čtenářů najdeme ve velkoměstech. Důležitou proměnnou, která má vliv na čtení je příjem na člena domácnosti, kdy u vyšších příjmových kategorií je počet čtenářů vyšší. Tyto výsledky souvisí se vzděláním, což je neklíčovější určující proměnná, která vypovídá o tom, že čtení stoupá s úrovní dosaženého vzdělání. Největší zastoupení čtenářů v celkovém počtu respondentů této skupiny (97 %) mají lidé s vysokoškolským vzděláním. V případě ekonomické aktivity dominuje čtení u lidí ekonomicky neaktivních (81 %) více než u lidí ekonomicky aktivních (77 %), ovšem tento rozdíl významnou roli nehraje, jedná se pouze o 3 % (Trávníček, 2014: 54). Na základě těchto údajů lze sestavit profil českého čtenáře. Jedná se spíše o ženu vysokoškolsky vzdělanou, a to buď ve věku 15-24 let anebo 65 a více let, která bydlí ve velkoměstě a je ekonomicky neaktivní. Velké zastoupení čtenářů věku nejmladším lze vysvětlit na základě

faktu, že tyto osoby jsou z převážné části ekonomicky neaktivní, mají tedy na čtení více času. Jistý vliv může mít i nátlak školy, která vede žáky a studenty ke četbě (ať už beletrie či odborných textů). U nejstarší věkové skupiny se zase jedná o lidi, kteří jsou v důchodu a stejně tak jako skupina nejmladší mají dostatek času na četbu.

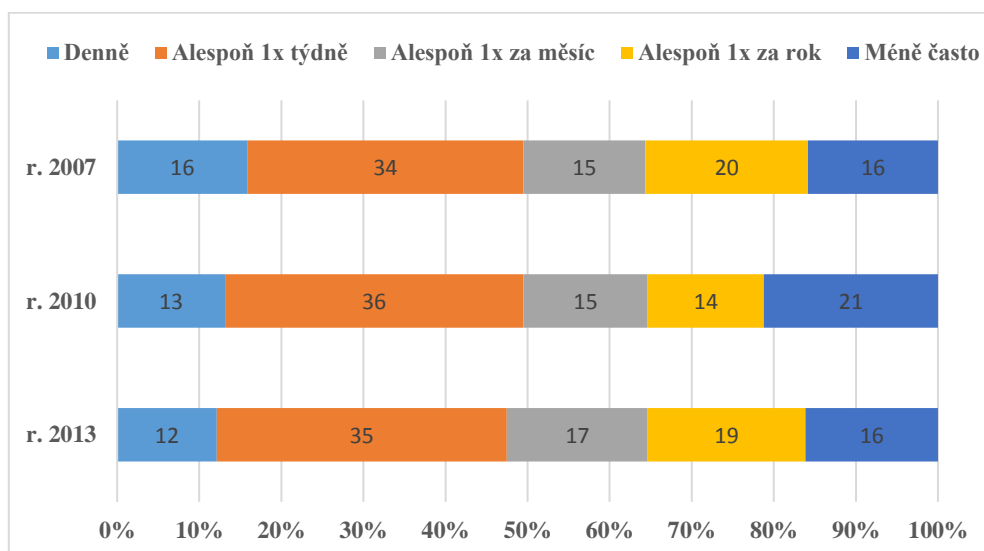
Podíváme-li se na čtenáře beletrie, která tvoří dominantní část toho, co si lidé na knižním trhu kupují a v knihovnách půjčují. Stejně tak při volbě nejoblíbenější knihy volí titul beletristický. Ovšem v případě celkového knižního trhu se jedná pouze o jednu čtvrtinu celkové knižní produkce. Z výsledků výzkumu Trávníčka vychází, že 68 % z celkového počtu respondentů občanů České republiky starších 15 let přečetlo alespoň jednu beletristickou knihu. Vychází, že na 100 čtenářů knih obecně připadá 85 čtenářů beletrie. Mezi čtenáře beletrie se řadí častěji ženy (78 %) než muži (57 %). V případě věku se jedná nejčastěji o mladší a starší generaci, kdy obě zaujímají 71 % a velký propad byl zaznamenán ve věkové kohortě 25-34 let. Čtenáři beletrie jsou nejčastěji osoby ekonomicky neaktivní (71 %) než ty aktivní (65 %). V neposlední řadě je velmi zřetelná podmíněnost v případě vzdělání čtenáře. Mezi čtenáře beletrie se častěji řadí lidé s vyšším vzděláním (78 %) než se vzděláním nižším (56 %) (Trávníček, 2011: 63-64). Uvědomuji si, že tyto výsledky jsou staršího data, ovšem stejně tak výzkum Trávníčka následujícího data ukazuje, že čtení beletrie (oddechová či klasická) je nejpopulárnějším žánrem (srov. Trávníček, 2014).

Souvislost čtení se vzděláním také potvrzuje Radim Bačuvčík, který uvádí, že čím vyšší stupeň vzdělání, tím je mezi respondenty nejvyšší počet častých čtenářů. Dle jeho výzkumu nákupního chování na trzích kulturních produktů 2014, kde se zabýval postoji obyvatel České republiky ke knihám, literatuře a čtení, je největší počet čtenářů mezi osobami s vyšším odborným vzděláním a mezi vysokoškoláky bakalářského a magisterského studia. Výsledky osob se středoškolským vzděláním s maturitou poté definují průměr, zatímco výsledky vyučených osob jsou výrazně podprůměrné (Bačuvčík, 2015: 132). Stejně tak výzkum Fibigera, který zkoumal vztah studentů a studentek ke knihám a čtení a porovnával studenty gymnázií (střední škola) a

vysokoškolské studenty, vypovídá o tom, že vysokoškoláci jsou častější čtenáři než studenti gymnázií. Zatímco gymnazisté přečetli podle vlastních tvrzení za rok průměrně deset knih, vysokoškoláci (studující český jazyk a literaturu) v průměru 29 knih (Fibiger, 2013: 24). Z tohoto vyplývá, že lidé s vysokým vzděláním jsou častí a pravidelní čtenáři. A právě na vysoké vzdělání jako jednu z determinant čtení a čtenářství se během svého empirického výzkumu zaměřím. Konkrétně budu provádět výzkum v kontextu čtení a čtenářství mezi vysokoškolskými studenty. Jelikož se empirická část mé diplomové práce bude soustředit právě na vysokoškolské studenty a jejich čtenářské návyky, poslouží jednotlivé výsledky již zmíněných výzkumů jako teoretické ukotvení mého empirického výzkumu.

Čtenáře lze také rozdělit z hlediska frekvence čtení, dle toho, jak často knihy čtou. Přesuneme se tedy od vymezení čtenáře z hlediska médií (knihy, elektronické knihy) ke zkoumání časových aspektů. Ovšem míra přečtených knih a míra času jimi věnována bývá většinou přímé úměře. Platí tedy souvislost, že čím více přečtených knih, tím častěji se jim čtenář věnuje. Čtení je aktivitou, pro kterou si musí čtenář najít místo v rámci dne či týdne. Někdy se stává, že musí omezit ostatní volnočasové aktivity, aby získali prostor pro samotné čtení knih. Při zkoumání frekvence čtení zasazujeme čtení do schématu dne, týdne či měsíce a přibližujeme tak více aktivitu čtení i samotného čtenáře. Čtenáře můžeme pak dělit na čtenáře denního, týdenního či měsíčního (Trávníček 2014: 105). V rámci vývojové perspektivy od roku 2007-2013 (viz graf č. 5) si lze povšimnout klesající počet denních čtenářů a relativně stabilní počet čtenářů týdenních a měsíčních. 16 % respondentů uvedlo, že čte méně často, což znamená, že méně než jednou za rok. Tito respondenti tedy nespádají mezi čtenáře, ale nečtenáře, jelikož dle přímé úměry s počtem přečtených knih za rok a stanovení kritéria „alespoň jedna přečtená kniha za rok“ nespádají do definice čtenáře.

Graf č. 5: Frekvence čtení (2007, 2010, 2013)

Zdroj: Trávníček, 2014: 105.

Zaměříme-li se na vysokoškolské studenty, tak nejvíce z nich čtou knihy několikrát za týden (40,3 %), anebo denně (20,8 %). Následují ti, kteří uvedli, že čtou jednou za týden (10,8 %), jednou za měsíc (8,1 %), každých čtrnáct dní (7,0 %) a alespoň jednou za dvanáct měsíců (1,1 %) (Fibiger, 2013: 26). Pokud tento výzkum srovnáme s výzkumem Trávníčka v roce 2010, vidíme, že jsou vysokoškolští čtenáři poměrně častější čtenář oproti celkové populaci starších 15 let.

V rámci této subkapitoly jsem stanovila pracovní definici čtenáře na základě kritéria počet přečtených knih za rok, a to na základě vymezení čtenáře ve výzkumech Trávníčka, přičemž jsem zúžila definici na beletristickou četbu. Pro zopakování je čtenářem ten, který přečte alespoň jednu beletristickou knihu za rok, a to v jakékoliv podobě. Nastíněno bylo také vnitřní kritérium, které stanovuje užší a širší škálu vymezení čtenáře a rozlišuje tak čtenáře podle počtu přečtených knih za rok. Je třeba také připomenout, že existují určité socio-demografické proměnné, které mají vliv na to, jakým způsobem čtenář přistupuje ke knihám a ke čtení, jak vystupuje na českém knižním trhu. Nejsilnější determinantem ve vztahu čtenář-půjčování – kupování knih je vzdělání čtenáře, se kterým budu nadále pracovat. Čtenáře a jeho determinanty jednání jsem vymezila, další částí

budou již samotné chování jedince na knižním trhu a jeho vztah k četbě a knihám. Současná moderní společnost a s tím i český knižní trh směřuje ke stále větší digitalizaci a technizaci. Níže představím, jakým způsobem.

2.2 Čtení v době digitální

S nástupem digitální revoluce a digitální kultury došlo ve společnosti k mnoha změnám – zmizely teritoriální hranice, což vede k tomu, že jsme se stali dostupnými kdykoliv a komukoliv (Trávníček, 2011: 27). Není nic jednoduššího než si danou osobu vyhledat v internetovém vyhledávači, kde nám následně vyskočí veškeré informace o daném jedinci, profily na sociálních sítích apod. S tímto souvisí i jednodušší komunikace, jsme na každém kroku „online“ a „věci“ můžeme vyřešit promptně a všude. Digitalizace se rovněž projevuje v oblasti pracovního trhu, kde se stále více spojuje svět práce a volného času. Spousta lidí si přenáší svou práci domů, kde ji následně dokončí. Pomocí elektronického spojení jsou stále v kontaktu s pracovištěm. Nebo stále více zaměstnavatelů nabízí pracovníkům „home office“, kdy veškerou práci provádějí zaměstnanci v domácím prostředí. Dle Trávníčka (2011: 27) spolu s digitalizací světa jdou ruka v ruce s tzv. znalostní společností, která klade požadavky na znalosti a informace člověka, v kontextu celoživotního učení, na místo jeho kompetencí a kvalit. Tato společnost se více soustředí na kvantitu než kvalitu.

Digitální kultura začíná prostupovat celou kulturou společnosti, počítaje v to i kulturu čtenářskou. Digitální čtení bezprostředně souvisí s internetem. Ještě v roce 2005 bylo uživatelů internetu pouhých 32 % z celkové populace (tedy jedna třetina), v roce 2010 počet uživatelů vzrostl na téměř dvě třetiny (62 %) a v roce 2013 se tento počet přiblížil třem čtvrtinám (70 %). Stejně tak rostl počet domácností s přípojkou na internet, a to z 19 % (rok 2005) na 67 % (rok 2013). Pokud se zaměříme na skupinu mladých (osoby ve věku 16–29 let), a to konkrétně Olomouckého kraje, téměř každý z nich (97,4 %) použil internet alespoň jednou za poslední tři měsíce. Přičemž 91,8 % mladých uživatelů se k internetu připojuje denně nebo téměř denně (ČSÚ, 2016).

V návaznosti na čtenářství se začíná řešit dilema „dobré“ knihy versus „zlý“ internet. Ovšem čtenář a uživatel internetu, kterému Trávníček říká „internaut“, spolu souvisejí. Všechny výzkumy zaměřující se na vztah internetu a čtení došly k závěru, že mezi častým užíváním internetu a častým čtením panuje viditelná shoda. Například dle polského výzkumu v roce 2006 bylo zaznamenáno, že mezi nečtenáři je 74 % těch, kteří mají přístup k internetu, zatímco u čtenářů to bylo pouhých 44 %. Internet a digitální sféra jsou dalším vývojovým článkem v řadě virtualizátorů. (Trávníček, 2011: 27) (Trávníček, 2014: 59). Tuto fázi vývoje Trávníček znázorňuje jako „*odpoutávání symbolické kultury od přímého zážitku a zkušenosti*“ (Trávníček, 2012:59). Jedná se tedy o vynálezy, které se staví mezi světem a myslí člověka. Internet a postupná digitalizace s moderní společností souvisí. Postupný vývoj vedl od písma, přes vynález knihtisku, novin až k telefonu a televizi. Internet se stává další fází tohoto vývoje.

Trávníček poukazuje na to, že internet mění naše čtenářské návyky. Internet totiž přináší nový vztah mezi čtenářem a textem, respektive mezi čtenářem a autorem. Se zavedením hypertextu⁷ čtenáři v prostředí internetu čtou nejčastěji texty soukromé (e-mail) a z veřejných dominují zprávy. Internet se v tomto případě stává zprostředkovatelem krátkých užitkových textů (Trávníček, 2011: 28). Sami jistě známe situaci, kdy si na internetu raději přečteme článek kratší, který nám nabízí ty nejzákladnější informace a na druhé straně si beletristické texty raději přečteme v tištěné podobě. Otázkou zůstává, zdali internet plně ovlivní čtenářskou kulturu, která nebude ochotná a přestane tak číst texty delší a bude mít tendenci je „přeskakovat“, přičemž tento způsob čtení můžeme dále vypožorovat i u čtení beletristických knih.

Velký přínos má internet pro knižní kulturu v případě získávání knih na knižním trhu, a to nejen ohledně jejich nákupu, ale také se získáváním informací o knize či její propagaci. Internet a knižní trh se navzájem podporují. Vznikly samostatné internetové obchody a stejně tak obchody

---

⁷ Text, ve kterém fungují některé výrazy jako odkazy

tradiční se naučily mít svou divizi internetového prodeje (viz kapitola 1.3). Pokud jde o získávání informací, tak zde má větší zastoupení samozřejmě internet, jelikož obsahuje veškeré informace o knihách s odkazem na další podobného tématu či žánru. To ale neznamená, že by klasické prodejny zaostávaly, ba naopak, internet v některých případech poskytne čtenáři informaci o určitém titulu a ten si zajde zakoupit do klasického knihkupectví. Tato spolupráce funguje i v opačném případě, kdy si čtenáři knihu a její obal prohlédnou v knihkupectví a následně si ji objednájí na internetu, a to většinou z důvodu nižší ceny (Trávníček, 2011: 29). Vidíme zde, že i přesto, že internet mění čtenářské návyky jedinců, není oponentem čtení. Internetové obchody nevznikly a nefungují na úkor kamenných obchodů, naopak se snaží o spolupráci. Kamenné obchody plně využívají internetový svět a prodávají své knihy mimo prodejny také na e-shopu. Doba se mění a s ní se mění také preference čtenářů. Lidé kladou důraz na pohodlí a raději si knihu objednájí z domova, kam jim také bude bez dalších starostí a námahy doručena. Dle mého názoru by spousta knihkupectví bez internetu vůbec nemohla fungovat. Nemusí se jednat pouze o e-shop, ale vezmeme si třeba pro příklad různé on-line katalogy knižních titulů, které nabízí doobjednávání titulů, které zrovna nejsou skladem. Stejně tak knihovny využívají on-line katalogy a umožňují tak čtenáři snadné vyhledávání dostupných knih z pohodlí domova.

Digitalizace čtenářství přináší technologický vynález a trend dnešní doby, a to **elektronickou čtečku knih**. Tento vynález moderní doby spojuje přednosti počítače (velký objem dat) s vlastnostmi knihy (můžeme změnit obrazovku na způsob listování, elektronický papír a inkoust způsobuje to, že obrazovka má podobu tiskové stránky). Čtečka knih byla uvedena na trh v listopadu 2007, kdy Amazon nabízel 90 000 elektronických knih, v březnu 2009 už to bylo 280 000 (Trávníček, 2011: 34). Prodej e-knih pro rok 2017 oproti minulého období stále roste (meziroční růst 14 %), a to dokonce rychleji než prodej fyzických knih. Bylo prodáno přes milion kusů e-knih a tím elektronické knihy dosáhly 1,5 % podílu na celkovém obratu českého knižního trhu (Svaz českých knihkupců a nakladatelů in *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018*, 2018: 16). Jak jsem již zmínila (v kapitole 1.3),

elektronické knihy patří do skupiny s vysokou sazbou DPH (21 %). Tato nepříznivě vysoká daň může elektronické knihy oproti fyzickým knihám znevýhodňovat. Ovšem elektronické čtečky knih se stávají stále více oblíbené a počet vydaných e-knih stále stoupá. U elektronické čtečky jsme sice ochuzeni o zážitek z knihy, nicméně stále více se přibližuje tištěné knize a oddaluje se vlastnostem počítače.

A co nám e-knihy nabízejí a v čem naopak nedokáží nahradit klasickou tištěnou knihu? Jako hlavní plus e-knih spatřuji, že nám šetří náš prostor, a to nejenom na cestách, kdy nemusíme na dovolenou s sebou tahat deset knih, ale také ušetří prostor doma v naší knihovně. Dále nám elektronické knihy umožňují tvorbu poznámek, zvýrazňovat text nebo také fulltextové vyhledávání, což je funkce, která nám umožní vyhledat kde se dané slovo či jméno v textu nachází. Na čtečce si můžeme rovněž změnit velikost a druh písma, převést text do mluvené podoby či si nastavit jas. Dalším kladem, které tyto knihy mají je, že bývají levnější než tištěné verze a nejsou nikdy vyprodány. Samozřejmě musíme myslet na životní prostředí, a právě díky úspoře papíru jsou elektronické knihy šetrné k životnímu prostředí. Vedle kladů a výhod vždy stojí i nevýhody a záporné vlastnosti. Nevýhodou elektronických knih oproti knihám tištěným je, že ke čtení vyžadují další zařízení, a tudíž jsou vhodné spíše pro technicky gramotnější lidi. Dále je zde potřeba jednoho zdroje navíc – proudu či baterie. Pokud se čtečka vybije, máme po čtení, za to tištěnou knihu jednou vytiskneme a máme vystaráno, vydrží desítky let, a to bez žádné elektřiny. Dále je třeba také zmínit, že elektronické čtečky nám berou možnost dotyku s knihou, nemáme ji doma v poličce a nemáme možnost cítit její specifickou vůni. Mnoho lidí uvádí, že mají „z papíru lepší pocit“. Kniha je prostě daleko osobnější věc než jakkoliv moderní čtečka či jiné zařízení (srov. Handl in Focus Agency [online], 2011). Z uvedených charakteristik elektronických a papírových knih je patrné, že oba přístupy ke čtení textů mají své pro a proti. Je tedy otázkou, zdali elektronické knihy úplně ovládnou knižní trh a nahradí tak knihy tištěné. Pro lidi, kteří pohlížejí na knihy pouze jako nosiče informací to nebude žádná ztráta. Mnozí čtenáři si ale zakládají také na obalu a kráse knihy. Kniha je pro

ně určitý předmět (artefakt), ale zároveň i dílo, a to umělecké. Dle mého názoru se elektronické knihy natolik nerozšíří, aby smetly tištěné knihy z knižního trhu. Přece jenom se najdou někteří z nás, kteří elektronické čtečky nepodlehli a raději volí klasickou tištěnou knihu.

Můj názor koresponduje i s výsledky výzkumů Trávníčka, ze kterých vyplývá, že od roku 2010 do roku 2013 roste míra nesouhlasu s elektronickými knihami (ze 79 % nesouhlasu na 87 % nesouhlasu). Z výzkumu vyplynulo, že v roce 2010 vyjádřil souhlas každý pátý a o další tři roky později (2013) to byl už jen každý sedmý. Platí také to, že čím silnější jsme čtenáři, tím je nesouhlas s e-knihami větší. Lidé jsou tak více připoutáni ke klasické tištěné knize (Trávníček, 2014: 62). Stejně tak nejnovější výzkum Národní knihovny ČR a Ústavu pro českou literaturu AV ČR z roku 2018 ukazuje, že pouhých 18 % čtenářů čte alespoň zřídka knihy v elektronické podobě, jen 4 % pravidelně (NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018). Stejně tak výzkum Českého národního panelu zjistil, že větší část (48 %) dává přednost tištěné knize před knihou elektronickou (23 %)⁸, přičemž 50 % z čtenářů tištěných knih uvedlo, že uvažuje do budoucna o koupi elektronické čtečky. Pokud e-knihy čtou, tak ke četbě využívají nejčastěji standardní počítač (66 %) než speciální čtečku (23 %). Elektronické knihy nejčastěji stahují z internetu, přičemž 61 % respondentů uvedlo, že si nikdy legálně elektronickou knihu nekoupili. Pokud by ovšem zvažovali koupi e-knihy, tak je u nich nejvíce rozhodující nižší cena e-knihy a okamžitá dostupnost (STEMMARK, 2012). Přístroj, kde elektronické texty čtenáři čtou, vyšel i ve výzkumu Trávníčka, kdy necelých 55 % využívá nejčastěji počítač. Zajímavé je, že na druhém místě se umístil chytrý telefon (45 %) (Trávníček, 2014: 63). Druhou příčku obsadil mobilní telefon i ve výzkumu Českého národního panelu (31 %) (STEMMARK, 2012). Lze z tohoto vyvodit, že stále lidé upřednostňují čtení tištěných knih a v případě, že e-knihy čtou, tak je nejčastěji stahují z internetu. Tímto tedy nepřispívají k rozvoji tržby knižního trhu. Problémem je především to, že spousta lidí

---

⁸ Zbylá část (28 %) do počtu 100 % uvedla, že jim je to jedno

skenuje tištěné knihy na internet a nechá je volně ke stažení. Nejedná se sice o klasické e-knihy, ale narušují tak prodej elektronických knih na internetu.

Podíváme-li se na výzkum nákupního chování Bačuvčika, tak i zde bylo zjišťováno, jaký mají vztah respondenti k elektronickým knihám. Nejrozšířenější postoj byl, když více než jedna třetina (39 %) respondentů uvedlo, že e-knihy znají, ale nechtějí je kupovat. Dále necelých 27 % respondentů uvedlo, že o e-knihách ví, ale ještě se s nimi nesetkali A 15 % e-knihy vůbec nezná a nikdy o nich neslyšeli. Mezi zmíněnými mají 6,7 % elektronickou čtečku, 7,2 % uvažuje o její koupi a další respondenti čtou e-knihy na počítači (5,7 %) nebo v mobilním zařízení (3,9 %) (Bačuvčík, 2015: 202-203). Vidíme, že tyto výsledky výzkumu se poměrně liší od závěrů Trávníčka či výzkumu Českého národního panelu, kde převažuje již zmíněná četba knih na osobním počítači či notebooku a elektronická čtečka zaujímá až třetí příčky.

Dle výzkumu čtenářství Čuřina, konkrétně se zaměřením na vysokoškolské studenty, je zajímavé, že velmi malé množství dotazovaných vysokoškoláků (2,7 %) si stahuje knihy na internetu v elektronické podobě. Pokud si knihy na internetu stahují, tak je zde velký rozdíl v pohlaví, kdy je větší výskyt zaznamenán u mužů (11,5 %⁹) než u žen, kde jsou to pouhá 2 % (Čuřín, 2013: 45). Důvodem je nejspíš to, že vysokoškolští studenti si knihy nejčastěji půjčují v knihovnách univerzity, jelikož k nim mají jakožto studenti bezplatný přístup. Ovšem já osobně jsem u stažení knih v elektronické podobě čekala vyšší procento, jelikož sama znám spoustu studentů, kteří takhle postupují. Může to být z důvodu toho, že mají knihovnu daleko či je k dispozici pouze jeden absenční kus titulu, ke kterému je obtížné se díky rezervacím dostat.

V souvislosti s postupnou digitalizací, rozvojem technologií a s nimi související média je generační úhel pohledu na čtenářství Jiřího Trávníčka a jeho nejnovější publikace Česká čtenářská republika. Vychází z mediálního kritéria rozlišení generací, a to z důvodu, že nepovažuje čtení jako aktivitu

---

⁹ Z celkového počtu mužů vysokoškoláků

stojící sama o sobě, nýbrž jako jednu z mediálních aktivit. Představuje českou čtenářskou kulturu z hlediska jejího vývoje a stanovuje tak čtyři generace: *internetová* (15-24 let), *počítačovou* (25-44 let), *televizní* (45-64 let) a *rozhlasovou* (65 a více let). Generace se vyznačují a jsou formovány společným zážitkem, a to zejména společensko-politickým. V dnešní době skutečnost již neutváří přímá zkušenost, ale to, jak je prezentována. Vyplývá z toho, že se média stávají důležitým nositelem a transformátorem této zkušenosti. Všechny čtyři čtenářské generace jsou představeny v historicko-společensko-kulturním kontextu, na jehož pozadí je vykreslena jejich čtenářská kultura a interpretace čtenářských životopisů.

Jako nejstarší definoval Trávníček **generaci rozhlasovou**. Jedná se o občany, jimž je dnes 65 let a více. Tato generace má největší věkové rozpětí, kdy nejstarší z nich zažili konec první republiky, komunistický režim a vypěstovali si tak obraz světa, kde stabilita není vůbec samozřejmostí. Jedná se o lidi mimo ekonomický cyklus, kteří již nepracují a pobírají starobní či jiný důchod, což je znatelné u nákupu knih, kde jsou čísla výrazně pod průměrem. Pokud se podíváme na to, co nás zajímá nejvíce, tedy čtení knih, jejich kupování a návštěva veřejných knihoven, tak v případě čtení se jedná o takzvané „tahouny“ české čtenářské populace. V případě počtu přečtených knih je totiž výrazně nad průměrem. Často se setkáváme s tím, že si příslušníci této generace stěžují na vysoké ceny knih. Tento pokles nákupu knih je ovšem kompenzován velkou účastí navštěvování veřejných knihoven. Nad průměrem české populace je také u této generace zaznamenáno čtení časopisů, ale naopak čtení v digitálním prostoru u této generace zaostává. Mimo vysoké návštěvnosti veřejné knihovny je pro zmíněnou generaci charakteristická velká sbírka knih v jejich domácích knihovnách. Z toho můžeme usoudit, že tato generace měla na jejich shromažďování více času, ovšem čtenářské životopisy vyprávějí opak. Respondenti této generace vypovídali o tom, že jako děti doma knihy neměli, jelikož jejich rodiče byli neustále v práci, na děti a čtení čas neměli. Důvodem byl také nedostatek peněz na nákup knih. V mládí tedy tato generace mnoho knih k dispozici neměla, ale pokud nějaké měli, tak s nimi zacházeli s úctou. O knihy se

náležitě starali, nepsali do nich a před každou četbou si museli umýt ruce. Tyto zásady si mnozí příslušníci generace zachovali až do současnosti (Trávníček, 2017: 65-89). U této generace vidíme obrovské nadšení pro čtení. Z důvodů ekonomických či politických neměli lidé knihy k dispozici, a proto pokud nějakou vlastnili, tak si ji vážili a stejně tak se ke knihám chovají dodnes. Dnes si mohou v knihovně vypůjčit knih, kolik se jim zlíbí, čehož také využívají, jelikož návštěvnost knihoven příslušníků této generace je opravdu vysoká.

Další generací je **generace televizní**, jejichž příslušníci jsou lidé ve věku 45-64 let. Mnozí z nich zažili rok 1968 ve svém formativním období či pád komunistického režimu a dostali tak možnost začít žít nový a jiný život, vycestovat. Žili v době normalizace, přičemž socialistické instituce na ně působila již od dětství. Vychováni byli v rámci dvojí pravdy – něco se říkalo ve škole, na veřejnosti a něco jiného zase doma, což znamenalo i jejich čtení. Většinou četli to, co jim bylo nabízeno doma z domácí knihovny a tyto knihy se staly alternativou a svým způsobem i oponenturou toho, co jim bylo podstrkováno ve škole. Čtenářský profil této generace ukazuje, že v případě počtu přečtených knih je tato generace na tom víceméně stejně jako celá populace. Lidé této generace o něco méně nakupují, jelikož se ocitají v poslední fázi svého ekonomického cyklu. Knihy pro své potřeby a pro děti již nakoupili v předchozích fázích. Tam, kde se méně knihy nakupují, se více chodí do veřejných knihoven a stejně tak je to i u generace televizní. Lze si také povšimnout, že mladší část generace (45-54 let) čte podstatně méně než ta starší (55-64 let), což můžeme vysvětlit penzijním věkem, který intenzitu zesiluje. Ve čtení angličtině a ve vztahu k digitálnímu světu znatelně zaostávají. Ovšem němčina a slovenština jim je bližší a ve čtení v tomto jazyce jsou nad průměrem celé populace. V případě mediálních aktivit tato generace tráví více svého volného času sledováním televize a poslechu rozhlasu, ale sociálním sítím svůj čas tolik nevěnují. V mládí této generaci rodiče četli daleko více než u generace předchozí. Změnu lze sledovat v přesunu velkého množství obyvatelstva z venkova do měst. Zde tedy vidíme, že protiklad venkov-město silně ovlivňuje čtení. Nejznámějším

autorem v této době byl Foglar a jeho dobrodružné příběhy. Rok 1989 poté otevřel nové možnosti čtení a umožnil čtenářům číst dříve zakázané autory a knihy a prozkoumat tak oblasti, které byly dříve nedohledatelné (filozofie, esoterika) (Trávníček, 2017: 90-114). Mnohdy se setkáváme s tím, že televizní generace nerozumí životu svých dětí. Vzpomínají na své mládí, kdy četli „Foglarovky“ a chtěli být jako hrdinové jejich knížek. Rozvoj technologií a digitalizace světa změnila způsob trávení volného času dětí a mládeže, přičemž přinesla u rodičů těchto dětí zklamání, že je četba příliš nenadchla. Ovšem doba se mění a také generace televizní se musela digitální sféře přizpůsobit.

Následující generaci definuje jako **počítačovou**, kterým je mezi 25-44 lety a ze všech čtyř generací představují tu nejpočetnější. Většina životů těchto lidí se odehrála již po roce 1989 a v důsledku studentské listopadové revoluce jsou označováni jako listopadová generace. Nastartování nových politických změn po roce 1989 velmi změnilo jejich životní styly, otevřely se nové možnosti a svobodně se cestovalo. Jedná se o generaci, která se utvářela na přelomu „staré“ a „nové“ doby, kdy ti starší ještě prošli socialistickou vzdělávací institucí a ti mladší jen částečně. Stále se u starších jedinců objevují vzorce chování předchozí generace a s nimi související protiklad domov-škola či vzpomínka na knižní čtvrtky. Mladší příslušníci této generace mají zase blíže ke generaci následující, tedy internetovou, což je doba fantasy a internetu. Nabídka na knižním trhu se v této době velmi rozrostla, ovšem z důvodu jiných aktivit a možností nebylo na čtení prostor a čas. V rámci této generace probíhá již masová digitalizace, do které jsou příslušníci vtaženi. Změnila se doba, které se museli příslušníci přizpůsobit. Pro mnohé to bylo něco nového, je to generace digitálního zlomu a výzev. Nejdříve se objevil počítač, dále internet, nakupování na internetu, elektronické knížky a čtečky. A přesně s digitální výzvou se počítačová generace setkala ve své formativní době, kdy s digitalizací rostla a vrůstala do ní. Nejvíce s touto dobou splynula devadesátá léta, která přinesla v oblasti čtenářství nové spisovatele a žánry – například vlna Harryho Pottera (Trávníček, 2017: 115-136).

Následuje generace **internetová**, tedy jedinci ve věku 15-24 let. Jedná se o generaci, která žije v nadbytku, a to z důvodu velkého množství digitálních vymožeností. Z důvodů toho, že roste počet studentů středních a vysokých škol, již neplatí pravidlo, že „čtení jde za vzděláním“. I mezi studenty prestižního gymnázia najdeme takové, kteří již nepřečetli ani jednu knihu. Dříve se tohle nestávalo, studenti museli mít načtenou literaturu. Čtení se pro příslušníky internetové generace stává více individuální volbou, zálibou a hodnotovou preferencí. Často se setkáváme s tím, že pojmají čtení jako aktivitu, kterou „musí“. U této generace lze vyzorovat, že na přelomu, když jim knihy četli jiní a kdy začali číst sami, byly velmi oblíbené knihy Honzíkova cesta a Děti z Bullerbynu. Často se setkávali s tím, že jim rodiče podsouvali své knihy z dětství, například Foglarovy Rychlé šípy. Pokud se podíváme konkrétně na četbu dívků, často mládež volila romány od Lenky Lanczové či Ivony Březinové. Velmi populární se také u obou pohlaví stala kniha My děti ze stanice ZOO, kterou mládež označuju symbol přestupu do dospělé četby. Generaci rozšířený a typický je žánr fantasy (Harry Potter) a v souvislosti s tím, je tato generace označována jako generace Harryho Pottera. V případě způsobu čtení je pro tuto generaci typická volba dostupnosti a pohodlí. Volí raději elektronickou čtečku knih před klasickou tištěnou knihou (Trávníček, 2017: 137-157).

Závěrem lze říci, že internet není nutným oponentem čtení a čtenářství, a to i přesto, že se podílí na proměně čtenářských návyků. Můžeme zde nalézt velkou podporu a spolupráci mezi knižním trhem a internetem, a to v oblasti informací, prodeje i propagace knih. Postupná digitalizace prostupuje celou kulturou společnosti a má velký vliv i na kulturu čtenářskou, kdy přináší technologický vynález moderní společnosti – elektronickou čtečku knih. Tento vylez nabízí čtenářům spoustu výhod, zejména z hlediska pohodlí, ovšem nese i svá rizika. Vnikají názory a rozpory, zdali elektronická kniha plně nahradí knihu tištěnou. Výsledky výzkumů dokazují, že v české populaci elektronické knihy nejsou rozšířeny v plné míře a míra nesouhlasu s e-knihami roste. Znamená to tedy, že stále většina české populace upřednostňuje knihy tištěné. V případě, že e-knihy čtou, tak nejčastěji

využívají počítač či notebook. Stejně tak vysokoškolští studenti se příliš neztotožňují s elektronickými knihami, volí raději půjčování knih v knihovně. V návaznosti na postupnou digitalizaci a objevem nových technologií stanovuje Trávníček čtyři typy generací, přičemž u každé z nich je charakteristický jeden dominantní technologický vynález – rozhlas, televize, počítač či internet. A jak příslušníci zmíněných generací vystupují na knižním trhu? Pokud čtou, tak jakým způsobem své knihy získávají? Tyto informace se dozvíme v následující subkapitole.

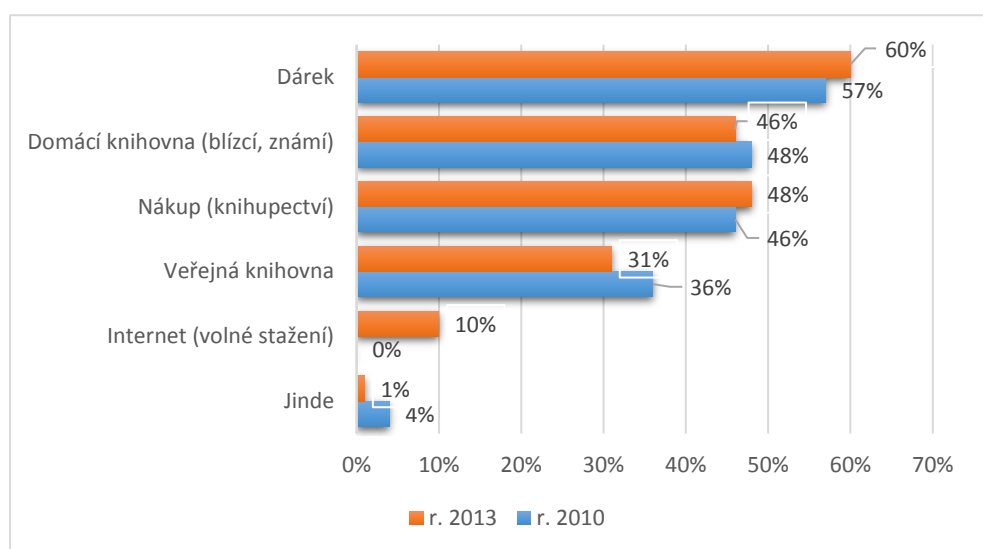
2.3 Způsoby nabývání knih

Současný český knižní trh jsme si již charakterizovali v kapitole předcházející (viz kapitola 1.3), v této části se zaměříme, jakým způsobem čtenář knihy nabývá. Nabývání neznámá pouze jejich kupování, které je samozřejmě jeho součástí, ale je to jakýkoliv způsob jejich získávání a obstarávání. Výzkum Trávníčka z roku 2010 ukázal, že „*mezi počtem uživatelů a tím, kolik knih tyto uživatelé danými kanály získávají, nemusí být soulad.*“ (Trávníček, 2011: 81). V návaznost na toto zjištění se v dalším výzkumu roku 2013 soustředil právě na nejpoužívanější způsoby a množství svazků, které k čtenářům danými kanály proudí. Některé kanály (způsoby) nabývání knih totiž mohou být početné, ale zase ne příliš objemné. Jiné jsou naopak objemné ale méně početné (Trávníček, 2014: 81). Pro příklad si můžeme vzít obdarování, tento způsob může být početný, knihy můžeme dostat během roku několikrát. Může to být například na narozeniny, svátek či jen tak pro radost. Na druhou stranu většinou nedostáváme při zmíněných příležitostech velké množství knih, zejména to bývá jeden až dva kousky. Opakem může být obstarávání si knih ve veřejných knihovnách, kde sice nechodíme až tak často (alespoň mnozí z vás), zato je nám k dispozici a můžeme si půjčit větší objem knih.

Jak tedy ke knihám čtenář přichází? Knihu můžeme například dostat jako dárek, volně si ji stáhneme z internetu, zapůjčíme si ji v knihovně či nám ji zapůjčí známí. Dle grafu č. 6 vidíme, že nejrozšířenějším způsobem, jak získáváme knihy je dárek, a to v roce 2010 i 2013. Stejně tak dle nejnovějšího

výzkumu Národní knihovny ČR a Ústavu pro českou literaturu AV ČR, na kterém se Trávníček také podílel, byl vyhodnocen nejčastější způsob obdarování (NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018). Podíváme-li se zpátky do grafu, tak lze vypočítat, že došlo ke snížení počet jedinců, kteří si obstarávají knihy prostřednictvím veřejných knihoven. Lze si také povšimnout mírný nárůst nákupu knih (zejména tedy v knihkupectví). Největší nárůst je patrný v případě internet, což souvisí s již zmíněným zvyšujícím počtem uživatelů internetu a celkovou digitalizací čtenářské sféry.

Graf č. 6: Způsoby nabývání knih (2010, 2013)

Zdroj: Trávníček, 2014: 82.

Ovšem v případě počtu knih u jednotlivých způsobů nabývání výrazně dominuje veřejná knihovna. Průměrný počet nabytých knih na každého jedince za rok 2010 činí 13,5 knih, o tři roky později už jen 10,7 knih. Znamená to, že k nám doputovalo v průměru o čtyři knihy méně, ale počet čtenářů se ze stejnou dobu zvýšil o 5 %. Podíváme-li se na sociodemografické ukazatele, tak výrazně zde dominuje pohlaví. Ženy více využívají jednotlivé kanály způsobu nabývání knih (kromě tedy volného stahování, kde dominují muži), ovšem Trávníček podotýká, že do počtu nabytých knih je jejich dominance nad muži o něco menší. Čili ženy jsou uživatelky častější, muži zase uživateli intenzivnější

(Trávníček, 2014: 83–87). Znamená to, že ženy častěji střídají jednotlivé způsoby nabývání knih. Jednou si knihu koupí v knihkupectví, pak dostanou jako dárek či si knihu půjčí v knihovně. Muži volí nejraději jeden způsob, jak si obstarat knihu, ovšem počet knih, který nabytím získají je vyšší než u žen.

Dále platí, že ženy, lidé mladší a starší generace a stejně i osoby s vyšším vzděláním chodí pro knihy častěji do veřejných knihoven. Mladší a střední generace zase častěji, než ta starší získává knihy v knihkupectví. Čím jsou obyvatelé starší, tím více získávají knihy jako dárky nebo je mají doma ve své domácí knihovně. V případě vzdělání platí také to, že čím jsou obyvatelé vzdělanější, tím častěji nakupují knihy prostřednictvím internetu (Trávníček, 2008: 73).

A kde knihy získávají vysokoškoláci? Pro představu jsem v tabulce č. 5 uvedla pár nejčastějších způsobů nabývání knih u vysokoškolských studentů dle výzkumu Bačuvčíka. Asi není překvapující, že nabyvateli knih se vysokoškolští studenti stávají zejména pomocí výpůjček ve veřejných knihovnách¹⁰ (84, 7 %). Vysokoškoláci volili i jiné způsoby než ve výzkumu Trávníčka, například třetí místo obsadily obchody s levným a zlevněnými knihami (43,7 %) či sedmé antikvariáty (15,5 %) (Fibiger, 2013: 34-35). K obdobným výsledkům dospěl Čuřín, jehož vysokoškoláci rovněž nejčastěji uvedli veřejnou knihovnu (60 %) (Čuřín, 2013: 44-45). Lze si dle tabulky č. 5 povšimnout, že oproti výsledkům výzkumu Trávníčka (viz graf č. 6) je obdarování na nižší příčce a obsahuje tak nižší procentuální zastoupení (17,7 %). Vidíme zde nerovnováhu mezi nakupováním a půjčováním, kdy právě zapůjčení výrazně dominuje. Může to být způsobeno tím, že studenti vysokých škol většinou nemají dostatečné množství financí na nákup knih, většina z nich není ekonomicky aktivních a preferují tak pouze výpůjčky knih.

---

¹⁰ Zde Fibiger uvádí, že někteří studenti mohli v dotazníku označit možnost, že jsou návštěvníky veřejné knihovny, ačkoliv si knihy vypůjčují pouze v knihovně svojí fakulty

Tabulka č. 5: *Způsoby nabyvání knih vysokoškoláků*

Místo	Celkem	Procent
Veřejná knihovna	316	84,7 %
Knihkupectví	173	46,4 %
Obchody s levnými knihami	163	43,7 %
Domácí knihovna	94	25,2 %
Přátelé, známí	69	18,5 %
Prostřednictvím daru	66	17,7 %
V antikvariátech	58	15,5 %
Nákupem na internetu	57	15,3 %

Zdroj: Fibiger, 2013: 34.

Pokud se podíváme na samotný **nákup knih** české populace, tak nás zajímá počet lidí, kolik za knihy vydají a kolik daných knih na knižním trhu nakupují. Z nejnovějšího výzkumu 2018 bylo zjištěno, že 44 % občanů České republiky starších 15 let koupila v průběhu roku alespoň jednu knihu (NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018). Na přelomu roku 2012/2013 to bylo 48 % občanů, rok 2010 ukazuje 46 % a rok 2009 dokonce procent 71 (Trávníček, 2014: 89) (Trávníček, 2011: 87). Vidíme, že od roku 2010 se procentuálně nákup knih pohybuje stejně, ovšem nejnižší číslo lze vypočítat v současnosti (2018). Procenta jsou sice nízká, nepřesahují polovinu, což koresponduje s již zmiňovaným zpomalením nárůstu prodeje knižního trhu (viz kapitola 1.3). Ovšem neznamená to, že lidé v České republice nečtou, upřednostňují jen jiné způsoby nabyvání knih.

Tabulka č. 6: Nakupování knih (2007, 2010, 2013)

Kategorie	Škála	2007	2010	2013
Pohlaví/ gender	muž	65 %	42 %	42 %
	žena	76 %	49 %	53 %
Věk	15-24 let	73 %	46 %	41 %
	25-34 let	77 %	48 %	57 %
	35-44 let	79 %	51 %	48 %
	45-54 let	71 %	52 %	44 %
	55-64 let	62 %	44 %	46 %
	60 a více let	60 %	34 %	40 %
Vzdělání	Základní, vyučen	54 %	30 %	37 %
	Středoškolské (s maturitou)	80 %	53 %	56 %
	Vysokoškolské	94 %	69 %	72 %
Ekonomická aktivita	Aktivní	75 %	49 %	51 %
	Neaktivní	65 %	42 %	43 %

Zdroj: srov. Trávníček, 2014: 89-90.

V případě několika sociodemografických ukazatelů (viz tabulka č. 6), nakupují ženy výrazně častěji než muži, přičemž si lze povšimnout, že se rozdíl za tři roky zvýšil. Největší zastoupení po analýze všech tří let má věková skupina 25-34 let, nejméně 60 a více let. Opět si lze povšimnout největší výkyvy u determinanty vzdělání. Výraznou dominanci spatřujeme u osob s vysokoškolským vzděláním. V případě ekonomické aktivity výrazněji nakupují obyvatelé ekonomicky aktivní než ti, kteří se na produktivitě ekonomiky nepodílejí. Na základě těchto údajů lze vytvořit typický profil kupujícího čtenáře: žena ve věku 25-34 let, ekonomicky aktivní a s vysokoškolským vzděláním. Pokud se zaměříme na částku, kterou

průměrně za knihy vydávají a jejich počet, tak v roce 2018 byla průměrná částka 649 Kč, přičemž průměrně každý nakoupí 2,6 knih (NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018). A kde nejčastěji tyto knihy nakupují? Nejčastěji čtenáři ve výzkumu Trávníčka roku 2013 uváděli, že nakupují v tradičních knihkupectvích (87 %), dále pak v levných a zlevněných knihách (38 %) či v antikvariátech (20 %). Zde vidíme levné knihy na druhém místě, což je oproti již zmíněným vysokoškolským studentům rozdíl (viz tabulka č. 5).

Zamíříme-li se na nejdominantnější determinantu, tedy vysokoškolské vzdělání, výzkum Fibigera ukazuje, že si studenti opatřili během kalendářního roku průměrně osm knih¹¹. Opět se setkáváme s tím, že ženy vysokoškolačky (7,3 knih) nakupují více než muži vysokoškoláci (6,4 knih). Z výsledků je rovněž patrný trend, že se zvyšujícím se stupněm vzdělání, které studují vysokoškolští studenti se zvyšuje počet nakoupených knih na trhu, kdy studenti navazujícího magisterského studia nakoupí průměrně 12,3 knih a studenti bakalářského studia zase 6,9. Značná souvislost u vysokoškolských studentů také platí ve vztahu mezi čtenářstvím a počtem zakoupených knih. Platí, že čím větší a vášnivější čtenář je, tím více knih nakupuje. Například čtenář vášnivý uvádí průměrně 14,3 svazků, pravidelný 3,5 a sporadický 1,9 knih (Fibiger, 2013: 37-39). Je patrné, že průměrný počet zakoupených knih vysokoškolskými studenty (8 knih) je vyšší než obyvateli ČR starších 15 let dle šetření Trávníčka z roku 2010, kdy byl průměrný počet 5 zakoupených knih. Respondenti Fibigera byli na tom lépe dokonce i ve srovnání s vysokoškolskými obyvateli (6,8 knih) a nemladší generací celé populace ČR starších 15 let (ve věku 15-24 let: 4,3 knih a ve věku 25-34 let: 5,3 knih) (Trávníček, 2011: 87). S nejnovějším šetřením roku 2018 tento průměrný počet srovnávat nelze (8: 2,6 knih), jelikož se jedná o výzkumy, které jsou s časovým rozestupem 6-7 let, z tohoto důvodu jsem uvedla výzkum Trávníčka, který je datem Fibigera nejbliže.

---

¹¹ Jedná se o studenty českého jazyka a literatury

Během samotného aktu nakupování působí na jedince určité determinanty, které ovlivňují jeho volbu knihy, tedy určují, podle čeho si čtenář knihy na knižním trhu vybírá a za jakým účelem knihy kupuje. Nejčastějším kritériem při volbě knihy je její žánr (73 %), dále pak téma (59 %), její autor (49 %) či doporučení známých a blízkých (43 %), tyto kritéria jsou nejvýraznější (Trávníček, 2014: 93). Kritérium doporučení známých a blízkých koresponduje s nejčastějším způsobem získávání informací o knihách, jelikož nejvýznamnější informačním zdroje respondenti uvedli právě své blízké a známé (59 %) (Trávníček, 2014: 85). Další determinanty, jak již bylo zmíněno, určují, za jakým účelem knihy čtenář nakupuje, přičemž nejčastější motiv je zábava/relaxace/potěšení (75 %). Dále lidé kupují knihy za účelem daru (59 %), nebo také jako prostředek ke studiu a vzdělání (32 %) (Trávníček, 2014: 92). Motiv jako dar nám opět koresponduje s nejčastějším způsobem nabývání knih (viz graf č. 5). Lidé tedy častěji nakupují knihy pro druhé než pro sebe.

Musíme se rovněž podívat na druhou stranu, tedy na ty, kteří knihy nekupují (přes více jak polovina obyvatel) a jejich důvody, proč tak činí. Nejčastěji je to, protože jsou pro ně knihy moc drahé (71 %) či si je obstarávají z jiných zdrojů (38 %) (Trávníček, 2014: 96). Celkový počet nakupovaných knih na českém knižním trhu a jejich kupující postupně klesají. Méně než polovina nabytých knih (48 %) k čtenáři doputuje pomocí nákupu. Je to hodně či málo? Dle mého názoru se knižní trh více soustředí na výnos a počet koupených knih. Pro statistické zkoumání je ale tohle číslo důležité, jelikož nám ukazuje konkrétnější nákupní chování čtenáře. Nákupu knih se lidé vyhýbají jednat z toho důvodu, že je čtení nezajímá a také protože jim to jejich finanční situace neumožňuje. Kniha není totiž spotřební zboží, jako například potraviny, které si lidé nakupují pro jejich spotřebu a po spotřebování či opotřebování (například pračka) si koupí nové. Tyto předměty si nemůžeme volně stáhnout jako knihy. Znamená to, že když si člověk knihu koupí, dělá něco navíc, nepotřebuje ji ke své obživě. Stejně tak není to nutností, aby si člověk knihu pořizoval do osobního vlastnictví, může si ji půjčit od známých či ji získat darem, což je u českých občanů nejčastější

způsob nabývání knih. Lidé také ve velké míře využívají veřejné knihovny, která je nejsilnějším kanálem nabývání knih u vysokoškolských studentů. Jelikož jsou vysokoškolští studenti respondenti mého výzkumu, rozhodla jsem se veřejným knihovnám věnovat samostatnou podkapitolu.

2.4 Veřejné knihovny

Knihovny pro veřejnost úzce souvisí s knižním trhem, a to ze dvou hledisek. Na jedné straně podporují knižní trh tím, že fungují jako odběratelé vydávaných titulů na knižním trhu. Jsou subjekty trhu, na kterém aktivně vystupují jako samotní vydavatelé. Na straně druhé působí knihovny jako konkurenti knižnímu trhu. A to buď tím, že nakupují mimo trh přímo od nakladatelů nebo na základě své služby půjčování, čímž odlákávají kupující na knižním trhu. Může se zdát, že knihovna a knižní trh spolu soupeří, ovšem obě směřují stejnou cestou, a to za podporou čtenářství a čtenářské kultury. Veřejné knihovny zesilují knižní trh apelací na větší potřebu čtení a tím i vlastnění knih. Vzájemně si mohou pomáhat v oblasti informovanosti. Knihovny slouží jako místo pro propagaci knihkupectví, můžeme zde najít různé letáčky či slevové akce. Knižní trh může poskytovat knihovnám tituly, které si sami vyžádají na základě nedostatků vznešených od návštěvníků knihovny. (Trávníček, 2014: 71). Já si také myslím, že knihovny a knižní trh spolu nemusí bojovat, ale naopak mohou spolupracovat. Může se například stát, že si čtenář půjčí knihu v knihovně a natolik se mu zalíbí, že si ji bude chtít pořídit do vlastní knihovny a propadne tak nákupu knih. V některých případech může být nákup knih pro čtenáře lepší volba. Veřejné knihovny sice nabízí širokou škálu titulů, ovšem v případě novinek je zájem veliký. Čtenář si musí počkat, až na něho přijde řada a může se stát, že knihu dříve raději koupí. Jedince může také odradit omezená výpůjční doba, kterou si sice může prodloužit, ovšem pokud je kniha v rezervaci, tak je to nemožné.

Veřejné knihovny v České republice mají v mezinárodním srovnání nejhustší síť. V ČR připadá 5,1 veřejné knihovny na 10 000 obyvatel, přičemž průměr Evropské unie je dán na 1,3 knihovny (Trávníček, 2014: 72). Veřejné knihovny kromě půjčování nabízí spoustu dalších služeb, mezi které patří

například půjčování časopisů, kulturní pořady, kopírování, možnost navštívit čítárnu/studovnu či využívat internet. V případě výpůjčních služeb v současné době dochází ke dvěma trendům, které stojí proti sobě. Na jedné straně klesá počet výpůjček klasických tištěných knih a na straně druhé stoupá zájem o využívání elektronických dokumentů, a to především stahování/zobrazení digitálních dokumentů či výpůjčky elektronických knih. Výpůjčky e-knih jsou limitovány autorskými právy, ovšem i přesto začaly tyto knihovny půjčovat a za rok 2016 vypůjčily 49 475 e-knih. (Richter in Kultura České republiky v číslech, 2017). Tyto trendy zajisté souvisí s postupnou digitalizací čtenářské sféry (viz kapitola č. 2.2). I přesto, že knihovny poskytují další služby, půjčování knih je její primární funkcí. Téměř každá domácnost vlastní připojení na internet, tudíž nevyužívá tyto služby v knihovně. Kopírování dokumentů bývá sice stále využíváno, ale i přesto má spousta lidí doma či v práci tiskárnu a kvůli této službě do knihovny nechodí. Myslím si, že je pro ně důležité pohodlí, nikoliv lepší tiskárna či kvalitnější papír, který mohou knihovny nabídnout.

Nyní si představíme samotné návštěvníky veřejných knihoven. Vycházím z šetření Trávníčka (2013), který došel k závěru, že do veřejných knihoven chodí v České republice necelá třetina obyvatel starších 15 let. Srovnání vývoje návštěvnosti veřejných knihoven mezi lety 2007-2013 společně s některými sociodemografickými ukazateli nám nabízí tabulka č. 7. Celkově lze zaznamenat úbytek návštěvnosti veřejných knihoven. Vidíme, že rozdíl mezi muži a ženami je postupně výraznější. V případě věkových skupin je nejvýznamnější úbytek u věkové kohorty 15-24 let, a naopak nárůst lze sledovat u věkové skupiny 45-54 let. Stejně jako u čtení, nakupování a celkově nabývání knih je nejvýraznější determinantou vzdělání, kdy opět dominuje vysokoškolské vzdělání. Dle výzkumu Fibigera 98,7 % vysokoškolských navštívilo během zkoumaného roku alespoň jednou veřejnou knihovnu (Fibiger, 2013: 98). Tento fakt koresponduje s tím, že je právě návštěva veřejných knihoven jejich nejčastějším způsobem nabývání knih. Ovšem i v případě vzdělání dochází během tří let k poklesu návštěvnosti. Větší

návštěvnost lze zaznamenat u osob ekonomicky neaktivních než u aktivních. Jedná se o již zmíněné studenty či důchodce.

Tabulka č. 7: *Návštěvníci veřejných knihoven*

Kategorie	Škála	2007	2010	2013
Pohlaví/gender	Muž	34 %	28 %	25 %
	Žena	46 %	47 %	39 %
Věk	15-24 let	58 %	59 %	43 %
	25-34 let	36 %	31 %	27 %
	35-44 let	36 %	32 %	28 %
	45-54 let	35 %	28 %	38 %
	55-64 let	39 %	41 %	31 %
	65 a více let	35 %	40 %	37 %
Vzdělání	Základní, vyučen	24 %	25 %	25 %
	Středoškolské (s maturitou)	47 %	40 %	34 %
	Vysokoškolské	51 %	50 %	45 %
Ekonomická aktivita	Aktivní	35 %	31 %	28 %
	Neaktivní	48 %	46 %	38 %

Zdroj: srov. Trávníček, 2014: 73.

Být registrovaný již pro využívání služeb knihovny není nutné, většina služeb je totiž volně dostupná pro celou veřejnost. Měřítka posuzování využitelnosti knihoven z hlediska počtu registrovaných čtenářů již není aktuální. Musíme najít jiné ukazatele, a to počet návštěvníků knihoven a jejich služeb. Dle výzkumu Národního informačního a poradenského střediska pro kulturu bylo také zaznamenáno, že dochází k poklesu návštěvníků využívající internet v knihovnách a výpůjčních služeb. Vedle toho ovšem roste počet návštěvníků využívajících různé kulturní a vzdělávací akce (přednášky, autorské čtení, besedy, počítačové kurzy aj.) (Richter in *Kultura České republiky v číslech*, 2017). Snižující počet návštěvnosti byl nastíněn již na začátku této kapitoly, kdy v roce od roku 2009-2018 klesla návštěvnost z 40 % na pouhých 28 %. Stejně tak výzkum Bačuvčička ukazuje nízkou

návštěvnost veřejných knihoven, tedy pouhých 11,6 % respondentů soudí, že do knihovny chodí často, 19 % chodí pouze občas, 12 % má sice občanku, ale už tam dlouho nebyla a 46 % v knihovně nebyla mnoho let. Zbýlých 11,5 % v knihovně nebyla nikdy (Bačuvčík, 2015: 166). Zdá se mi, že tyto výsledky jsou poměrně smutné. Přijde mi zážející, že 12 % respondentů nebyla nikdy v knihovně, tedy ani za dob svého dětství.

Narativní rozhovory pro publikaci Česká čtenářská republika od Trávníčka (2017) ukázaly, že někteří respondenti si knihy raději půjčují, jelikož nesnesou pocit číst knihu, která je vícekrát půjčovaná a tzv. „osahána“. Příznivci návštěvy knihovny zase zmiňovali, že knihovna je pro ně určité zasvěcené místo, kde si mohou svůj výběr titulů řídit sami. Respondenti, zejména z naší nejstarší generace, uvedli, že návštěva knihovny je pro ně jistou čtenářskou nutností. Berou návštěvu veřejné knihovny jako součást svého životního stylu, volnočasovou aktivitu a zároveň je to pro ně výhodnější si knihy půjčovat, jelikož pro nákup jsou pro ně drahé (Trávníček, 2017: 304-305).

Šetření Trávníčka, Bačuvčíka i Národního informační a poradenského střediska pro kulturu zaznamenalo v posledních letech pokles návštěvnosti veřejných knihoven. Knihovny sice nabízejí širokou škálu různých knižních titulů, různých žánrů a jazyků, ale najdou se mezi čtenáři i takoví, kteří raději upřednostňují mít knihu koupenou, tedy v soukromém vlastnictví. Obě varianty, tedy nákup knih na knižním trhu či půjčování v knihovně nabízí čtenáři spoustu výhod, ale současně mají i svá omezení. S tímto souvisí pohled na spolupráci/ soupeření knižního trhu a knihovny. Na jedné straně spolu spolupracují a na straně druhé se můžou navzájem považovat za konkurenci. Jednoznačně nelze říci, co převažuje. Ovšem je třeba zmínit, že obě zesilují čtenářskou veřejnost a podporují knižní kulturu.

Druhá kapitola se věnovala charakteristice české čtenářské kultury a jejich tří pilířů – čtení, nakupování a návštěvě veřejných knihoven. Na začátek jsem vymezila čtenáře a jeho typologie a současně jsem si i stanovila pracovní definici čtenáře, se kterou budu následně operovat ve výzkumné části.

Následující část této kapitoly byla zaměřena na proces dnešní moderní společnosti – digitalizaci, konkrétně tedy digitalizaci české čtenářské kultury ve vztahu ke čtení a čtenářství. Dále proběhla analýza způsobu chování čtenářů na českém knižním trhu zahrnující jeho nákupní chování. Závěr kapitoly doplnila charakteristika veřejných knihoven a jejich stavem návštěvnost. Jednotlivé části kapitoly vycházely z již provedených empirických výzkumů čtení a čtenářství v českém prostředí. Kapitola následující se zaměří již na čas čtenáře strávený s knihou, tedy jeho motivačně postojové vlastnosti a jednotlivé čtenářské návyky.

3. Okamžik s knihou

Na aktivitu čtení lze pohlížet mimo hlediska počtu knih, nabývání, půjčování a hlediska časového rovněž v souvislosti s motivací jedince. Čtení totiž znamená čas, který je knihám věnován, přičemž tento čas je vždy něčím motivován. Čtenář k aktivitě čtení přistupuje s určitou hodnotovou preferencí, je ovlivněn vnějšími determinantami a od četby něco očekává. Na základě této vnitřní a vnější motivace čtenář určitým způsobem jedná. Jeho jednání je také časově a prostorově ohraničené. Znamená to, že na podobu, jak čtenář čte má vliv také čas (kdy čtenáři čtou) a místo (kde čtou) (Trávníček, 2008: 20).

Poslední kapitola je rozdělena na dvě podkapitoly, přičemž v rámci první podkapitoly se zaměřím na postojové a motivační souvislosti četby, které souvisí s vnějšími determinanty ovlivňující čtenáře na cestě ve vztahu ke knize a čtení. Pokud čtenář čte, znamená to, že od knihy a samotné četby něco očekává. Podkapitola týkající se motivace a hodnotových preferencí tedy představí nejčastější důvody, proč čtenáři čtou. Dále uvedu, co konkrétně česká čtenářská populace nejčastěji čte společně s nejčtenějšími autory a nejoblíbenějšími knihami. Následuje druhá podkapitola, soustředící se na jednotlivé čtenářské návyky. Mezi čtenářské návyky spadají místa, kde čtenáři nejčastěji čtou, jakým způsobem čtou a rovněž doba, kdy čtenář svůj čas věnuje četbě.

3.1 Postojové a motivační souvislosti četby

Podíváme-li se na aktivitu čtení z hlediska motivační osy zaměřujeme se na postoj a hodnotu, které čtenáři knihám a četbě přikládají. Každá činnost, kterou člověk koná má nějaký motiv. Znamená to tedy, že i čtenář, který sáhne po určité knize, koná z určitého důvodu. Pokud čtenář věnuje svůj čas knihám, souvisí to s tím, že od dané aktivity něco očekává, je nějakým způsobem k této činnosti veden, ovlivněn a během čtení dává určitým podmínkám přednost. Aktivita čtení není pouze proces, který se dá měřit pomocí počtu přečtených knih či časem, který čtenář čtení věnuje, ale jedná se o aktivitu s konkrétním zacílením (srov. Trávníček, 2014: 127).

Zaměřujeme se tedy nejen na to, kolik čtenář knih přečte a kolik času daným knihám věnuje, ale zajímá nás také, jaké knihy čtenář čte, proč tyto knihy čte a jak se ke čtení vůbec dostal. Od čtenáře jako účastníka knižního trhu používající digitální technologie se přesuneme ke čtenáři, který je nějakým způsobem motivován a rozhoduje se na základě svých preferencí a hodnot.

Čtenářská socializace znamená budování vztahu ke knize a čtení v rámci socializace jedince, na základě toho lze určit co čtenáře nejvíce ovlivnilo ve vztahu ke knize. Klíčovou roli během cesty čtenáře ke knize sehraává rodina. Z tabulky č. 8 vidíme, že největší procento (31 %, 30 %, 35 %) v rámci zkoumání, co nejvíce respondenty ovlivnilo na jejich cestě ke knihám, lze vypočítat u domácího prostředí, které na četbu knih klade velký důraz. Velký vliv má také vybavenost domácích knihoven v domácnosti. Rodina se nejvíce podílí na čtenářské socializace, buduje tak už od raného věku pozitivní vztah dítěte ke knize a čtení a fixuje tak u dítěte čtenářské návyky. Tato funkce rodiny je důležitá, neboť současně rozvíjí již zmiňovanou čtenářskou gramotnost (viz kapitola č. 1.2). Celkově ve vlivu na četbu knih má největší zastoupení domácí prostředí či knihovny, ovšem motivátorem ve velkém případě bývá právě čtenář, který si tak nachází cestu k četbě sám.

Tabulka č. 8: *Vliv na četbu knih (2007, 2010, 2013)*

	2007	2010	2013
Doma se vždycky dbalo na četbu knih	31 %	30 %	35 %
Měli jsme doma mnoho knih	25 %	21 %	27 %
Navštěvoval jsem pravidelně knihovnu	20 %	16 %	18 %
Bavil/a jsem se o knihách s přáteli a známými	0 %	14 %	18 %
Často jsem mluvil/a o knihách s rodiči	14 %	10 %	12 %
Měl/a jsem inspirativního učitele češtiny	12 %	11 %	12 %
Nic z uvedeného, cestu jsem si našel sám	31 %	23 %	27 %

Zdroj: srov. Trávníček, 2014: 132.

Vidíme, že je čtení výrazně závislé na prostředí, ve kterém čtenář vyrůstá a žije. Trávníček hovoří o takzvaných „tipařech“, kteří jsou v rámci četby knihy vázání na prostředí, ve kterém žijí, přičemž hovoří o tom, že čtenář prochází jistou čtenářskou evolucí. Na začátku jsou nejvíce ovlivněni rodiči, s nástupem do školy přibývají učitelé a postupně i přátelé, které považuje za „důvěryhodnější“ než je on sám. Čtenáři potřebují vzor od někoho, kdo jim je generačně nejbližší. V rámci dospělosti čtenáře začne v rodině vztah doporučení (rodič)- přijímání (dítě) fungovat i opačně. Dospělé děti často svým rodičům doporučují, co číst a jaké autory či žánry zvolit. Začínají se objevovat jako vzory i knihovnice či knihovníci. Postupně se přidává i partner či manžel. V rámci dnešní digitalizaci světa se také rozmohly knižní skupiny na sociálních sítích, kde si čtenáři vzájemně doporučují či půjčují knihy (Trávníček, 2017: 288-290).

Jak jsem již v předchozích kapitolách zmiňovala, ženy jsou častější čtenářky než muži. Stejně tak v případě socializačního vlivu, jsou ženy více závislé na vlivu domácího prostředí. Muži si naopak častěji nachází cestu ke knihám sami (Trávníček, 2014: 132). Z tabulky č. 8 si lze rovněž povšimnout, že v rámci vlivu domácího prostředí výrazněji dominuje výskyt knih v domácí knihovně oproti komunikaci o knihách s rodiči. Znamená to tedy, že více k četbě směřuje a vede samotné prostředí, ve kterém se jedinec pohybuje. Samozřejmě je také důležité, aby si rodiče se svými dětmi povídali o knihách. S tím souvisí i důležitost předčítání knih dětem. Dítě si tak osvojí čtenářské návyky a bude si chtít tak knihy v pozdějším věku samo přečíst.

Pokud se jedinci ke čtení knih rozhodnou, mají od této volnočasové aktivity nějaké očekávání. Nejčastějším důvodem, proč lidé čtou, tedy co od čtení knih očekávají, bývá označován *odpočinek/ relaxace*. Tato relaxace může být buď jako večerní odpočinek po celém dni jedince či relaxace průběžná, která například odděluje pracovní a osobní část dne. Většinou má tedy čtení přinést čtenáři určitou změnu. Čtení bývá označováno jako odreagování se od jiných činností, které člověka do té doby zatěžovaly. Kniha může tedy sloužit jako nástroj odreagování se od náročné práce či špatné nálady. Což vede k tomu, že čtení může být aktivitou, která přináší čtenáři

jisté uklidnění. Člověk na čtení potřebuje klid, ale zároveň aktivita čtení jedinci přináší klid či uklidnění. Potřeba uklidnění může také nastat v určité opakované situaci, kdy například čtenář čte každý den před spaním, protože bez alespoň pár přečtených stránek nemůže usnout. Fungují tedy jako jakýsi rituál. Knihy mu pomáhají psychicky se uvolnit, a tudíž i snadněji usnout. Spolupodílejí se tedy na dosažení určitého vnitřního klidu člověka. Pro některé může být naplněním i samotný nákup knihy, kdy hrdě odchází s koupenou knihou z knihkupectví a nemůžou se dočkat, až si ji přečtou. Dalším důvodem, proč lidé rádi čtou bývá i to, že nad knihou se čtenář může zamýšlet a rozjímat. Knihy čtenáře dokážou pohltit a rozvíjet jeho fantazii, vytvářet nové myšlenky. Čtení knih berou jako jakýsi únik od reality. Propojení se světem fantazie dává možnost čtenáři zapomenout na čas, jelikož kniha ho natolik pohltí, že nemá vůbec pojem o čase. Celkově si čtenář chvíli s knihou užívá a čtení bere jako zpříjemnění, a hlavně zpestření běžného dne. Někteří berou knihu dokonce jako odměnu, kdy se po náročném dni a práci odměňují formou četby nové či rozečtené knihy (Bačuvčík, 2015: 80-88). Čtení knih tedy pozitivně ovlivňuje náladu člověka, jelikož slouží jako prostředek odpočinku a relaxace. Umožňuje čtenáři uniknout od reality a vypustit fantazijní představy. Během čtení tak člověk zapomíná na své vlastní problémy a může se tak zabývat problémy „jiných“. I mě samotné se mnohdy stalo, že jsem se do děje tak ponořila, že jsem poté úplně ztratila pojem o čase a dokázala jsem tak knihu přečíst jedním nádechem. Samozřejmě se může stát, že mohou knihy ovlivňovat náladu čtenáře negativním způsobem. Jistě se mnohým z nás stalo, že jsme četli knihu, která má smutný děj či konec a následně i naše nálada byla po přečtení pochmurná a zamyšlená. Někteří lidé rádi čtou takovéto smutné příběhy, jiní se jim naopak vyhýbají.

Očekávání ze strany lidí směrem ke knihám může mít i rys čistě praktický, tedy jde jim hlavně o *přísun informací*. Od knih tedy hlavně očekávají, že jim přinesou nové poznatky a vědomosti, mnohdy se člověk naučí i to, co by nikdy neočekával. Knihy čtenáři rozšiřují obzor a pomáhají mu kultivovat jazyk. Vedle složky informativně-poznávací je preference složky *zábavně – zážitkové*. Dle výzkumu Trávníčka dávají čtenáři v mírně převaze přednost

právě zábavě a emocionálním zážitkům (57 %) před informacemi a věděním (43 %) (Trávníček, 2008: 111-113) (Bačuvčík, 2015: 80-88). Zde vidíme souvislost s tím, že čtení knih je pro čtenáře relaxace a odpočinek. Berou čtení knih jako jisté potěšení, které je uklidňuje a navozuje dobrou náladu. Pro většinu čtenářů je čtení zábava a označují tuto aktivitu jako koníček. I přesto, že jejich prvotním cílem není získat informace a poznání, ovšem během čtení například detektivky získají spoustu nových informací z oblasti vyšetřování. Upevňují si schopnost logického uvažování a rozšiřují si obzory. Velmi často se setkávám s tím, že lidé rádi o tom, co četli diskutují. Sdělují si své názory na příběhy, které četli a na postavy, které v daných příbězích vystupovali. I přesto, že knihy čtou hlavně pro zábavu a uklidnění, mohou jim knihy přinést ponaučení, čtenáře vzdělávat a doplnit tak mozaiku znalostí.

A co nečtenáři? V rámci výzkumu Trávníčka byla respondentům, kteří uvedli, že za poslední rok nepřečetli ani jednu knihu, položena otázka, proč se tomu tak stalo. Přičemž do popředí vystoupily tři odpovědi. Jako první důvod bylo nejčastěji uváděno to, že jedinci na četbu již nemají čas, jelikož se věnují jiným činnostem (21 %). Dále pak 17 % knihy číst nebaví a 13 % uvedlo, že knihy nepotřebují, jelikož se veškeré informace dozví prostřednictvím televize, rádia či jiných médií (Trávníček, 2008: 59). Uvedli jsme si nejčastější důvody, proč jedinci knihy čtou či F a následně se budeme zabývat tím, co konkrétně čtenáři čtou, tedy z jakého knižního žánru nejčastěji čtenáři vybírají knihy. Tabulka č. 9 vypovídá o tom, že ve všech letech (2007, 2010, 2013) výrazně dominuje současná beletrie oddechová¹². Podíváme-li se na všechny druhy beletrie, což je typ četby, který mě v rámci mé výzkumné části zajímá, vidíme, že beletrie obsazuje vrchní příčky. Na druhém místě je literatura faktu¹³, kterou společně s odbornou literaturou nejvíce preferují muži. Oproti tomu ženy dávají nejčastěji přednost beletrii, a

---

¹² Detektivky, špionážní romány, romance (Trávníček, 2014: 188)

¹³ Literaturou faktu rozumíme knižní díla, které využívají faktické příběhy a ověřené skutečnosti. Jsou to například životopisy, deníky, cestopisy, memoáry apod. (Trávníček, 2014: 188)

to oddechové i klasické¹⁴. V případě věku platí, že čím jsou čtenáři starší, tím více dávají přednost literatuře faktu. Z hlediska vzdělání zde máme také rozdíly. Platí, že čím je čtenář vzdělanější, tím více dává přednost klasické beletrii, beletrii s literárními nároky, slovníkům, učebnicím a encyklopediím (Trávníček, 2014: 128-129). Preference s rostoucím vzděláním jsou logické, jelikož tyto druhy literatury většinou využívá čtenář při svém studiu. Lze si povšimnout, že nejnižší příčky obsazují komiks, náboženská literatura a esoterika, ufologie. Velmi mě překvapil právě komiks, u které lze sice od roku 2007-2013 zaznamenat procentuální zvýšení, ovšem stále představuje zanedbatelné množství oproti ostatním žánrům. Myslela jsem si, že je komiks oblíbenějším žánrem, ale je pravda, že pouze u specifické věkové skupiny, a to zejména té nejmladší.

Tabulka č. 9: *Co čteme? (2007, 2010, 2013)*

	2007	2010	2013
Současná beletrie oddechová	43 %	42 %	50 %
Literatura faktu	35 %	30 %	31 %
Klasická beletrie	27 %	25 %	30 %
Odborná literatura	23 %	21 %	31 %
Současná beletrie s literárními nároky	18 %	15 %	20 %
Učebnice, příručky	18 %	15 %	14 %
Slovníky, encyklopedie	16 %	14 %	13 %
Sci-fi, fantasy	12 %	11 %	15 %
Válečná literatura	11 %	11 %	13 %
Komiks	3 %	5 %	5 %
Náboženská literatura	3 %	3 %	3 %
Esoterika, ufologie	3 %	4 %	5 %

Zdroj: srov. Trávníček, 2014: 128.

¹⁴ Jedná se o literaturu našich tradičních českých spisovatelů a umělců. Jsou to literární díla, která bývají součástí povinné četby každé školní docházky. Spadá zde například K. Čapek, K. J. Erben, B. Němcová, J. Seifert apod.

Je třeba podotknout, že Trávníček během svých výzkumů nenabídl kompletní výčet všech literárních žánrů, zahrnul pouze některé z nich. Jedná se tedy spíše o postoj čtenářů k daným žánrům, nikoliv k faktické četbě. Jinou typologii preferovaných žánrů nabídl ve svém výzkumu Bačuvčík, jehož výčet je rozvinutější (viz tabulka č. 10). Jak vidíme, nejoblíbenějším žánrem u čtenářů je detektivka, kterou si vybralo necelých 23 % respondentů. S čímž souvisí i to, že nejvíce knižních novinek vychází právě v rámci žánru detektivek (srov. Svaz českých knihkupců a nakladatelů in *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018, 2018*: 19). Po detektivce následují historické romány, dobrodružná literatura, ženské romány a romány ze současnosti. Menší část respondentů si poté vybrala horory, pohádky, poezii a nejméně z nich zvolilo western (2,9 %). Lze si také povšimnout některé výrazně preference související s pohlavím. U mužů, stejně jako u celkového počtu respondentů, je stále nejoblíbenějším žánrem detektivka (20,5 %). Následně je to dobrodružná literatura (19,1 %), literatura faktu (16,9 %), cestopisy (15,4 %) a válečné romány (14,8 %). U žen naopak převažuje ženský román (31,6 %), detektivky (24,9 %), historické romány (23,9 %) a romány ze současnosti (23,4 %).

Tabulka č. 10: Preferované literární žánry podle pohlaví

	Celkem	Muži	Ženy
Detektivka	22,8 %	20,5 %	24,9 %
Historický román	17,7 %	11,2 %	23,9 %
Dobrodružná lit.	17,1 %	19,1 %	15,3 %
Ženský román	16,7 %	1,1 %	31,6 %
Současný román	14,5 %	5,3 %	23,4 %
Životopisy	13,0 %	8,9 %	17,0 %
Cestopisy	12,4 %	15,4 %	9,4 %
Literatura faktu	12,0 %	16,9 %	7,2 %
Humoristický román	11,7 %	7,8 %	15,4 %
Odborná lit.	11,7 %	14,3 %	9,2 %
Psychologický román	11,5 %	4,6 %	18,1 %
Povídky – kratší	11,4 %	8,5 %	14,2 %
Fantasy	10,7 %	13,5 %	8,1 %
Sci-fi	9,4 %	14,1 %	4,8 %
Válečný román	9,2 %	14,8 %	3,9 %
Komiks	7,2 %	11,2 %	3,4 %
Thriller	6,5 %	7,1 %	5,8 %
Erotické knihy	6,3 %	5,5 %	7,1 %
Vtipy, satira	6,1 %	8,1 %	4,1 %
Horor	4,8 %	5,5 %	4,1 %
Pohádka	4,5 %	3,0 %	5,8 %
Poezie	3,2 %	1,9 %	4,5 %
Western	2,9 %	5,0 %	0,9 %

Zdroj: Bačuvčík, 2015: 144.

„Téměř čtvrtina (23 %) obyvatel České republiky starších 15 let má svého oblíbeného autora, 6 % ho má také, ale nepamatuje si jeho jméno; zbytek uvádí, že žádného svého nejoblíbenějšího autora nemá.“ (Trávníček, 2014: 129). Ne všichni čtenáři dokážou určit, který autor je pro ně ten nejoblíbenější. Mají své oblíbené žánry, ale nedokážou říci jednoho autora. Najdou se samozřejmě i takoví, kteří mají jasno a vždy sáhnou po stejném,

oblíbeném autorovi. Kteří autoři jsou tedy dle české čtenářské populace voleni nejčastěji jako nejoblíbenější? Dle výzkumu Trávníčka obsadil v roce 2007, 2010 i 2013 první příčku Michal Viewegh, dále pak E. M. Remarque a A. Christie (Trávníček, 2014: 130). V roce 2018 přinesl výzkum Národní knihovny ČR a Ústavu pro českou literaturu AV ČR jiná jména nejoblíbenějších autorů. Na první místo čtenáři dosadili norského spisovatele kriminálních románů Jo Nesbø. Druhé místo patří Agathe Christie, třetí Danielle Steel a již zmíněný Michal Viewegh obsadil až místo čtvrté (NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018). Československá bibliografická databáze zase ukazuje žebříček nejoblíbenějších autorů následovně: 1. Stephen King, 2. J. R. R. Tolkien, 3. J. K. Rowling (ČBDB a [online]). Zajímavé je, že J. K. Rowling se ve výzkumech Trávníčka na prvních příčkách neukazuje, ovšem její knihy ano.

Pokud jde o nejoblíbenější knihy, necelých 27 % obyvatel České republiky starších 15 let má svou nejoblíbenější knihu. Výzkumy z roku 2007, 2010 a 2013 přináší poměrně velkou genderovou polarizaci. Díla, která nejvíce preferují ženy jsou *Vejde a já, Co život dal a vzal* a *Harry Potter*. Muži nejčastěji dávají přednost *Pánu prstenů* a *Švejkovi*. Genderově vyvážený je poté *Egypt'an Sinuhet*, *Tři kamarádi* a relativně také *Saturnin* (Trávníček, 2014: 131). Rok 2012 přinesl světový bestseller *Padesát odstínů šedi*, který se v roce 2013 umístil na třetím místě. Tato kniha se stala dle databáze Svazu českých knihkupců a nakladatelů nejprodávanějším titulem roku 2012 (SCKN [online]). Otázka je, čím to bude, že se tato kniha a vůbec celý tento erotický žánr na našem českém knižním trhu tak uchytí a proslaví? Možná svým světovým ohlasem či atraktivitou tématu, která nebyla na našem knižním trhu rozšířená.

Dle Československé bibliografické databáze hodnotili čtenáři jako nejoblíbenější knihu *Malého prince*, dále knihu *Harry Potter a vězeň z Azkabanu* a na třetí místo *Harry Potter a Relikvie smrti* (ČBDB b [online]). *Harry Potter* se umístil na prvním místě i ve výzkumu čtení a čtenářství Národní knihovny ČR a Ústavu pro českou literaturu AV ČR z roku 2018,

Padesát odstínů obsadilo již příčku pátou (NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR, 2018). Zde vidíme, že takzvaný „boom“ padesáti odstínů šedi postupně upadá, ovšem Harry Potter od britské spisovatelky J. K. Rowling stále drží první příčky. V návaznosti na to Trávníček hovoří o tzv. „Potterománii“. Daný fenomén se řadí k zmíněné generaci počítačové (viz kapitola 2.2), respektive spadají zde i nejstarší příslušníci generace internetové, jelikož se jedná o rodiče generace počítačové, kteří do tohoto „potterovského víru“ byli vtaženi zejména skrze předčítání a také zvědavostí o to, co jejich ratolesti vlastně čtou. Tyto dvě generace příběh mladého čaroděje a jeho přátel, studentů Školy čar a kozel v Bradavicích, doslova okouzli. Trávníček hovoří o sedmidílném knižním fenoménu (první díl vyšel v roce 1997), ovšem v rok po jeho napsání knihy (2016) vyšel díl osmý, který je rozdělen na dvě části. Cyklus celosvětového charakteru je přeložen do sedmdesáti jazyků a jeho prodejnost se pohybuje kolem 500 milion výtisků (stav z roku 2015). Tyto čísla korespondují s tím, že se knižní tituly cyklu Harryho Pottera stále umísťují s převahou na prvním místě oblíbenosti čtenářů. Celý efekt okouzlení byl zesílen natočením filmové verze prvního dílu (Harry Potter a Kámen mudrců) v roce 2001.

Důvodem, proč tento knižní titul tak zapůsobil na generaci byla věková blízkost hrdinů knihy ke svým čtenářům. Čtenáři těchto knih byli ve stejném věku jako hrdinové, a navíc měli možnost s každým dalším vycházejícím dílem s danými hrdiny stárnout. Většinou se jednalo o první knihy, které si již mladí čtenáři této generace četly sami, popřípadě jim tyto knihy rodiče předčítali, ale docházelo již k postupnému osamostatnění a chtěli tak, aby si jejich děti další díly četly samy. Rodiče vzhledem k tomu, že díly předchozí dětem předčítali, byli sami zasaženi okouzlením tohoto fenoménu a byli zvědaví, jak děj dopadne, a tudíž si další díly přečetli sami. Harry Potter představuje dílo, které zajišťuje socio-kulturní spojení, a to ve čtyřech rovinách: 1) genderové – stmelení chlapců i dívek, nejedná se o četbu preferovanou jen jedním pohlavím, dále pak 2) generační – spojuje generaci dětí a rodičů a 3) Žánrový – spojení fantasy a vývojového románu a v poslední řadě 4) časové – propojení současnosti s odkazem na 19. století (příběh

sirotka připomíná dílo David Copperfield od Dickense) (Trávníček, 2017: 252-256). Jednalo se o masovou záležitost, která pohltila celou generaci, můžeme ji tedy označit jako četbu generační. Neznám člověka z mé generace, kdo by Harryho Pottera neznal a pokud knihu nečetl, tak alespoň viděl jeho filmové vydání. Mnozí toto dílo četli, protože bylo populární a byli tak výrazně ovlivněni svým okolím přátel a známých. Zním také jedince, kteří podleli „Potterovské mánii“ natolik, že mají všechny tituly přečtené několikrát a když vyšel nový díl, museli být mezi prvními, kteří tento titul vlastnili.

Preference jednotlivých čtenářů se různí, každý má jiné hodnoty a motivuje ho k četbě něco jiného. Každý z nás je socializován v jiném prostředí, které je specifické pro budování již zmíněných hodnot a postojů člověka ke knize. Klíčovou roli v rámci této čtenářské socializace hraje především rodina, kterou uvádí převážná část české populace jako nejsilnější determinant ovlivňující ve vztahu ke knize a čtení. Vlivem rodiny a domácího prostředí bývají nejvíce determinovány ženy, muži si nejčastěji nacházejí cestu ke knize sami. Vztah ke knize koresponduje s určitým očekáváním, které čtenář vůči knize má. Nejčastěji lidé čtou knihy z důvodu odpočinku, knihy tedy slouží jako zdroj relaxace a odreagování se. Mohou nad knihou přemýšlet a rozvíjet si fantazii. Vedle zábavně-zážitkové složce čtení stojí složka informačně-poznávací, kdy knihy přinášejí čtenářům nové poznatky a rozšiřují obzor vědomostí. Mezi nejoblíbenější knižní žánry české čtenářské kultury patří beletrie, a to beletrie oddechová, přičemž tento žánr nejvíce preferují zejména ženy. Muži naopak raději sáhnou po knize z žánru literatury faktu. V případě rozšířenější nabídky žánrů Bačuvčíka (2015) jsme se dozvěděli, že výrazně u české populace dominují detektivky, historické romány a dobrodružná literatura. Nejoblíbenější autor a kniha se dle výzkumů a roku zkoumání různí, ovšem je třeba poukázat na Harryho Pottera, který od roku 2000 (vydán přeložený první díl) stále drží první příčky mezi nejoblíbenějšími knihami čtenářů české populace.

3.2 Čtenářské návyky

Od zkoumání hodnotově motivační osy aktivity čtení se přesuneme ke konkrétním čtenářským návykům jedinců. Aktivita čtení totiž nemá své časové a prostorové souřadnice jen ve velkém měřítku, ale i v měřítku malém. Pokud totiž zkoumáme čtení, nesmíme zapomenout na to, že konkrétní čtenářské aktivity probíhají nějakým způsobem, na oblíbeném místě a v určitém čase. Hovoříme o takzvaných čtenářských návycích, v nichž se odráží osobnost člověka (Fibiger, 2013: 40). Znamená to tedy, že četba knih nesouvisí pouze s určitou dobou, zemí, ve které žijeme či generací, ve které vyrůstáme. Souvisí také s konkrétními individuálními návyky čtenáře. Čtenářský návyk chápu jako upevněný sklon k něčemu – v případě čtení může mít čtenář návyk v rámci časového období, kdy čtenář čte, místě sloužící pro čtení či způsobu, jakým čtenář čte.

Dle Trávníčka (2008: 124) totiž aktivita čtení není čistě technický úkon, ale k této aktivitě patří i jistá specifické zázemí a atmosféra. Mnozí čtenáři mají své specifické oblíbené místo či část dne, kdy nejraději čtou a vytvářejí si z toho určitý návyk. Někteří si navyknou na to, že čtou každý den před spaním, jiní zase čtou nejraději při cestě v dopravním prostředku. Určitá část čtenářů přečte knihu „na jeden nádech“, jiní zase knihu postupně odkládají a vstřebávají děj. Návykem může být také to, že čtenáři potřebují knihu držet v ruce, listovat a být s ní v tzv. aktivním kontaktu, což poté koresponduje se stále větší a již zmíněnou zdrženlivostí vůči elektronickým knihám (viz kapitola č. 2.2).

Pojďme se tedy podívat na jednotlivé čtenářské návyky podrobněji a začneme souřadnicí prostorovou. Je třeba brát v úvahu, že „čtení také někde „bydlí“, tedy že je vázáno na nějaké místo.“ (Trávníček, 2017: 230). Při dotazování respondentů na jejich *preferované místo pro četbu knih* vystupují do popředí ve výsledcích všech výzkumů zabývajících se čtenářstvím dvě místa, a to klid domova a postel. Tyto dvě možnosti se mohou překrývat, ale i přesto byly respondentům nabídnuty zvlášť. Například dle výzkumu Trávníčka (2008: 125) 69 % volilo domov a 50 % postel. Postel pro ně představuje

místo, kde si čtení převážně ve večerních hodinách užívají a berou tuto aktivitu jako způsob relaxace. Někteří také uvádějí, že je kniha natolik pohltí a dokáží tak číst až do ranních hodin. Jiní čtenáři berou četbu jako určitý „usínací rituál“, kdy by bez přečtení alespoň jedné stránky zkrátka neusnuli. Zejména u starších čtenářů představuje četba lék proti nespavosti, kdy si mohou na základě čtení unavit oči a lépe pak usnout (Trávníček, 2017: 229-230).

V rámci výzkumu Bačuvčíka respondenti nejčastěji uváděli, že čtou doma, část domu již více nspecifikovali. Opět v tomto výzkumu dominuje postel v ložnici společně s gaučem či křeslem v obývacím pokoji. Z výzkumu lze zaznamenat i další oblíbená místa v rámci domácího prostředí, a to toaleta, vana nebo různé polootevřené prostory jako jsou balkón, veranda či terasa. Vedle domácích prostor uváděli respondenti také místa venku, které jsou určena ke trávení volného času (parky, restaurace, kavárny), ale i čekárny, kde si člověk krátí čtením dlouhou chvíli. Výrazně dominují také dopravní prostředky, zejména vlak a autobus (Bačuvčík, 2015: 61-67). Trávníček v návaznosti na dopravní prostředky jako častá místa četby knih zmiňuje, že čím jsou obyvatelé české populace mladší, tím častěji preferují čtení knih v dopravních prostředcích, v práci/ve škole nebo v posteli (Trávníček, 2008: 125). Tento fakt potvrzuje výzkum čtenářství vysokoškolských studentů, kde se dle tabulky č. 11 opravdu tyto místa umísťují na prvních příčkách, s výjimkou školy, která je již celkem nevýznamná.

Tabulka č. 11: Místa ke čtení knih vysokoškolských studentů

Místa	Celkem	Procenta
Doma nerušen	260	69,9 %
V posteli	247	66,4 %
V dopravním prostředku	243	65,3 %
Na prázdninách	77	20,7 %
Ve škole	73	19,6 %
V čekárně	36	9,7 %
Při jídle	17	4,6 %
Během vysílání televize	14	3,8 %
V kavárně, restauraci	14	3,8 %
Během poslechu rozhlasu	11	3,0 %

Zdroj: srov. Fibiger, 2013: 44.

Lze si opět povšimnout, že první příčku obsazuje pohodlí domova (69,9 %). Dopravní prostředky volili studenti téměř ve stejné míře jako postel (65,3 % a 66,4 %). Ukázalo se také, že kavárny a restaurace nejsou vysokoškolskými studenty vyhledávány jako místa pro čtení. Přestože si člověk může knihy přenášet a vzít téměř kamkoliv, stále jsou čtenáři nejvíce navyklí číst knihy v domácím prostředí. Souvisí to s tím, že aktivitu čtení jedinci provádějí v soukromí, v pohodlí svého domova. Jedná se tedy převážně o aktivitu soukromou, kdy je jedinec odstrižen od vnějšího světa. Ale i přesto čtení funguje i v prostorách veřejných – tedy v práci, ve škole, v kavárnách či různých čekárnách.

Čtení je aktivitou soukromou, která se určitým způsobem váže na volný čas jedince. Abychom totiž mohli sdílet své soukromí, potřebujeme k tomu dostatek volného času. Z tohoto důvodu nás nemusí překvapovat, že nejčastější odpovědí na otázku „jak čteme“ je ta, která se týká časových možností čtenáře. Dle výzkumu Trávníčka (2007, 2010) respondenti uvádějí, že nejčastěji usedají ke knize „kdykoliv, kdy mají čas“ (58 %). Jednu pětinu (42 %) poté tvoří respondenti, kteří setrvávají u započaté knihy, ale dělají si přestávky. Dále 21 % z celkového počtu respondentů čte jen to zajímavé;

stránky přeskakuje a 18 % čte více knih naráz. V tomto případě se ženský a mužský socio-kulturní vzorec liší. Ženy jsou rozhodně výrazně trpělivější čtenářky než muži. Ženy totiž častěji zůstávají, i když s několika přestávkami, u jedné započaté knihy či se snaží knihy číst kdykoliv jim to čas dovolí. Muži naopak častěji přeskakují stránky a vybírají z knihy jen to, co je zajímavé. Může to souviset s tím, že ženy v rámci beletrie čtou častěji romány, detektivky a celkově knižní tituly, kde je nutné číst příběh od začátku do konce. Také platí to, že čím je čtenář silnější, tím má více rozečtených knih, ale naopak je o to víc trpělivější (Trávníček, 2008: 127) (Trávníček, 2011: 123-124). Stejně tak u vysokoškolských studentů statistické údaje ukazují, že knihy čtou především tehdy, kdy mají čas (60,6 %), je zde tedy shoda s údaji výzkumu Trávníčka získané ze vzorku celé populace ČR starších 15 let. U vysokoškoláků ovšem panuje větší zastoupení čtenářů, kteří mají rozečteno více knih najednou (35,4 %) než u vzorku celé populace ČR. Vysoký podíl čtenářů setrvává u jedné započaté knihy, přičemž si dělá přestávky (60,1 %) a jen každý desátý (9,1 %) uvedl, že vynechává stránky a čte jen to zajímavé (Fibiger, 2013: 42). Vidíme zde, že determinanta vzdělání nemá příliš velký vliv na způsob, jakým čtenáři nejčastěji čtou, jelikož výsledky vysokoškolských studentů jsou víceméně srovnatelné s výsledky výzkumu celé populace ČR starší 15 let.

Volný čas čtenáře většinou pojíme s víkendy, dovolenými či různými svátky, u kterých předpokládáme, že se jedná o čas, kdy čtenáři čtou nejvíce. Není tomu tak ale vždy. Víkend sice obsazuje první příčku (46 %), ale hned za ním drží místo pracovní den (40 %). Znamená to tedy, že u čtenářů nehraje zásadní roli, zdali se jedná o všední den či víkend. Současně platí souvislost, že čím silnější čtenář, tím přikládá slabší význam protikladu pracovního dne a víkendu. (Trávníček, 2008: 126). Respondenti ve výzkumu Bačuvčička uvedli, že nejčastěji čtou večer. A to z důvodu, že přes den nemají na četbu příliš času, jelikož chodí do práce, do školy či se věnují jiným povinnostem. Večer poté mají na knihu dostatek času a můžou se jí plně věnovat. Jiní respondenti svou odpověď formulovali tak, že čtou výhradně před spaním což koresponduje s oblíbeným místem četby, tedy postelí.

Opakem jsou respondenti, kteří čtou pouze přes den, jelikož večer nedokážou číst kvůli celodenní únavě a vyčerpání. Jiní zase čtou konkrétně ráno po probuzení či po obědě s odpolední kávou. Čtení také funguje jako relaxační prostředek po náročném dni v práci, a proto čtenáři také uvádějí, že čtou většinou po návratu ze zaměstnání. Dobu, kdy čtou respondenti často spojovali také s ročním obdobím či počasím. Další čtenáři mají čtení spojené s osobní aktivitou, čtou například během cestování, při čekání, během jídla nebo dokonce i při práci. Značná část také čte při výrazných příležitostech, a to zejména během dovolené či nemoci (Bačuvčík, 2015: 56-61). Jinak jsou na tom již konkrétně vysokoškolští studenti. Rozdílem je, že častěji čtou během pracovních dnů (52,3 %) oproti víkendu (42,0 %). Mezi prázdninovými (42,3 %) a víkendovými dny (42,0 %) nelze shledat zřetelný rozdíl. I u studentů vysokých škol platí souvislost, že čím silnější čtenář, tím více využívá ke čtení pracovní dny a neohlíží se tak nad tím, zdali se jedná o běžný pracovní den či sobotu/neděli. Zajímavostí je, že během pracovních dnů čtou více muži než ženy a během prázdnin zase naopak více ženy než muži (Fibiger, 2013: 46). Důvodem, proč studenti vysoké školy čtou častěji během pracovních dnů může být to, že v rámci pracovního týdne netráví každý den ve škole jako například studenti základních či středních škol, kteří jsou ve škole denně, v některých případech až do pozdních odpoledních hodin. Samozřejmě liší se to dle studujícího oboru a typu vysoké školy, ovšem během pracovních dnů má přece jenom student možnost mít více času než pracující člověk. Souhlasím také s tím, že častý čtenář si volnou chvíli na knihu vždy najde a nerozlišuje, zdali se jedná o pracovní den či víkend.

Aktivita čtení není pouze technický úkon, souvisí rovněž s určitou atmosférou a místem, které se k četbě váže. Čtení se také pojí s časem, tedy s nejčastější dobou četby knih a rovněž se způsobem, jakým čtenáři čtou. Hovoříme o takzvaných čtenářských návycích, které si čtenář vytváří během svého čtenářského života. Někdo je navyklý číst doma v posteli, v dopravních prostředcích či venku v parku. Dále můžeme mít čtenáře, kteří čtou během pracovních dnů či víkendů, jiní zase příležitostně o dovolené či během svátků.

Z jiného pohledu máme pak čtenáře, kteří čtou kdykoliv, kdy mají čas nebo čtenáře přeskakující stránky.

Třetí a zároveň poslední kapitola teoretické části práce popsala postojové a motivační souvislosti četby společně s jednotlivými čtenářskými návyky. Začátek první kapitoly shrnuje vnější determinanty, které ovlivňují vztah čtenáře ke knize a samotné četbě. Jedná se především o rodinu a přátele, kteří mají vliv na hodnotové preference čtenáře. Další část první subkapitoly se věnuje důvodům, proč čtenář čte. Jedná se o očekávání, které má jedinec od četby knih. Následně byly představeny nejčastější žánry, jež česká čtenářská kultura volí společně s nejoblíbenějším autorem a knihou. Je třeba zdůraznit, že na prvních příčkách se umístila současná a oddechová beletrie, která je předmětem mé výzkumné části práce. Další podkapitola se následně zaměřila na ustálené návyky čtenáře. Byly představeny nejčastější místa, kde čtenáři čtou. Dále pak způsoby, jak čtenáři čtou společně s dobou a časem, kterým knihám věnují. Pro připomenutí spadají společně se čtením a nákupním chováním jedince mezi tři základní pilíře čtenářské kultury také veřejné knihovny. V průběhu celé teoretické části byla popsána aktivita čtení z různých úhlů pohledu. Nejdříve z hlediska počtu přečtených knih společně se způsoby nabývání těchto knih. Dále pak v návaznosti na čas, který těmto knihám věnují. A v neposlední řadě v souvislosti s motivací jedince a jeho hodnotovými preferencemi. Jednotlivé úhly pohledu jsou podloženy výzkumy čtenářství a českého knižního trhu a slouží jako zdroj pro následující výzkumnou část mé práce.

4. METODIKA PRÁCE

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumu této práce je analyzovat a interpretovat čtenářství u vybraných skupin studentů VŠ v kontextu českého knižního trhu a české čtenářské kultury. Zmapovat způsoby, jakými vysokoškolští studenti čtou (frekvence čtení, preference jednotlivých žánrů nebo způsoby a místa pořizování si knih).

4.2 Výzkumná metoda a technika

Pro dosažení vytýčeného cíle, jsem se rozhodla uskutečnit kvantitativní výzkum. Jako výzkumnou kvantitativní metodu jsem zvolila techniku dotazování, jejímž nástrojem bude elektronický dotazník konstruovaný na stránkách www.surveymonkey.com. Tato technika byla zvolena především díky své nízké časové náročnosti a také pro svou anonymitu, která do určité míry respondentům zabraňuje zkreslování jejich odpovědí. Technika byla zvolena také z důvodu předpokládané vyšší ochoty studentů vyplnit dotazník elektronický nežli tištěný. Vytvořený elektronický dotazník bude následně distribuován do soukromých studijních skupin zvolených oborů skrz sociální síť Facebook.

Elektronický dotazník je strukturovaný a skládá se převážně z uzavřených otázek, přičemž téměř u každé otázky je možnost „Jiné“, která respondentovi umožňuje vepsat i vlastní odpověď, pokud ji ve výčtu možností neshledává. Dotazník rovněž obsahuje filtrační otázky, které umožňují rozdělit dotazované na podskupiny a měnit následný tok otázek, podle toho, jak respondent na danou otázku odpoví.

4.3 Charakteristika výzkumného souboru

Výzkum proběhne u vysokoškolských studentů Univerzity Palackého v Olomouci. Rozhodla jsem se, že jako respondenty zvolím studenty dvouoboru, který studují, tedy Sociologie – Andragogika spolu se studenty oboru Biochemie na Přírodovědecké fakultě. Důvodem je, že mě zajímá, jak jsou na tom se čtením moji spolužáci a jaké mají čtenářské návyky. Jako

druhý srovnatelný obor mi přišlo zajímavé volit z nabídky oborů Přírodovědecké fakulty, jelikož předpokládám, že u studentů této fakulty budou odlišné výsledky než u studentů fakulty Filozofické, konkrétně u dvouoboru Sociologie – Andragogika. Vybírala jsem takový obor, který bude srovnatelný dle počtu studentů, a právě proto jsem zvolila obor Biochemie. Respondenti jsou do výzkumného souboru vybráni na základě předem stanoveného studijního oboru. Do výzkumného souboru zahrnuji všechny studenty bakalářského i navazujícího magisterského studia, a to všech ročníků, ovšem pouze v rámci prezenční formy studia. Tedy, u bakalářského studia tři ročníky a u navazujícího magisterského studia ročníky dva. Mým respondentem je vysokoškolský student/ka bakalářského prezenčního či navazujícího magisterského prezenčního studia Univerzity Palackého, a to prvního, druhého či třetího ročníku dvouoboru Sociologie-Andragogika či Biochemie.

Jelikož mi studijní oddělení poskytlo informaci ohledně základního souboru mých vybraných respondentů, mohu do výzkumu zahrnout celý soubor studentů. Respondenty budu oslovovat na sociální síti Facebook v příslušných soukromých skupinách studentů, kam následně vložím vytvořený e-dotazník. Počet studentů příslušného oboru a ročníku se rovná s počtem studentů v dané soukromé skupině na Facebooku. Znamená to, že jsou zde všichni studenti, tedy všichni respondenti, které potřebuji. Dle informací studijních referentek dvouoboru Sociologie-Andragogika a oboru Biochemie současně studuje v rámci těchto oborů 225 studentů. Podrobnější rozložení studentů jednotlivých forem studia a ročníků znázorňuje tabulka č. 12.

Tabulka č. 12: *Rozložení dvouoboru Sociologie – Andragogika a oboru Biochemie*

Sociologie – Andragogika		Biochemie	
Bc	NMgr	Bc	NMgr
72	36	73	44
CELKEM	108	CELKEM	117

4.4. Hypotézy

Výzkumný problém: Jaké jsou čtenářské návyky a způsoby nabývání knih studentů oboru Sociologie-Andragogiky a oboru Biochemie?

- **Hlavní hypotéza HH:** Studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika čtou více než studenti oboru Biochemie.
- **Pracovní hypotéza PH1:** Studenti obou skupin nemají dostatek času na četbu beletrie.
- **Pracovní hypotéza PH2:** Studenti obou skupin si knihy častěji půjčují, než nakupují.
- **Pracovní hypotéza PH3:** Nákupní chování studentů dvouoboru Sociologie – Andragogika je odlišné od chování studentů oboru Biochemie.
- **Pracovní hypotéza PH4:** Studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika mají odlišné čtenářské návyky od studentů oboru Biochemie.
- **Pracovní hypotéza PH5:** Studenti oboru Sociologie – Andragogika navštěvují veřejné knihovny častěji než studenti oboru Biochemie.

4.5 Operacionalizace hypotéz

HH: Studenti oboru Sociologie – Andragogika čtou více než studenti oboru Biochemie.

V rámci *hlavní hypotézy* předpokládám, že studenti oboru Sociologie-Andragogika čtou více než studenti oboru Biochemie. Všichni studenti jsou zahrnuti do výzkumu jako respondenti, přičemž identifikační otázka zjišťující obor studia respondenta udává informaci, zda se jedná o studenta dvouoboru Sociologie – Andragogika či oboru Biochemie a rozděluje tak respondenty na dvě skupiny.

Ke zjištění, zdali jedna skupina respondentů čte více než druhá, nám poslouží již první filtrační otázka v dotazníku, která zjišťuje, zdali respondent přečetl za poslední rok (2018) alespoň jednu knihu z beletrie, a to tištěnou či

elektrickou. Elektornické knihy budou zjišťovány pomocí otázky č. 20. Ta se respondentů táže, zdali čte elektronické knihy a ukazuje tak, zdali má respondent „určitou“ zkušenost s digitální formou čtení. Tato otázka slouží jako pomocná otázka k otázce č. 1. Pro porovnání četby dvou skupin respondentů bude rovněž sloužit otázka č. 2, která zjišťuje počet přečtených knih čtenářů beletrie. Následně také otázka č. 11, která se čtenáře dotazuje na frekvenci čtení čili jak často čte. S výskytem čtení úzce souvisí již zmíněné determinanty, které ovlivňují člověka ve vztahu ke knize a čtení (otázka č. 12). Pokud například respondent uvede, že „rozhodně souhlasí“ s tím, že se „doma vždy dbalo na četbu“ či „měli jsme doma mnoho knih“ předpokládá se, že výsledek bude souviset s častějším čtením.

„Čtou více“ u příslušné výzkumné skupiny znamená, že vykazuje vyšší počet respondentů, kteří přečetli alespoň jednu beletristickou knihu za poslední rok (tištěnou/elektronickou) a stejně tak příslušníci této skupiny uvádějí více přečtených beletristických knih za posledních 12 měsíců než u druhé srovnávané skupiny. Dále také vykazují častější frekvenci čtení. Tyto výsledky jsou doplněné o informaci ohledně čtení elektronických knih a determinant, které ovlivňují čtenáře ve vztahu ke čtení.

PH1: Studenti obou skupin nemají dostatek času na četbu beletrie.

„Obou skupin“ rozumím studenty dvouoboru Sociologie – Andragogika i oboru Biochemie. Informaci, zda studenty omezuje v četbě nedostatek času nám udává otázka č. 5: „Četl/a byste více, kdyby...“, přičemž respondentovi jsou nabídnuty možnosti, u kterých určuje míru souhlasu. Zahrnuji zde mimo jiné otázku č. 4, na kterou již odpovídají pouze vybraní respondenti, a to ti, kteří uvedou, že za poslední rok nepřečetli ani jednu knihu z beletrie (otázka č. 1). Vybraní respondenti jsou dotazováni, proč knihy nečtou. Respondentovi jsou i zde nabídnuty důvody, u kterých volí míru souhlasu. Ostatní důvody jsou ponechány v otevřené možnosti odpovědi na respondentech.

PH2: Studenti obou skupin si knihy častěji půjčují, než nakupují.

„*Obou skupin*“ rozumím studenty dvouoboru Sociologie – Andragogika i oboru Biochemie. Výsledek, zdali respondenti více nakupují či si knihy půjčují, lze vyzkoumat pomocí otázky č. 6 zjišťující způsoby nabývání knih. Otázka respondentovi nabízí možnost „*Knihy kupuji*“ a „*Půjčuji si knihy ve veřejné knihovně*“, „*Půjčuji si je z domácí knihovny známých, blízkých*“. U každé možnosti respondent volí frekvenci, tedy *velmi často, docela/spíše často, spíše zřídka* a *nikdy*. Porovnáním součtu frekvencí „*velmi často*“ a „*docela/spíše často*“ u možností nákupu a půjčování získáme častější způsob nabývání knih.

PH3: Nákupní chování studentů dvouoboru Sociologie – Andragogika je odlišné od chování studentů oboru Biochemie.

Studenty bude opět dělit identifikační otázka týkající se oboru, který respondent studuje. *Nákupní chování* zahrnují místa, kde knihy čtenáři nejčastěji nakupují, které jsou zjišťovány pomocí otázky č. 7. Následně sem spadá odhadovaný počet knih, které respondent nakoupí během roku (otázka č. 8) a také za jakým účelem tyto knihy nakupuje (otázka č. 9). Respondent volí z výčtu možností a u otázky č. 7 a 9 je respondentovi nabídnuta otevřená možnost, kde může napsat jiná místa nákupu či jiný důvod, proč knihy nakupuje.

Jednotlivé projevy nákupního chování (místa nakupování knih, počet nakoupených knih a účel nakupování) budou mezi příslušnými výzkumnými skupinami srovnávány a následně hledány největší distinkce.

PH4: Studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika mají odlišné čtenářské návyky od studentů oboru Biochemie.

Studenty bude i zde rozlišovat identifikační otázka týkající se oboru, který respondent studuje. *Čtenářskými návyky* rozumím způsoby, jakými čtenář přistupuje ke knize a jak s ní zachází. Řadím zde na základě inspirace Trávníčka (2008, 2011, 2014): podle čeho čtenář knihy vybírá (otázka č. 13), kde/jakým způsobem získává informace o knihách (otázka č. 14). Stejně tak místo, kde nejraději čtenáři knihy čtou (otázka č. 15), kdy nejčastěji knihy čtou (otázka č. 16), dále pak jakým způsobem jejich četba probíhá (otázka č.

17) a v neposlední řadě co konkrétně čtou, tedy jaký žánr preferují (otázka č. 18). Na základě nejnovější publikace Trávníčka (2017) zde řadím také otázku č. 19 zjišťující, zdali čtenář někdy v minulosti četl knihy typické pro jeho generaci, tedy generaci internetovou. U každé knihy respondent volí, zdali knihu četl („ANO“) či nečetl („NE“).

Jednotlivé kategorie (viz tabulka č. 13) budou mezi příslušnými výzkumnými skupinami srovnávány a následně hledány nejvýraznější odlišnosti mezi vybranými čtenářskými návyky.

Tabulka č. 13: *Výčet kategorií zahrnující čtenářské návyky*

Č. otázky	Kategorie – čtenářské návyky
13	Výběr knihy
14	Získávání informací o knihách
15	KDE čtou?
16	KDY čtou?
17	JAK čtou?
18	CO čtou?
19	Knihy typické generaci internetové

PH5: Studenti oboru Sociologie – Andragogika navštěvují veřejné knihovny častěji než studenti oboru Biochemie.

Studenti budou odlišeni identifikační otázkou týkající se oboru, který respondent studuje. Zdali studenti navštěvují veřejnou knihovnu (spadá sem i knihovna vědecká) je zjišťováno pomocí filtrační otázky č. 22. Respondent volí, zdali do veřejné knihovny chodí stále/ již nechodí, ale dříve ji navštěvoval/ nikdy nenavštěvoval. Na další otázku (otázka č. 23) týkající se frekvence návštěvnosti veřejné knihovny odpovídají jen respondenti, kteří v současné době do veřejné knihovny stále chodí. Informace ohledně návštěvnosti veřejné knihovny jsou doplněny o důvody, proč respondent knihovnu již nenavštěvuje (otázka č. 24) nebo nikdy nenavštěvoval (otázka č. 25).

Tabulka č. 14: *Výčet hypotéz a otázek*

Hypotéza	Otázky
HH	1, 20, 2, 11, 12
PH1	4, 5
PH2	6
PH3	7, 8, 9
PH4	13, 14, 15, 16, 17, 18, 19
PH5	22, 23, 24, 25

Tabulka č. 14 nabízí výčet jednotlivých hypotéz společně s čísly otázek, které slouží k potvrzení daných hypotéz. Doplňující otázky jsou otázka č. 3, 10 a 21.

4.6 Konstrukce elektronického dotazníku

Elektronický dotazník byl vytvořen na serveru survio.com, a to na základě dílčích komponent práce – teorie, hypotéz a operacionalizace. Dotazník na začátku obsahuje úvod, který seznamuje respondenty s mou osobou společně s cílem výzkumu. V úvodu je také respondent obeznámen, že se jedná o výzkum čtení a čtenářství beletristické literatury. Pro lepší pochopení a na doporučení respondenta předvýzkumu jsem specifikovala, co přesně myslím beletristickou literaturou a následně jsem uvedla i pár příkladů: „*Beletrii myslím četbu, která má funkci spíše zážitkovou než vzdělávací. Nejedná se tedy o žádné učebnice, vědeckou či odbornou literaturu. Patří sem například romány, detektivky, dobrodružné příběhy apod. Většinou se jedná o pravdivé či fiktivní příběhy, které si čtenář čte v rámci svého volného času nikoliv kvůli studiu či zaměstnání.*“. Dále uvádím, že dotazník je zcela anonymní, dobrovolný a veškeré odpovědi budou sloužit výhradně pro zpracování mé diplomové práce. Další část dotazníku obsahuje klasické identifikační otázky respondenta, které byly vytvořeny na podporu souboru otázek a ověřování hypotéz. Otázka týkající se na obor, který respondent studuje, umožňuje rozdělit respondenty do dvou skupin – na studenty dvouoboru Sociologie –

Andragogika a studenty oboru Biochemie. Otázka zjišťující formu studia a ročník slouží pouze pro konkrétnější a upřesňující rozřídění studentů.

Následně dotazník pokračuje otázkami týkající se samotného *čtení*. Filtrační **otázka č. 1** se respondentů táže, zdali za poslední rok (2018) přečetli alespoň jednu knihu z beletrie, a to buď tištěnou či elektronickou. Tato otázka je vybrána na základě hlavní hypotézy HH a je jedním ze zdrojů zjišťující výskyt aktivity čtení u respondenta. Respondent volí odpověď buď „ano“ či „ne“. Za otázkou je srozumitelná instrukce, která říká, že pokud respondent vybere odpověď „ne“ odpovídá **pouze** na otázku č. 4 a 5.

Na **otázku č. 2**, odpovídají pouze respondenti, kteří u otázky č. 1 zvolili „ano“. Otázka č. 2 se respondentů dotazuje na počet přečtených beletristických knih za posledních 12 měsíců a rovněž slouží k potvrzení hlavní hypotézy. **Otázka č. 3** souvisí s určitým očekáváním čtenáře a slouží jako doplňková otázka. Zajímá mě, co studenti vede ke čtení beletristické literatury, proč tedy beletrii čtou.

Otázku č. 4 vyplňuje pouze respondent, který odpověděl na otázku č. 1 „ne“. Pomocí této otázky zjišťují důvody, proč respondent knihy nečte. Tyto informace slouží jako zdroj pro potvrzení hypotézy PH2. Zdrojem ověření hypotézy PH2 je také **otázka č. 5**, která měří míru souhlasu respondenta s výroky týkající se možnosti číst více. Respondent tak doplňuje větu „*Četl/a byste více, kdyby (kdybyste)...*“ předloženými výroky, u kterých volí míru souhlasu. Otázky č. 4 a 5 rovněž nabízí respondentovi otevřenou možnost „*Jiné (uved'te):*“.

Od samotného čtení se další část dotazníku přesouvá k části zkoumající *nabývání knih a nákupní chování čtenáře*. **Otázka č. 6** byla vytvořena na základě hypotézy PH3 a rozpoznává, jakým způsobem respondenti nabývají/získávají knihy. Jsou zde nabídnuty možnosti, u kterých respondent volí frekvenci výskytu, tedy zdali knihy těmito jednotlivými způsoby nabývá velmi často, docela/ spíše často, spíše zřídka či nikdy. Respondentovi je opět nabídnuta otevřená možnost „*Jiné (uved'te):*“.

Následují **otázky č. 7, 8 a 9**, které se týkají již samotného *nákupního chování*. Je nezbytné vzít v potaz, že někteří jedinci knihy nenakupují vůbec, a proto otázkám předchází instrukce zmiňující, že pokud respondent u otázky č. 6 uvedl, že nikdy nenakupuje, vynechá otázky č. 7, 8 a 9. Tyto otázky se totiž respondenta dotazují na nejčastější místo nakupování knih (otázka č. 7), odhadovaný počet nakoupených knih v průběhu jednoho roku (otázka č. 8) a důvody/účel kvůli kterému knihy nakupují (otázka č. 9). Respondentovi je opět nabídnuta otevřená možnost „Jiné (uveďte):“. Tyto otázky slouží jako zdroj pro potvrzení hypotézy PH4. Rozhodla jsem se, že do dotazníku uvedu čistě pro zajímavost **otázku č. 10** zjišťující míru souhlasu s výrokem „*Vychází příliš mnoho knih, a tedy není možné mít o všech přehled*“, který naráží na přesycenost knižního trhu a ovlivňuje tak nákupní chování čtenáře.

Otázka č. 11 se zaměřuje na frekvenci čtení čtenáře a slouží jako zdroj pro ověření hypotézy HH. Odpovědi na tuto otázku nám ukazují, jak často respondenti čtou. **Otázka č. 12** slouží jako doplňková otázka pro otázku č. 11 a ověření hypotézy HH. Týká se motivace čtenáře k četbě a jedná se o hledání nejčastějších determinant ovlivňujících vztah čtenáře ke knize a čtení. Předpokládá se, že výsledek bude korelovat s častějším čtením.

Otázky č. 13, 14, 15, 16, 17, 18 a 19 se zaměřují již na *čtenářské návyky* respondenta a slouží k potvrzení hypotézy PH4. Otázky konkrétně zjišťují, podle čeho čtenář knihy vybírá (otázka č. 13), kde/jakým způsobem získává informace o knihách (otázka č. 14), kde knihy nejčastěji čte (otázka č. 15), kdy knihy čte (otázka č. 16), jakým způsobem čte (otázka č. 17), co konkrétně čte/jaký žánr (otázka č. 18). Je zde zahrnuta i otázka, která se respondenta dotazuje, zdali četl výčet devíti knih (otázka č. 19). Respondent volí u každého knižního titulu „ano“ či „ne“. Tyto knihy jsem vybrala, jelikož se jedná dle Trávníčka o knihy typické pro generaci internetovou, což odpovídá generaci mých respondentů. Zajímá mě tedy, jestli tyto knihy někdy v minulosti četli.

Otázka č. 20 je doplňkem otázky č. 1, zjišťuje konkrétně vztah čtenáře k elektronickým knihám. Zajímá mě, zdali v dnešní době digitální čtou respondenti elektronické knihy či ne. Tato otázka také slouží k ověření hypotézy HH.

Otázka č. 21 je čistě informativní a neslouží k ověření žádné hypotézy. Zajímá mě pouze, zdali respondenti dokáží určit svou oblíbenou knihu. Jelikož dle Trávníčka *„Téměř čtvrtina (23 %) obyvatel České republiky starších 15 let má svého oblíbeného autora, 6 % ho má také, ale nepamatuje si jeho jméno; zbytek uvádí, že žádného svého nejoblíbenějšího autora nemá.“* (Trávníček, 2014: 129).

Poslední okruh otázek zahrnující otázky č. **22, 23, 24 a 25** měří návštěvnost veřejných knihoven a slouží k ověření hypotézy PH5. Filtrační otázka č. 22 se respondentů ptá, zdali navštěvují veřejnou knihovnu, přičemž zde patří i knihovna vědecká. Respondent může volit: *„ano, stále do knihovny chodím“*, *„ne, ale dříve jsem knihovnu navštěvoval/a“*, *„ne, nikdy jsem ji nenavštěvoval/a“*. Za touto otázkou následuje instrukce: *„V případě, že vyberete odpověď „ne, ale dříve jsem knihovnu navštěvoval/a“ a „ne, nikdy jsem ji nenavštěvoval/a“, prosím vynechte otázku č. 23 a přejděte na otázku č. 24 a 25.“* Otázka č. 23 u respondentu totiž dále zjišťuje frekvenci návštěvnosti veřejných knihoven, jak často veřejnou knihovnu navštěvují. Otázku č. 24 poté zodpovídá respondent, který uvedl u otázky č. 22, že do knihovny současně nechodí, ale dříve ji navštěvoval. V rámci této otázky je respondent následně dotazován na důvody, proč již do veřejné knihovny nechodí. Na otázku č. 25 zase odpovídá respondent, který u otázky č. 22 uvedl, že knihovnu nenavštěvuje a ani ji nikdy nenavštěvoval. Následně je doptáván na důvody, proč je tomu tak.

Na závěr je nutno podotknout, že na otázky č. 1, 5, 10 a 22 odpovídají všichni respondenti, na ostatní otázky odpovídají pouze respondenti dle instrukcí v dotazníku.

4.7 Předvýzkum

V rámci předvýzkumu jsem vybrala pět respondentů, na kterých byla zjišťována srozumitelnost a validita otázek. Dotazníky pro předvýzkum byly v tištěné podobě a obsahovaly otázky, ze kterých byl následně vytvořen elektronický dotazník. Tyto dotazníky sloužící předvýzkumu byly osobně předány respondentům. S každým respondentem jsem „prošla otázku po otázce“, aby byly vyjasněny případné nedostatky dotazníku. Jednalo se o respondenty magisterského navazujícího studia, a to prvního a druhého ročníku. Byli vybráni tři ženy a dva muži. Respondentům bylo sděleno, že se jedná o předvýzkum, a tedy na otázky odpovídat nebudou. Důležité je, aby otázkám porozuměli a dokázali na ně odpovědět. Úkolem dotazovaných bylo okomentovat jednotlivé otázky a navrhnout jejich úpravu.

Respondent 1: muž, student NMgr., 1. ročník

- Úvod: „Napsal bych místo „V rámci ukončení studia ...“ raději „V závěru svého studia ...““
- „V úvodu bych definoval, co je to beletrie, nevím, co si pod tím představit“
- „Identifikační otázky (věk, pohlaví, obor) bych dal spíše na začátek dotazníku, protože se jedná o prvotní seznámení s respondentem. Nevybalí se tak na respondenta hned ze začátku první otázky týkající se tématu.“
- Otázka 3: „Nezačínal bych od nesouhlasu, ale spíše pozitivně, tedy souhlasem.“
- Otázka 6: „Stejně jako u škály zjišťující míru souhlasu (např. otázka č. 3) začít zde od nejsilnější frekvence, tedy „Velmi často““
- Otázka 7: „Co když ti v předchozích otázkách uvedli že nikdy nenakupují, tak teď nebudou mít co u této otázky zatrhnout. Přidal bych zde možnost „nenakupují“ nebo uvedl, že tuto otázku můžou přeskočit.“

- Otázka 16: „Do zadání otázky bych respondentům uvedl, aby zvolili maximálně 3 možnosti, a to ty nejčastější. Co když zvolí všechny možnosti, takhle se nic nedozvíš.“
- Otázka 27: „Otázku na věk bych možná smazal. Je ti k něčemu? Pokud budeš zkoumat vysokoškoláky magisterského studia, většinou to budou studenti od 22-24 let, rozpětí tedy není velké.“

Respondent 2: žena, studentka NMGr., 2. ročník

- Úvod: „Nepochopila jsem moc, co tě teda v rámci výzkumu zajímá, jestli to, zdali knihy studenti čtou a jakým způsobem nebo jestli knihy kupují či půjčují. Trošku bych to jinak upřesnila.“
- Otázka 1: „Určitě bych upřesnila, co to znamená beletrie, sama nevím, jaké přesně knihy myslíš.“
- Otázka 6: „Možná bych změnila jinak pořadí u škály na nikdy – spíše zřídka – docela/spíše často – velmi často, více mi to sedí.“
- Otázka 13: „Opět nevím, co si pod beletristickými knihami představit. Někdo to může brát jako naučnou literaturu, kterou čte do školy?“
- Otázka 16: „Přidala bych možná i nějakou psychologickou beletrii, romány pro ženy...nebo přidat i možnost dopsat jiné knihy.“

Respondent 3: muž, student NMGr., 2. ročník

- Bez připomínek. Otázky srozumitelné.
- „Dát si pozor, aby byly škály stejně nastavené, tedy 5- Nikdy, 1- Často.“

Respondent 4: žena, studentka NMGr., 2. ročník

- „U otázek se škálou Nikdy – Docela/spíše často – Spíše zřídka – Velmi často mi přijde asi lepší pořadí Nikdy – Spíše zřídka – Docela/spíše často – Velmi často. Zdá se mi to logičtější, takové „graduující““.
- Otázka 14: „Nevím, jestli spolu nekorespondují možnosti „doma“ a „v posteli“, ale je zase pravda, že postel je více specifičtější.“

Respondent 5: žena, studentka NMGr., 1. ročník

- Otázka 1: *„Upřesnit, co je to beletrie. Tobě se to možná zdá banální, ale já fakt nevím.“*
- Otázka 18: *„Možná bych dala, ať může respondent napsat více knih. Já mám třeba více oblíbených knih, ale jednu bych asi nedokázala napsat.“*
- Otázka 21: *„Přidala bych asi i možnost, že respondent nemůže knihy využívat, protože na ně nemá například peníze.“*

4.7.1 Úprava dotazníku pro předvýzkum

Na základě předvýzkumu a komentářů respondentů byl upraven původní dotazník a vznikl dotazník, který byl využit pro samotný výzkum (viz příloha č. 1). Proběhly následující úpravy:

- **Úvod:** Byla pro lepší pochopení stylisticky poupravena část týkající se záměru mého výzkumu. *„Pokud vybraní studenti čtou, zajímá mě, jakým způsobem a dále také nejčastější způsoby, kterými nabývají knihy.“* namísto *„Zajímá mě, jakým způsobem studenti čtou společně s jejich nabýváním knih.“* Změnila jsem také v návaznosti na návrh respondenta č. 1 *„V rámci závěru svého studia ...“* místo *„V rámci ukončení studia ...“*
- **Beletrie:** Jelikož se poznámka týkající se nevědomosti termínu beletrie vyskytla vícekrát, upřesnila jsem, co přesně beletrií myslím: *„Beletrií myslím četbu, která má funkci spíše zážitkovou než vzdělávací. Nejedná se tedy o žádné učebnice, vědeckou či odbornou literaturu. Patří zde například romány, detektivky, dobrodružné příběhy apod. Většinou se jedná o pravdivé či fiktivní příběhy, které si čtenář čte v rámci svého volného času nikoliv kvůli studiu či zaměstnání.“*
- **Identifikační otázky:** Po doporučení prvního respondenta a následného promyšlení jsem přesunula identifikační otázky na začátek dotazníku. Usoudila jsem, že tyto otázky, které zjišťují

základní charakteristiky, budou mít funkci úvodních otázek a zabrání tak přílišného zahlcení respondenta složitějšími otázkami hne na začátku.

- **Otázka 3:** Škálu zjišťující míru souhlasu s možnostmi jsem u otázky č. 3 upravila dle komentáře respondenta č. 1, a to tak, že škála začíná souhlasem: 1- „Rozhodně souhlasím“, 2- „Spíše souhlasím“, 3- „Nevím“, 4- „Spíše nesouhlasím“ a 5- „Rozhodně nesouhlasím“. Škálu jsem stejným způsobem upravila i u otázky č. 4, 5, 19, 20, 24 a 25.
- **Otázka 6:** Souhlasím s respondentkou č. 2 a 4 s překombinováním škály a upravila jsem ji na: *Nikdy – Spíše zřídka – Docela/spíše často – Velmi často* místo *Nikdy – Docela/spíše často – Spíše zřídka – Velmi často*. Následně jsem ale usoudila a dala za pravdu respondentovi č. 1, že by bylo vhodnější, kdybych škálu začínala „pozitivně“, tedy opačně. 1 by odpovídala „*Velmi často*“, 2- „*Docela/spíše často*“, 3- „*Spíše zřídka*“, 4- „*Nikdy*“. Škálu jsem následovně upravila i u otázky č. 7, 9, 11, 12, 14 a 15.
- **Otázka 7:** Před otázkou č. 7 jsem přidala instrukci: „*Pokud jste u otázky č. 6 uvedli, že nenakupujete knihy nikdy, prosím vynechejte otázky č. 7, 8 a 9.*“
- **Otázka 16:** V rámci otázky č. 16 byla přidána instrukce, aby respondent zvolil maximálně tři možnosti: „*Prosím zakroužkujte maximálně 3 možnosti.*“ místo „*Můžete zvolit více možností.*“. Uznávám, že respondenti mohou zatrhnout všechny možnosti a tím mi zabrání nalézt nejčastější knižní žánr. Přidala jsem také možnost „*Psychologické romány*“ a „*Romány pro ženy*“.
- **Otázka 21:** Souhlasím s respondentem č. 5, že mohou být i jiné důvody, proč respondenti nepoužívají e-knihy, proto jsem se rozhodla, že u otázky č. 21 přidám možnost „*Jiné (uved'te):*
.....“
- **Otázka 27:** Souhlasím s respondentem č. 1 a smazala jsem otázku týkající se věku. Je pravda, že pokud se zaměřím na respondenty

magisterského studia, bude se jednat o studenty ve věku 22-24 let a s takovým malým rozpětím se moc pracovat nedá.

- Dále byly v dotazníku poupraveno pořadí některých otázek, pro lepší logickou konzistenci dotazníku a jejich následné vyhodnocení.

5. EMPIRICKÝ VÝZKUM

5.1. Sběr dat

Sběr dat proběhl prostřednictvím domény Survio.com, kde byl vložen vytvořený elektronický dotazník. Odkaz na daný dotazník byl poté vložen na soukromou skupinu studentů sociální sítě Facebook, jejichž členem jsou všichni studenti daného oboru či dvouoboru. Přístup do soukromých skupin studentů jsem si vyžádala od správců konkrétních skupin. Žádost byla bez problému schválena. Během výzkumu bylo dosaženo 205 respondentů, z čehož je 96 studentů dvouoboru Sociologie-Andragogika a 109 studentů oboru Biochemie. Celková návratnost byla 91 %, jelikož z celkového počtu 225 aktuálně studujících studentů dotazník vyplnilo 205 studentů. V případě oboru Biochemie byla návratnost 93 % a dvouoboru Sociologie – Andragogika 89 %. Z celkového počtu 205 respondentů se výzkumu zúčastnilo 154 (75 %) žen a 51 (25 %) mužů.

Tabulka č. 15: *Rozložení respondentů z hlediska oboru studia a pohlaví*

	Žena	Muž	Celkem
SO-AN	77	19	96
Biochemie	77	32	109
Celkem	154	51	205

Webová stránka Survio.com nabízí „FREE“ bezplatné stažení dat pouze pro 100 dotazníků. Vzhledem k tomu, že v rámci mého výzkumu bylo nasbíráno dotazníků 205, byla jsem nucena přikoupit si měsíční balíček „PERSONAL“, který mimo stažení dat umožňuje sběr dat až do výše 1000 respondentů.

5.2. Vyhodnocení a interpretace výsledků dotazníkového šetření

V rámci této části diplomové práce jsou vyhodnocena a interpretována data získaná pomocí dotazníkového šetření. Ke zpracování dat jsem použila program STATISTICA 12 a výsledné tabulky a grafy jsem dále zpracovala pomocí programu Microsoft Word. Výsledky jsou členěny do podkapitol a logických celků, které se týkají ověřování jednotlivých hypotéz.

5.2.1. Čtení

Hlavní hypotéza HH: Studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika čtou více než studenti oboru Biochemie.

V dotazníku byly respondentům předloženy otázky zjišťující čtení respondenta. Jednalo se o otázky č. 1, 20, 2, 11 a 12, přičemž otázka č. 12 byla rozdělena do dalších podotázek (12a, 12b, 12c, 12d, 12e, 12f, 12g). Tyto podotázky zkoumaly čtení na základě různých předpokladů: zdali respondent přečetl alespoň jednu knihu za rok 2018, zdali čte e-knihy, dále posoudila čtení z hlediska počtu knih, frekvence čtení či determinantů ovlivňujících čtení.

Tabulka č. 16: *Přečtení alespoň jedné knihy za posledních 12 měsíců*

	Obor	Ano	Ne	Celkem
Četnost	SO-AN	85	11	96
Sloupcová četnost		47 %	42 %	
Celková četnost		41 %	5 %	47 %
Četnost	Biochemie	94	15	109
Sloupcová četnost		53 %	58 %	
Celková četnost		46 %	7 %	53 %
Četnost	Všechny skupiny	179	26	205
		87 %	13 %	

Výše uvedená tabulka prezentuje četnosti odpovědí u otázky č. 1 tázající se respondenta na to, zdali za poslední rok (2018) přečetl alespoň jednu beletristickou knihu (v tištěné či elektronické podobě). V tuto chvíli lze usoudit, že u oboru Biochemie se vyskytuje vyšší zastoupení respondentů (53 %), kteří odpověděli na tuto otázku „ano“ oproti dvouoboru Sociologie-

Andragogika (47 %). Tento rozdíl ovšem není markantní. Na druhé straně u oboru Biochemie lze rovněž zaznamenat vyšší procento (7 %) těch, kteří za poslední rok nepřečetli ani jednu beletristickou knihu.

Jednalo se o filtrační otázku, která dělila respondenty na čtenáře či nečtenáře. Pokud respondent u této otázky zvolil „Ano“, splnil nastavené kritérium „alespoň jedna přečtená kniha za rok“ a spadá tak do kategorie čtenáře. V případě, že odpověděl ne, jedná se o nečtenáře a na základě instrukcí odpovídal pouze na vybrané otázky. Nepatrný rozdíl mezi odpovědi studentů dvouoboru SO-AN a oboru Biochemie potvrzuje také Pearsonův chí-kvadrát (0,24), který ukazuje slabý vztah mezi oborem studia a otázkou č. 1 zjišťující, zdali se jedná o čtenáře či nečtenáře. Stejně tak $p > 0,05$, tudíž tento vztah není statisticky významný.

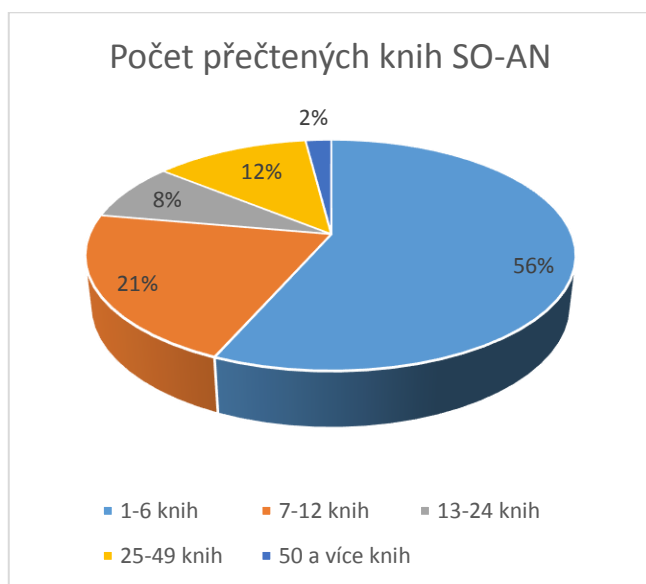
Statist.	Statist. : Obor(2) x Ot. 1(2) (Data čtenářství.st)		
	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	,2444915	df=1	p=,62098
M-V chí-kvadr.	,2455966	df=1	p=,62019

Pro otázku s číslem 1 pomocná doplňující otázka č. 20 zjišťovala, zdali čtenář čte elektronické knihy. U níže uvedené tabulky č. 2 lze zaznamenat, že z respondentů, kteří uvedli: „Ano, e-knihy čtu“ je větší polovina studentů dvouoboru Sociologie-Andragogika (51 %). Z celkového počtu respondentů (181, jelikož 24 respondentů neodpovědělo), lze zaznamenat, že větší část e-knihy čte. Tento výsledek tedy nekoresponduje s již zmíněnými výsledky výzkumu Trávníčka, které ukazují, že roste míra nesouhlasu s elektronickými knihami (viz kapitola č. 2.2).

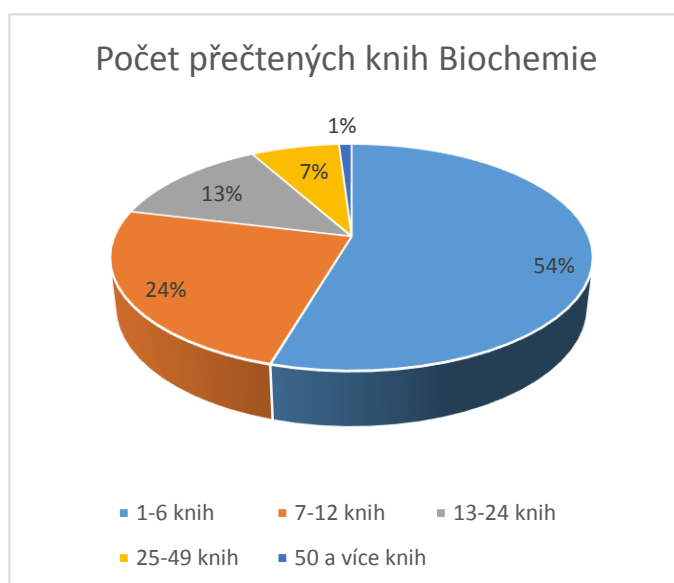
Tabulka č. 17: Četnost čtení elektronických knih

	Obor	Ano, e-knihy čtu	Znám e-knihy, ale nechci je využívat	Nevyplněno	Celkem
Četnost	SO-AN	49	36	11	96
Sloupcová četnost		51 %	42 %	46 %	
Celková četnost		24 %	18 %	5 %	47 %
Četnost	Biochemie	47	49	13	109
Sloupcová četnost		49 %	58 %	54 %	
Celková četnost		23 %	24 %	6 %	53 %
Četnost	Všechny skupiny	96	85	24	205
		47 %	41 %	12 %	

Graf č. 7: Počet přečtených knih za rok Sociologie-Andragogika

Graf č. 8: Počet přečtených knih za rok Biochemie

U otázky č.2. zkoumající počet přečtených beletristických knih u respondenta za posledních 12 měsíců lze shledat, že v rámci komparace oboru Biochemie a dvouoboru Sociologie-Andragogika identifikujeme určité rozdíly. Tyto rozdíly jsou ovšem nízké, čemuž odpovídá i výsledek síly vztahu mezi počtem přečtených knih a oborem studia respondentů. Stejně tak hladina významnosti $p=0,65$, což vypovídá o nevýznamnosti tohoto vztahu.

Statist.	Statist. : Obor(2) x Ot. 2(5) (Data čtenářství.sta)		
	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	2,432836	df=4	p=,65670
M-V chí-kvadr.	2,452901	df=4	p=,65309
Fí	,1165816		
Kontingenční koeficient	,1157973		
Cramér. V	,1165816		

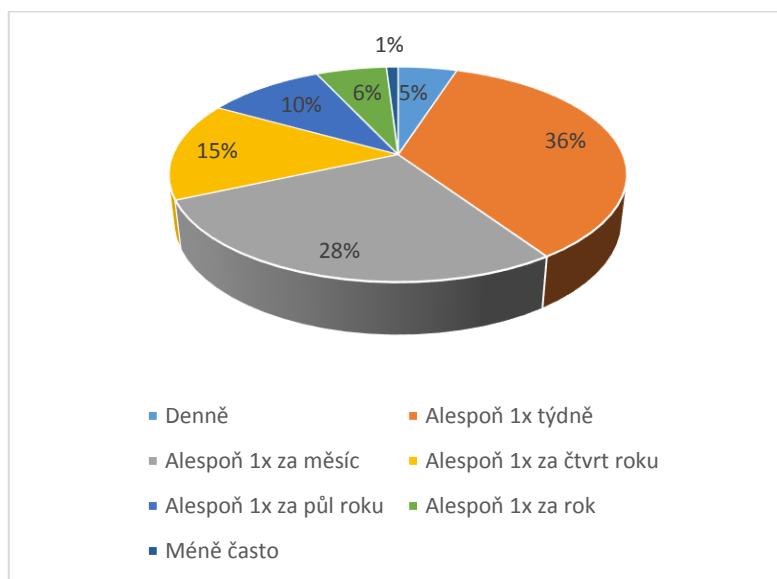
Můžeme si povšimnout, že ve všech skupinových intervalech (např. 1–6) má vždy vyšší podílové zastoupení dvouobor Sociologie-Andragogika (viz graf č. 7 a 8). Přičemž u obou skupin studentů jich nejvíce přečetlo za posledních 12 měsíců 1-6 knih. U oboru Biochemie se jedná o 51 případů (56 %) a u dvouoboru Sociologie-Andragogika 48 případů (54 %) ¹⁵. Možnost „50

¹⁵ U oboru SO-AN vycházíme z celkového počtu N= 85 a u oboru Biochemie N= 94, na tuto otázku tedy odpovědělo 179 respondentů.

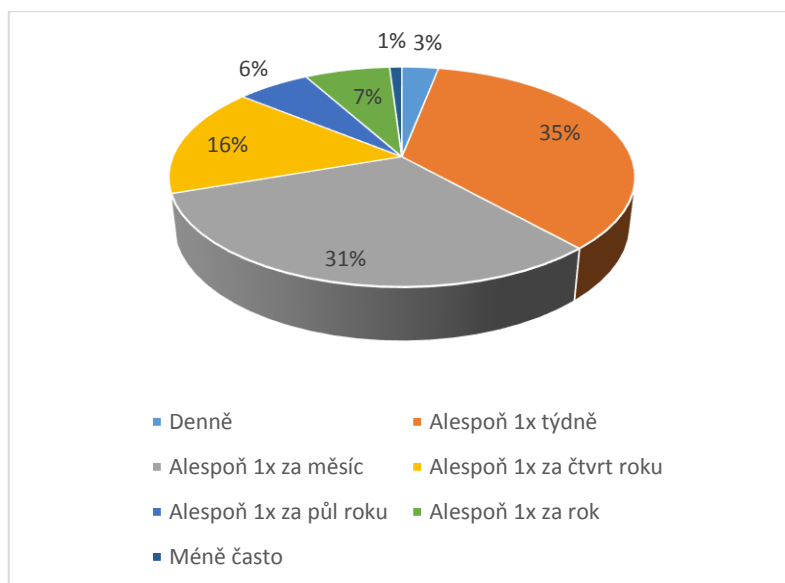
a více knih“ zvolili pouze dva studenti Sociologie-Andragogiky a jeden student oboru Biochemie.

Na základě této otázky můžeme dle literatury respondenty zařadit do typologie čtenářů. V rámci výzkumu máme dle odpovědí 99 čtenářů sporadických (1-6 knih/rok), 41 čtenářů pravidelných (7-12 knih/rok), 19 čtenářů stálých (13-24 knih/rok), 17 čtenářů silných (25-49 knih/rok) a pouhé 3 čtenáře vášnivé (50 a více).

Graf č. 9: *Frekvence čtení u oboru Sociologie – Andragogika*

Graf č. 10: *Frekvence čtení u oboru Biochemie*

Statist.	Statist. : Obor(2) x Ot. 11(7) (Data čtenářství.sta)		
	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	1,653068	df=6	p=,94869
M-V chí-kvadr.	1,656017	df=6	p=,94847
Fí	,0947843		
Kontingenční koeficient	,0943614		
Cramér. V	,0947843		

S počtem přečtených knih úzce souvisí frekvence čtení čtenáře, kterou v dotazníku zjišťovala otázka č. 11. Respondenti volili, jak často čtou, a to od čtení denního až ke čtení méně frekventovanému. Pokud se podíváme na naše skupiny respondentů, tak stejně jako u počtu přečtených knih zde nelze shledat markantní rozdíly. Porovnáme-li graf č. 9 a č. 10 zobrazující frekvenci čtení u jednotlivých oborů, můžeme konstatovat, že studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika vykazují vyšší frekvenci čtení než studenti oboru Biochemie. Ovšem rozdíly jsou většinou o pouhé jedno až tři procenta, tudíž nelze hovořit o diferenciaci v pravém slova smyslu. Tento fakt také ukazuje koeficient Cramérovo V, jehož hodnota nabývá 0,094 a tudíž se jedná o velmi slabý a statisticky nevýznamný ($p= 0,94$) vztah mezi oborem studia a frekvenci čtení. Největší zastoupení v rámci všech čtenářů je u čtení alespoň jednou týdně (36 % a 35 %) a alespoň jednou měsíčně (28 % a 31 %)¹⁶. Vidíme, že denních čtenářů je mezi respondenty opravdu málo. V rámci dvouoboru Sociologie – Andragogika se jako denního čtenáře označili pouze čtyři respondenti a studentů oboru Biochemie ještě méně, tedy tři respondenti.

Další doplňující otázkou, která souvisí s frekvencí čtení se stala otázka č. 12 zaměřující se na determinanty ovlivňující čtenáře ve vztahu ke knize a čtení. Respondenti byli dotazováni na to, co nejvíce ovlivnilo jejich četbu. Respondentům bylo nabídnuto sedm determinant, přičemž u každé z možností respondent volil míru souhlasu či nesouhlasu. Tabulka č. 18 zobrazuje jednotlivé možnosti, u kterých se respondent identifikoval s jednou z těchto odpovědí: „rozhodně souhlasím“ „spíše souhlasím“, „nevím“, „spíše nesouhlasím“ či „rozhodně nesouhlasím“. Dále tabulka ukazuje výsledné procento po součtu možností „rozhodně souhlasím“ a „spíše souhlasím“, čili

¹⁶ U oboru SO-AN vycházíme z celkového počtu N= 87 a u oboru Biochemie N= 97, na tuto otázku tedy odpovědělo 184 respondentů

procentuální zastoupení souhlasu s danou možností. Z tabulky je patrné, že z celkového počtu¹⁷ respondenti nejvíce souhlasili s možností individuální cesty ke čtení (74 %). Dále lze tvrdit, že velký vliv na cestě ke čtení mají rovněž známí a blízcí (71 %) společně s objemnou zásobou knih v domácí knihovně domácnosti (63 %). V případě, že srovnáváme jednotlivé skupiny respondentů (SO-AN a Biochemie), tak studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika jsou nejvíce ovlivněni přáteli a známými (37 %), kdežto studenti oboru Biochemie zase volí nejraději svou vlastní cestu ke čtení (42 %).

Tabulka č. 18: *Determinanty ovlivňující čtenáře ve čtení*

		SO-AN	Biochemie	Celkem
Doma se vždy dbalo na četbu	12a	22 %	22 %	44 %
Měli jsme doma mnoho knih	12b	32 %	30 %	63 %
Navštěvoval/a jsem pravidelně knihovnu	12c	30 %	31 %	61 %
Bavil/a jsem se o knihách s přáteli a známými	12d	37 %	34 %	71 %
Často jsme mluvili o knihách s rodiči	12e	23 %	20 %	43 %
Ovlivnilo mě studium	12f	28 %	34 %	62 %
Našel/a jsem si cestu sám/a	12g	32 %	42 %	74 %

Jak jsem již zmínila, jednotlivé determinanty ovlivňující aktivitu čtení čtenáře úzce souvisí s frekvencí čtení. Zajímá mě tedy, zdali existuje jistá souvislost mezi těmito dvěma proměnnými. Vybrala jsem možnosti s nejvyšším podílovým zastoupením souhlasu, tedy 12d a 12g a měřila sílu vztahu ke frekvenci čtení. V případě možnosti 12g: „*Našel/a jsem si cestu sám/a*“ a frekvenci čtení nám Cramérovo V ukazuje středně silný vztah

¹⁷ U oboru SO-AN vycházíme z celkového počtu N= 87 a u oboru Biochemie N= 97, na tuto otázku tedy odpovědělo 184 respondentů

(0,279) a zároveň je statisticky významný ($p < 0,05$). Můžeme shledat, že existuje jistá souvislost mezi individuální cestou ke čtení a frekvencí čtení.

Statist. : Ot. 12g(5) x Ot. 11(7) (Data čtenářství.sta)			
Podtabulka: Obor:SO-AN			
Statist.	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	47,92000	df=24	p=,00258
M-V chí-kvadr.	38,57114	df=24	p=,03027
Fí	,7421621		
Kontingenční koeficient	,5959643		
Cramér. V	,3710811		

Statist. : Ot. 12g(5) x Ot. 11(7) (Data čtenářství.sta)			
Podtabulka: Obor:Biochemie			
Statist.	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	19,55664	df=24	p=,72169
M-V chí-kvadr.	21,20303	df=24	p=,62672
Fí	,4490154		
Kontingenční koeficient	,4096176		
Cramér. V	,2245077		

U možnosti 12d: „Bavil/a jsem se o knihách s přáteli a známými“ a frekvenci čtení vykazuje Cramérovo V u oboru Sociologie-Andragogika opět středně silný vztah (0,42) a zároveň jsou zjištěné výsledky velmi dobře zobecnitelné ($p < 0,05$). Ve stejném případě u oboru Biochemie nabývá Cramérovo V hodnotu 0,32 což oproti možnosti 12d značí středně silnou souvislost a navíc se jedná o statisticky významný vztah, neboť $p = 0,01$. Shrnutím lze tvrdit, že existuje středně silná souvislosti mezi tím, že se respondenti baví o knihách s přáteli a známými a frekvenci čtení, a navíc se jedná o velmi dobře zobecnitelné výsledky.

Statist. : Ot. 12d(4) x Ot. 11(7) (Data čtenářství.sta)			
Podtabulka: Obor:SO-AN			
Statist.	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	46,97114	df=18	p=,00021
M-V chí-kvadr.	45,27137	df=18	p=,00038
Fí	,7347776		
Kontingenční koeficient	,5921203		
Cramér. V	,4242241		

Statist. : Ot. 12d(4) x Ot. 11(7) (Data čtenářství.sta)			
Podtabulka: Obor:Biochemie			
Statist.	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	30,26949	df=18	p=,03491
M-V chí-kvadr.	33,77095	df=18	p=,01344
Fí	,5586203		
Kontingenční koeficient	,4876861		
Cramér. V	,3225195		

Závěrem hodnotím, že hlavní hypotéza „**HH**: *Studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika čtou více než studenti oboru Biochemie*“ se **nepotvrdila**. A to z důvodu, že se sice naplnily podmínky z hlediska vyššího počtu čtenářů a četnější frekvence čtení u dvouoboru Sociologie – Andragogika. Ovšem oproti oboru Biochemie se jednalo o nevýrazné odlišnosti, což také potvrzuje nízká a statisticky nevýznamná síla vztahu. Na základě výsledků můžeme říci, že mezi zkoumanými skupinami respondentů existují odlišnosti z hlediska čtení, ovšem nelze jednoznačně říci, že čtou více studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika.

Pracovní hypotéza PH1: Studenti obou skupin nemají dostatek času na četbu beletrie.

Tabulka č. 19: *Důvody nečtení knih – Nemám na ně čas, věnuji se jiným činnostem*

Obor	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím	Celkem
SO-AN	2	7	2	1	1	13
Celková %	5 %	19 %	5 %	3 %	3 %	35 %
Biochemie	9	8	1	4	2	24
Celková %	24 %	22 %	3 %	11 %	6 %	65 %
Všechny skupiny	11	15	3	5	3	37
Celková %	30 %	41 %	8 %	14 %	8 %	

Předpoklad, zdali čtenáři nečtou z důvodu nedostatku času zjišťovala otázka č. 4. Respondentům byly předloženy jednotlivé důvody, proč nečtou, přičemž u každé z odpovědí měli vyznačit míru souhlasu. Na základě tabulky

č. 19 soudíme, že s důvodem „Nemám na ně čas, věnuji se jiným činnostem“ po součtu četností u „rozhodně souhlasím“ a „spíše souhlasím“ souhlasí celých 71 % respondentů. Je nutno podotknout, že se jedná o otázku, na kterou odpovídali respondenti „nečtenáři“, jež u otázky č. 1 uvedli, že za poslední rok (2018) nepřečetli ani jednu beletristickou knihu. Znamená to tedy, že na danou otázku odpovědělo pouze 37 respondentů, z toho 13 studentů dvouoboru Sociologie – Andragogiky a 24 studentů oboru Biochemie. Po odhlédnutí k ostatním důvodům (tabulka č. 20), proč nečtenáři nečtou, pozorujeme vysokou míru souhlasu u důvodů, které souvisí s upřednostněním jiných informačních zdrojů. Respondenti raději volí jako zdroj informací internet (69 %) či média (52 %). Tyto výsledky korespondují s již zmíněnou digitalizací světové společnosti.

Tabulka č. 20: *Důvody, proč studenti nečtou a jejich výskyt souhlasu*

Důvody	Ot. č.	SO-AN	Biochemie	Celkem
Nebaví mě číst	4b	15 %	29 %	44 %
Dříve jsem četl/a, ale přestala jsem s tím	4c	17 %	29 %	46 %
Nevycházejí zajímavé tituly	4d	0 %	0 %	0 %
Veškeré informace, co se chci dozvědět získávám prostřednictvím médií (televize, tisk, rádio)	4e	23 %	29 %	52 %
Veškeré informace, co se chci dozvědět najeznu na internetu	4f	29 %	40 %	69 %
Nevím, co mám číst	4g	9 %	3 %	12 %

Nedostatek času (71 %) je nejčastějším důvodem, proč studenti nečtou. V případě, že se zaměříme na jednotlivé skupiny respondentů společně s ostatními důvody nečtení knih (viz tabulka č. 20), u studentů dvouoboru Sociologie-Andragogika výzkum ukázal, že nejčastějším důvodem, proč nečtou je upřednostnění internetu jako zdroje informací (29 %) před ostatními zdroji. Studenti oboru Biochemie nejčastěji nečtou, protože nemají dostatek času a věnují se jiným činnostem (46 %). Z analýzy rovněž vyplynulo, že dle koeficientu Cramérovo V je vztah mezi otázkou 4a (zjišťující, zdali je důvodem nečtení nedostatek času) a otázkou č. 1 (zdali přečetli za poslední rok alespoň jednu beletristickou knihu) silný 0,72) a rovněž statisticky významný ($p < 0,05$).

Statist.	Statist. : Ot. 1(2) x Ot. 4a(5) (Data čtenářství.sta)		
	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	19,29980	df=4	p=,00069
M-V chí-kvadr.	24,56761	df=4	p=,00006
Fí	,7222300		
Kontingenční koeficient	,5854947		
Cramér. V	,7222300		

Následující otázka č. 5, dotazující respondenta na názor, jaká konkrétní překážka způsobuje jeho nečtenářství. Rovněž byly dotazovanému nabídnuty výroky, u kterých volil míru souhlasu či nesouhlasu a na základě nabídnutých možností byla otázka rozdělena na části 5a, 5b, 5c, 5d, 5e a 5f. Jeden výrok doplňující větu „Četl/a byste více, kdyby (kdybyste)...“ se týkal nedostatku času. Na základě otázky 5a bylo zjišťováno, zda by respondent četl častěji, pokud by měl více času.

Na základě tabulky č. 21 lze po sečtení možností „rozhodně souhlasím“ a „spíše souhlasím“, usoudit, že více jak čtyři pětiny (87 %) z celkového počtu respondentů (178) souhlasí s výrokem, že by četli více, pokud by měli více času. V případě zkoumaných oborů se s tímto výrokem identifikují studenti oboru Biochemie (49 %) častěji než studenti dvouoboru Sociologie-Andragogika (39 %). Toto tvrzení koresponduje s výsledky výše interpretované otázky č 4a, kde byla zaznamenána větší míra souhlasu

s možnostmi týkající se nedostatku času, a to rovněž u studentů oboru Biochemie.

Tabulka č. 21: *Četl/a byste více kdybyste měl/a více času*

Obor	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím	Celkem
SO-AN	42	26	3	5	2	78
Celková %	24 %	15 %	2 %	3 %	1 %	44 %
Biochemie	59	28	5	4	4	100
Celková %	33 %	16 %	3 %	2 %	2 %	56 %
Všechny skupiny	101	54	8	9	6	178
Celková %	57 %	30 %	4 %	5 %	3 %	

Tabulka č. 22: *Četl/a byste více, kdyby (kdybyste)...*

	SO-AN	Biochemie	Celkem
Kdyby knihy nebyly tak drahé	18 %	13 %	31 %
Kdyby vycházely zajímavější tituly	12 %	11 %	23 %
Kdyby vám někdo více doporučil, co máte číst	21 %	23 %	44 %
Kdybyste si raději nepouštěl/a filmy	20 %	21 %	41 %
Kdybyste tolik nepoužíval/a internet	35 %	36 %	71 %

V rámci všech výroků, ke kterým respondent přiřazoval míru souhlasu či nesouhlasu lze sledovat, že vysoký podíl u zastoupení míry souhlasu (71 %) s možnostmi přílišného používání internetu. Respondenti nejčastěji souhlasili s tím, že by četli více, kdyby tak často nepoužívali internet. I zde se potvrzuje výše zmíněný předpoklad, že jedinci upřednostňují jako zdroj informací

internet a propadají tak tlaku digitalizace. Respondentům byla rovněž nabídnuta otevřená možnost „Jiné“, kde mohli vepsat svoji alternativu. Někteří respondenti danou možnost využili a uvedli, že by četli více, pokud by neměli tolik povinné četby do školy či neměli tolik unavené oči z mobilu či notebooku, který používají v rámci školy. Myslím si, že to není pouze tím, že internet a zařízení využívají ke škole, ale tráví na nich čas i v rámci volného času.

Statist. : Obor(2) x Ot. 5a(5) (Data čtenářství.sta)			
Statist.	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	1,517315	df=4	p=,82357
M-V chí-kvadr.	1,519357	df=4	p=,82321
Fí	,0923268		
Kontingenční koeficient	,0919358		
Cramér. V	,0923268		

I přes souhlas s ostatními výroky můžeme říci, že nedostatek času je hlavní překážkou, proč respondenti nečtou častěji. S tímto výrokem se ztotožnilo 87 % z nich. Ovšem na základě Cramérova V, které nabývá hodnoty 0,09 se jedná o velmi slabý vztah. Stejně tak hladina významnosti ($p=0,82$) ukazuje, že zjištěné výsledky nejsou zobecnitelné. Na základě výše zmíněných interpretací můžeme konstatovat, že se hypotéza **PH1 potvrdila**.

5.2.2. Způsoby nabývání knih

Pracovní hypotéza PH2: Studenti obou skupin si knihy častěji půjčují, než nakupují.

Pro potvrzení této hypotézy nám sloužila otázka č. 6, která se zaměřovala na způsoby nabývání knih u respondentů. Těm byly nabízeny různé alternativy nabývání knih, přičemž u každé z nich volili frekvenci výskytu. Respondent vybral, zdali daným způsobem nabývá knihy *velmi často*, *docela/spíše často*, *spíše zřídka* či *nikdy*. Otázka č. 6 je tak rozdělena na podotázky 6a až 6e společně s možností „Jiné“. Hypotéza srovnává tři dotazované způsoby nabývání, a to půjčování knih ve veřejné knihovně (6a) společně s půjčováním z domácí knihovny blízkých/známých (6e) ve srovnání k nákupu knih (6b).

Tabulka č. 23: *Způsob nabývání knih – Půjčování knih ve veřejné knihovně*

	Obor	Velmi často	Docela/ spíše často	Spíše zřídka	Nikdy	Celkem
Četnost	SO-AN	38	13	26	10	87
Sloupcová četnost		54 %	46 %	43 %	40 %	
Celková četnost		21 %	7 %	14 %	5 %	48 %
Četnost	Biochemie	32	15	34	15	96
Sloupcová četnost		46 %	54 %	57 %	60 %	
Celková četnost		17 %	8 %	19 %	8 %	52 %
Četnost	Všechny skupiny	70	28	60	25	183
Celková četnost		38 %	15 %	33 %	14 %	

Tabulka č. 23 předvádí výsledky analýzy frekvence nabývání knih půjčováním ve veřejné knihovně. V případě, že spojíme možnosti „velmi často“ a „docela/spíše často“ dostaneme se v rámci celkového počtu 183 respondentů, kteří na danou otázku odpověděli, k hodnotě 53 %. Znamená to tedy, že více jak 50 % respondentů tento způsob nabývání využívá často. 33 % poté spíše zřídka a 14 % nikdy. Porovnáme-li jednotlivé skupiny respondentů (SO-AN a Biochemie), přiblížíme se k relativně podobným hodnotám. 28 % studentů dvouoboru Sociologie-Andragogika využívá tento uvedený způsob nabývání často, 5 % nikdy. V případě oboru Biochemie tato četnost nabývá u frekvence „často“ nižší hodnoty (25 %) a logicky u frekvence „nikdy“ hodnoty nižší (8 %).

Tabulka č. 24: *Způsob nabyvání knih – Půjčování z domácí knihovny blízkých/známých*

	Obor	Velmi často	Docela/ spíše často	Spíše zřídka	Nikdy	Celkem
Četnost	SO-AN	15	28	25	18	86
Celková četnost		8 %	16 %	14 %	10 %	48 %
Četnost	Biochemie	14	24	43	13	94
Celková četnost		8 %	13 %	24 %	7 %	52 %
Četnost	Všechny skupiny	29	52	68	31	180
Celková četnost		16 %	29 %	38 %	17 %	

V případě půjčování knih z domácí knihovny blízkých či známých (viz tabulka č. 24) lze vypočítat nižší frekvenci výskytu. Jedná se o 45 % z celkového počtu 180 respondentů, kteří tento způsob nabyvání označili jako častý. Obě skupiny respondentů (SO-AN, Biochemie) vykazují obdobnou četnost, nepanují zde markantnější rozdíly. Na základě analýzy třetího typu nabyvání knih – nakupování, které zobrazuje tabulka č. 10, bylo vypočítáno, že 48 % z celkového počtu 182 respondentů vykazuje tento způsob jako častý. Dále 49 % spíše zřídka a 2 % respondentů takovýmto způsobem nenabývalo nikdy. V porovnání skupin respondentů zde opět neshledáváme výrazné rozdíly.

Tabulka č. 25: *Způsob nabyvání knih- Kupování knih*

	Obor	Velmi často	Docela/ spíše často	Spíše zřídka	Nikdy	Celkem
Četnost	SO-AN	17	29	39	2	87
Celková četnost		9 %	16 %	21 %	1 %	48 %
Četnost	Biochemie	14	28	51	2	95
Celková četnost		8 %	15 %	28 %	1 %	52 %
Četnost	Všechny skupiny	31	57	90	4	182
Celková četnost		17 %	31 %	49 %	2 %	

Velký podíl četností měl obdobně způsob nabývání knih darováním, kdy 54 % ze 182 odpovídajících respondentů získávají knihy častokrát *jako dárek* a 39 % spíše zřídka. Možnost, zdali *knihy stahují z internetu v elektronické podobě*, měla již četnost nižší. 31 % respondentů volilo tento způsob spíše zřídka a 43 % často. V rámci potvrzení této hypotézy nás ale zajímají pouze podotázky č. 6a, 6e a 6b. Shrnutí těchto výše interpretovaných podotázek nabízí níže uvedená tabulka č. 26. Představuje četnost odpovědí frekvence „často“, která vznikla spojením „Velmi často“ a „Docela/spíše často“.

Tabulka č. 26: *Shrnutí PH2*

Způsob nabývání	Často	
	Četnost	%
Půjčování ve veřejné knihovně	98	53
Půjčování od blízkých/známých	81	45
Nákup knih	88	48

Pozorujeme, že na základě vlastní četnosti (98) a procentuálního zastoupení (53 %) je půjčování ve veřejné knihovně voleno jako nejčastější. Půjčování od blízkých/známých je na základě procent a četnosti v těsné blízkosti za nákupem knih, ovšem možnost „půjčování ve veřejné knihovně“ pokládám za hlavní zdroj pro potvrzení hypotézy PH2. A proto můžu tvrdit, že se hypotéza **PH2 potvrdila**, jelikož způsob nabývání knih – půjčování vykazuje vyšší procentuální i absolutní četnost než u možnosti nakupování.

5.2.3 Nákupní chování

Pracovní hypotéza PH3: Nákupní chování studentů dvouoboru Sociologie – Andragogika je odlišné od chování studentů oboru Biochemie.

V rámci analýzy nákupního chování pracujeme s otázkami č. 7 zjišťující místa nákupu knih, otázkou č. 8, dotazující se na počet zakoupených knih a otázkou č. 9 zkoumající účel nákupu knih. Tyto tři oblasti považují za nákupní chování čtenáře a předpokládám, že je „nějakým“ způsobem odlišné u oboru Biochemie a dvouoboru Sociologie-Andragogika. Segment místa nákupu knih dotazovala otázka č. 7, v rámci níž bylo respondentům nabídnuto na základě literatury šest nejčastějších míst nákupu knih. U každé možnosti respondent volil frekvenci, zdali zde nakupuje velmi často, docela/spíše často, spíše zřídka či nikdy. Otázka byla na základě předložených možností rozdělena na podotázky 7a-7f. Následující tabulky č. 27 a č. 28 zobrazují četnost odpovědí u jednotlivých možností u otázky č. 7, a to pro každou skupinu respondentů zvlášť. Je nutno podotknout, že četnosti odpovědí u jednotlivých skupin respondentů (SO-AN, Biochemie) vychází vždy z počtu respondentů příslušného dvouoboru/oboru, kteří na danou otázku odpověděli, nikoliv z celkového počtu respondentů výzkumu. Důvodem je, že studentů dvouoboru Sociologie – Andragogika je ve výzkumném souboru méně, a proto kdybych v rámci srovnání vycházela z celkového počtu respondentů, měl by tento obor vždy nižší hodnotu četností, a tudíž i nižší procentuální zastoupení.

Tabulka č. 27: Četnost odpovědí otázky č. 7: Místa nákupu knih dvouobor Sociologie – Andragogika

SO – AN	Velmi často		Docela/ spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četn.	%	Četn.	%	Četn.	%	Četn.	%
7a: Kamenné knihkupectví	29	35	30	36	20	24	5	6
7b: Obchod s levnými knihami	9	11	26	31	42	50	7	8
7c: Antikvariát	2	3	16	20	38	48	24	30
7d: Internetové knihkupectví	18	21	26	31	24	29	16	19
7e: Super/hypermarket	0	0	0	0	31	37	52	63
7f: Knižní kluby	0	0	0	0	11	13	71	87

Tabulka č. 28: Četnost odpovědí otázky č. 7: Místa nákupu knih obor Biochemie

Biochemie	Velmi často		Docela/ spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četn.	%	Četn.	%	Četn.	%	Četn.	%
7a: Kamenné knihkupectví	36	41	22	25	29	33	2	1
7b: Obchod s levnými knihami	18	20	23	26	39	44	8	9
7c: Antikvariát	8	9	8	9	28	32	44	50
7d: Internetové knihkupectví	19	22	16	18	27	31	26	30
7e: Super/hypermarket	0	0	4	5	26	30	57	66
7f: Knižní kluby	0	0	2	2	16	18	69	79

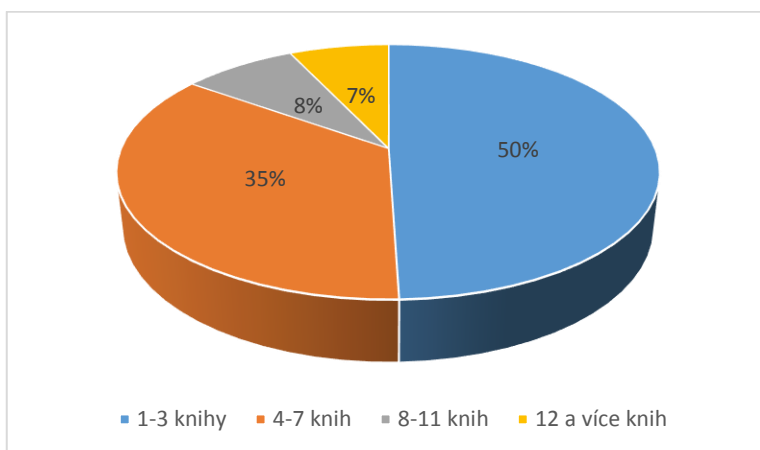
Pokud porovnáme tabulku č. 27 a 28, které zobrazují hodnoty pro každou skupinu respondentů zvlášť, můžeme si povšimnout několika odlišností. Za předpokladu, že u každé možnosti vycházíme z celkového počtu studentů příslušného oboru, kteří odpověděli na danou otázku, tak si můžeme povšimnout výrazných odlišností u obou skupin studentů při možnosti „antikvariát“, „internetové knihkupectví“ a „knížní kluby“. V případě nákupu v antikvariátu získáme u studentů dvouoboru SO-AN po sečtení frekvencí „velmi často“, „docela/spíše často“ a „spíše zřídka“ hodnotu 71 %, u studentů oboru Biochemie 50 %. Z celkového počtu studentů SO-AN, kteří odpověděli

na danou otázku jich v internetovém knihkupectví nakupuje celkem 81 %, studentů Biochemie dohromady 71 %. Nákup knih v rámci knižního klubu využívá pouhých 13 % respondentů, zastoupení studentů Biochemie je o 7 % vyšší. Ostatní procentuální rozdíly jsou zanedbatelné. „Nějaké“ odlišnosti u zkoumaných skupin respondentů se nachází, ovšem nejčastější místo nákupu knih mají stejné, a to kamenné knihkupectví. Celých 95 % studentů SO-AN uvedlo, že v kamenném knihkupectví knihy nakupují, z toho 71 % často a 24 % spíše zřídka. U studentů Biochemie lze z výzkumu prokázat dokonce 99 % respondentů nakupujících v kamenném knihkupectví, z toho 66 % často a 33 % spíše zřídka.

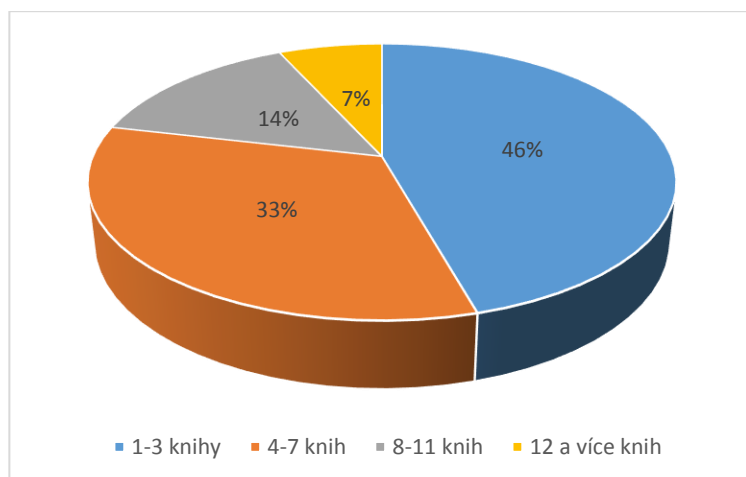
Statist.	Statist. : Obor(2) x Ot. 7c(4) (Data čtenářství.sta)		
	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	13,31341	df=3	p=,00401
M-V chí-kvadr.	13,68343	df=3	p=,00337
Fí	,2815075		
Kontingenční koeficient	,2709753		
Cramér. V	,2815075		

Po porovnání síly vztahu mezi jednotlivými podotázkami otázky č. 7 a oborem studia respondentů se vyjevil na základě koeficientu Cramérovo V nejsilnější vztah (0, 28) u podotázky 7c, čili u možnosti nákupu v antikvariátě. Tento vztah je rovněž statisticky významný ($p= 0,004$) a potvrzuje tak mé tvrzení o odlišnosti mezi obory v rámci této podotázky (7c).

Graf č. 11: Počet zakoupených knih během jednoho roku: SO-AN

Graf. č. 12: Počet zakoupených knih během jednoho roku: Biochemie

Další otázka č. 8 zkoumala, kolik respondenti nakoupí přibližně knih v průběhu jednoho roku. V grafech č. 11 a č. 12 je zobrazeno nejvyšší procentuální zastoupení u 1-6 knih zakoupených knih za rok, a to v rámci obou skupin respondentů (50 % a 46 %). Můžeme si ovšem povšimnout, že u studentů Sociologie – Andragogiky se vyskytuje vyšší procento čtenářů, kteří v průměru nakupují 1-6 knih (50 %) než u studentů Biochemie (46 %). Nižší rozdíly mezi obory panují také u respondentů, kteří volili kategorii 4-7 zakoupených knih za rok. Ovšem tento rozdíl činí pouhých 2 %. Největší rozdíl lze shledat u kategorie 8-11 knih, do které se zařadilo 14 % čtenářů dvouoboru Sociologie – Andragogika a pouhých 8 % studentů oboru Biochemie.

Statist. : Obor(2) x Ot. 8(4) (Data čtenářství.sta)			
Statist.	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	2,109161	df=3	p=,55006
M-V chí-kvadr.	2,138770	df=3	p=,54411
Fí	,1100982		
Kontingenční koeficient	,1094369		
Cramér. V	,1100982		

Nepatrné odlišnosti mezi jednotlivými skupinami respondentů, které jsme mohli zaznamenat na základě výše uvedených grafů, potvrzuje také koeficient Cramérovo V, který ukazuje na základě hodnoty 0,11 slabý vztah mezi proměnnými „počet přečtených knih během jednoho roku“ (otázka č. 8) a oborem studia respondentů. Stejně tak p nabývá hodnoty $> 0,005$, což znamená, že tento vztah je statisticky nevýznamný.

Tabulka č. 29: Účely nakupování knih-obor SO-AN

SO – AN	Velmi často		Docela/ spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
9a: Zábava, potěšení, relaxace	49	58	23	27	13	15	0	0
9b: Zdroj informací	24	29	28	33	32	38	0	0
9c: Dárek	41	48	28	33	15	18	1	1
9d: Budování knihovny a sběratelství	5	6	18	21	29	35	32	38
9e: Kvůli práci a zaměstnání	11	13	14	17	35	42	24	29

Tabulka č. 30: Účely nakupování knih – obor Biochemie

Biochemie	Velmi často		Docela/ spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
9a: Zábava, potěšení, relaxace	53	60	21	24	12	13	3	3
9b: Zdroj informací	22	25	25	28	39	44	2	2
9c: Dárek	39	44	19	22	26	30	4	5
9d: Budování knihovny a sběratelství	16	18	10	11	22	25	40	45
9e: Kvůli práci a zaměstnání	4	5	18	20	36	41	30	34

U otázky č. 9, která se dotazovala respondenta na účel nákupu knih lze vypořádat mezi skupinami respondentů větší rozdíly (viz tabulka č. 29 a 30). Největší rozdíl tabulky ukazují v zábavně-relaxační složce čtení. Opět zdůrazňují, že četnosti jsou vypočítány z počtu respondentů příslušného oboru (SO-AN, Biochemie), kteří odpověděli na danou otázku. A rovněž dochází ke součtu možností „velmi často“, „docela/spíše často“ a „spíše zřídka“. Z oboru Sociologie – Andragogika čte celých 100 % respondentů díky zábavě, potěšení a relaxaci. Z toho 85 % velmi často a 15 % spíše zřídka. Na druhé straně ze studentů Biochemie volilo tuto možnost 87 %

respondentů, což je i v tomto případě poměrně silné zastoupení. V tabulkách lze sledovat další odlišnosti, kdy nejčastějšími důvody, proč studenti SO-AN čtou je právě zábava a relaxace (100 %) společně se zdrojem informací (100 %). Ovšem u studentů Biochemie obsazují první příčky zdroj informací (97 %) a obdarování (96 %). Relativně významný rozdíl je také patrný u účelu kupování knih kvůli budování knihovny a sběratelství. Tento důvod kupování knih zvolilo 62 % respondentů studujících dvouobor SO-AN, studentů Biochemie 54 %. Jedná se o rozdíl pouhých 8 %, ovšem i na základě koeficientu Cramérovo V (0,24) lze potvrdit středně silný vztah mezi proměnnými „obor studia“ a „účelu kupování knih: budování knihovny a sběratelství“. Zároveň je tento vztah i statisticky významný, jelikož $p < 0,05$.

Statist. : Obor(2) x Ot. 9d(4) (Data čtenářství.sta)	
Statist.	Chí-kvadr. sv p
Pearsonův chí-kv.	9,809574 df=3 p=,02026
M-V chí-kvadr.	10,13885 df=3 p=,01742
Fí	,2388146
Kontingenční koeficient	,2322826
Cramér. V	,2388146

Na základě tří výše interpretovaných otázek můžeme sledovat, že hypotéza **PH3** se **potvrdila**, jelikož studenti oboru Sociologie – Andragogika a oboru Biochemie opravdu vykazují odlišnosti v nákupním chování. Byly zaznamenány odlišnosti v místech nákupu knih, počtu nakoupených knih a stejně tak v důvodech, proč čtenáři knihy nakupují. Rozdíly v některých případech sice nejsou markantní, ale podmínky potvrzení hypotézy byly splněny.

5.2.4 Čtenářské návyky

Pracovní hypotéza PH4: Studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika mají odlišné čtenářské návyky od studentů oboru Biochemie.

Čtenářské návyky jednotlivých respondentů zjišťovaly otázky č. 13, 14, 15, 16, 17, 18 a doplňující otázka č. 19. Začneme-li otázkou č. 13 zaměřující se na to, podle čeho čtenáři vybírají knihy, poslouží nám tabulky č. 16 a 17. Respondentovi byly předloženy možnosti, u kterých měl volit, jak často se tato možnost u něho vyskytuje. Jednotlivé skupiny respondentů a jejich čtenářské návyky budeme porovnávat stejným způsobem jako u interpretace předchozí hypotézy. Hodnoty v následujících tabulkách rovněž vychází z počtu studentů příslušného oboru či dvouoboru, kteří odpověděli na příslušné otázky, kterých se daná tabulka týká.

Tabulka č. 31: *Podle čeho vybírají knihy – SO-AN*

SO – AN	Velmi často		Docela/ spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
13a: Podle žánru	54	62	30	34	3	3	0	0
13b: Podle autora	23	26	37	43	25	29	2	2
13c: Podle tématu	51	59	27	31	9	10	0	0
13d: Podle doporučení blízkých	32	37	42	48	9	10	4	5
13e: Podle ceny	2	2	15	17	41	48	8	33
13f: Podle kritiky	4	5	27	31	33	38	23	26
13g: Podle obalu	13	15	17	20	33	38	23	27

Tabulka č. 32: *Podle čeho vybírají knihy – Biochemie*

Biochemie	Velmi často		Docela/ spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
13a: Podle žánru	61	62	29	30	8	8	0	0
13b: Podle autora	30	31	36	37	26	27	6	6
13c: Podle tématu	53	55	42	43	2	2	0	0
13d: Podle doporučení blízkých	25	26	35	36	33	34	5	5
13e: Podle ceny	13	13	16	16	35	36	34	35
13f: Podle kritiky	4	4	32	33	28	29	34	35
13g: Podle obalu	5	5	22	23	30	31	39	41

U čtenářského návyku týkajícího se výběru knihy lze v tabulkách č. 31 a 32 vidět rozdíly jednoznačně ve výběru podle obalu (13g). Z výzkumu vyplývá, že studenti oboru Sociologie – Andragogika vybírají po součtu možností „velmi často“, „docela/spíše často“ a „spíše zřídka“ častěji (73 %) podle obalu než studenti Biochemie (59 %). Poměrně výrazný rozdíl je také ve výběru dle kritiky, kdy 74 % respondentů oboru SO-AN dají při nákupu na kritiku více než respondenti oboru Biochemie (66 %). Nejčastější možností, podle nichž studenti knihy vybírají jsou ve společném případě výběr dle žánru (99 % a 100 %) a podle tématu (100 % a 100 %). Tři respondenti využili možnost „Jiné“ a uvedli, že vybírají podle obsahu, což je zajímavá možnost, která mě při konstruování dotazníku vůbec nenapadla.

Statist. : Obor(2) x Ot. 13g(4) (Data čtenářství.sta)			
Statist.	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	7,943000	df=3	p=,04720
M-V chí-kvadr.	8,095084	df=3	p=,04409
Fí	,2089087		
Kontingenční koeficient	,2044940		
Cramér. V	,2089087		

V případě posouzení síly vztahu mezi jednotlivými možnostmi otázky č. 13 a oborem studia respondenta vyšel dle Craméra V nejsilnější vztah u podotázky 13g (0,21). Tato hodnota potvrzuje mé tvrzení o nejméně výraznější diferenciaci mezi studenty dvouoboru Sociologie-Andragogika a oboru Biochemie. Stejně tak p nabývá hodnoty 0,04, což dokazuje, že se jedná o statisticky významný vztah.

Tabulka č. 33: *Kde/ jakým způsobem získávají informace o knihách – SO-AN*

SO – AN	Velmi často		Docela/ spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
14a: Z televize	0	0	0	0	30	35	56	65
14b: Ve škole	14	16	34	40	27	31	11	13
14c: Na internetu	44	51	35	40	6	7	2	2
14d: Z recenzí v novinách či časopisech	12	14	15	17	36	42	23	27
14e: Z nakladatelských letáků a katalogů	10	12	10	12	28	33	38	44
14f: V knihovnách	22	26	16	19	29	34	19	22
14g: V knihkupectvích	33	38	23	27	24	28	6	7

Tabulka č. 34: *Kde/ jakým způsobem získávají informace o knihách – Biochemie*

Biochemie	Velmi často		Docela/ spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
14a: Z televize	1	1	6	6	33	34	58	59
14b: Ve škole	23	23	32	33	35	36	8	8
14c: Na internetu	46	47	39	40	10	10	3	3
14d: Z recenzí v novinách či časopisech	11	11	12	12	43	44	32	33
14e: Z nakladatelských letáků a katalogů	16	16	15	15	35	36	32	33
14f: V knihovnách	22	23	20	21	30	31	25	26
14g: V knihkupectvích	34	35	32	33	24	24	8	8

Výsledky analýzy otázky č. 14 zkoumající, kde či jakým způsobem respondenti získávají informace o knihách, nám zobrazují tabulky č. 33 a 34. Nejčastěji respondenti volili jako zdroj informací o knihách internet (98 % a 97 %) či knihkupectví (93 % a 92 %). Studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika používají častěji jako informační prostředek recenze v novinách či časopisech (73 %) než studenti oboru Biochemie (67 %). Naopak studující

obor Biochemie používají více televizi (41 %) či nakladatelské letáky a katalogy (67 %) než sociologové-andragogové (35 % a 57 %). Respondenti, kteří vyplnili otevřou možnost „Jiné“ také uváděli, že získávají informace o svých rodičů knihovníků či na základě propagace na sociálních sítích (Facebook, Instagram, Youtube). Silný vztah s oborem studia respondentů nebyl zaznamenán u žádné podotázky v rámci otázky č. 14.

Tabulka č. 35: *Místo četby knih – SO-AN*

SO – AN	Velmi často		Docela/spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četn.	%	Četn.	%	Četn.	%	Četn.	%
15a: Doma	67	77	19	22	1	1	0	0
15b: V dopravním prostředku	38	44	20	23	19	22	10	11
15c: Ve škole	3	3	6	7	58	67	19	22
15d: Během vysílání televize	6	7	2	2	15	18	62	73
15e: Při jídle	4	5	12	14	25	29	45	52
15f: V posteli	61	70	19	22	5	6	2	2
15g: V kavárně/restauraci	8	9	20	23	17	20	41	48
15h: V čekárně	19	22	27	31	13	15	28	32

Tabulka č. 36: *Místo četby knih – Biochemie*

Biochemie	Velmi často		Docela/spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četn.	%	Četn.	%	Četn.	%	Četn.	%
15a: Doma	75	77	17	18	5	5	0	0
15b: V dopravním prostředku	33	34	21	22	33	34	10	10
15c: Ve škole	9	9	19	20	38	39	31	32
15d: Během vysílání televize	2	2	8	8	12	13	74	77
15e: Při jídle	3	3	14	14	23	24	57	59
15f: V posteli	54	56	30	31	8	8	5	5
15g: V kavárně/restauraci	6	6	12	12	25	26	54	56
15h: V čekárně	17	18	21	22	30	31	29	30

Dalším čtenářským návykem, který zkoumala otázka č. 14 je místo pro čtení knih. Jednotlivé možnosti, u kterých respondenti volili frekvenci

výskytu znázorňují tabulka č. 35 a č. 36. Tabulky ukazují, že nejčastějším zvoleným místem pro četbu je v rámci obou skupin domov. Po sečtení možností „velmi často“, „docela/spíše často“ a „spíše zřídka“ nabývá tato možnost u obou skupin hodnoty 100 %. Přičemž 77 % studentů Sociologie – Andragogiky z 100 % čtou doma velmi často, 22 % docela/spíše často a pouhé 1 % spíše zřídka. Velmi obdobné zastoupení lze shledat u oboru Biochemie, kdy 77 % studentů čte v domácím prostředí velmi často, 18 % docela/spíše často a 5 % spíše zřídka. Ani jeden student obou oborů tedy neuvedl, že by dané místo nevyužíval nikdy. Po sečtení kladných odpovědí se skupiny respondentů nejvíce odlišují u místa čtení ve škole a v dopravním prostředku. 77 % respondentů studující obor SO-AN uvedlo, že často ve škole, přičemž u studentů oboru Biochemie je to o 9 % méně, tedy 68 %. Jak lze z tabulky č. 35 a 36 vidět, ostatní možnosti mají v rámci obou skupin respondentů obdobné procentuální zastoupení. U možnosti čtení v dopravním prostředku čte často celý 99 % studentů SO-AN a v případě oboru Biochemie je toto zastoupení opět o 9 % nižší, nabývá tedy hodnoty 90 %. V rámci otevřené možnosti „Jiné“ bylo respondenty uvedeno, že čtou také například v parku, na balkóně, na stromě, na lavičce či mezi přednáškami.

Souvislost mezi možnostmi čtení ve škole potvrzuje koeficient Cramérovo V, který na základě hodnoty 0,297 vykazuje, že se jedná o středně silný vztah. Stejně tak $p=0,001$, tudíž se jedná o statisticky významný vztah.

Statist.	Statist. : Obor(2) x Ot. 15c(4) (Data čtenářství.sta)		
	Chí-kvadr.	sv	p
Pearsonův chí-kv.	16,20401	df=3	p=,00103
M-V chí-kvadr.	16,68690	df=3	p=,00082
Fí	,2975677		
Kontingenční koeficient	,2852083		
Cramér. V	,2975677		

Tabulka č. 37: *Kdy čtou knihy – SO-AN*

SO – AN	Velmi často		Docela/ spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
16a: Během pracovních dnů	26	30	41	47	16	18	4	5
16b: Během víkendu	36	41	28	32	21	24	2	2
16c: Během prázdnin	65	75	8	9	14	16	0	0
16d: O svátcích	46	56	15	18	18	22	3	4
16e: Během nemoci	46	56	19	23	11	13	6	7

Tabulka č. 38: *Kdy čtou knihy – Biochemie*

Biochemie	Velmi často		Docela/ spíše často		Spíše zřídka		Nikdy	
	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%	Četnost	%
16a: Během pracovních dnů	22	23	34	35	34	35	6	6
16b: Během víkendu	24	25	52	54	18	19	3	3
16c: Během prázdnin	64	66	22	23	11	11	0	0
16d: O svátcích	40	42	20	21	21	22	14	15
16e: Během nemoci	34	36	25	26	27	28	9	9

Následně se zaměříme na čtenářský návyk týkající se doby, kdy čtenáři čtou. Respondenti byli dotazováni, jak často čtou během pracovních/víkendových dnů, během prázdnin, o svátcích či během nemoci. Z výsledku (viz tabulka č. 37 a č. 38) vyplývá, že obě skupiny respondentů nejčastěji čtou během prázdnin (100 % v obou případech). Dále respondenti zvolili jako častou dobu, kdy čtou víkendy (73 % a 79 %), což se dalo také předpokládat. Odlišnost, která je výraznější a je třeba ji zmínit, je v rámci možnosti četby pracovních dnů. Po sečtení možnosti „velmi často“ a „docela/spíše často“ studenti oboru SO-AN čtou během pracovních dnů v 77 % a studenti oboru Biochemie pouze v 58 %. Rozdílná u oborů je také možnost četby o svátcích, kdy v rámci těchto dnů čte často 74 % studentů SO-

AN, zatímco studentů Biochemie o 11 % méně, tedy 63 %. V rámci Cramérova V se jedná v obou případech o slabý vztah a $p = 0,06$.

Během analýzy odpovědí otázky č. 17, která se poptávala na způsoby, jakými čtenáři čtou, docházíme ke zjištění, že respondenti po sečtení hodnot „rozhodně souhlasím“ a „spíše souhlasím“ nejčastěji čtou v knize, pokud mají čas (80 % a 65 %) (viz tabulka č. 39 a 40). Pokud porovnáme jednotlivé skupiny respondentů, tak rozdíly nejsou marginální. Pouze v rámci způsobu čtení, kdy má čtenář rozečteno i několik knih, můžeme nalézt 12 ti% rozdíl v četnosti odpovědí. Neboť 30 % studentů oboru Biochemie souhlasí s tím, že má rozečtených knih najednou, zatímco studenti dvouoboru Sociologie-Andragogika s tímto výrokem častěji nesouhlasí. Souhlas s touto možností zvolilo pouhých 18 %.

Tabulka č. 39: *Způsob, jakým čtou – SO-AN*

SO – AN	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
17a: Setrvávám u započaté knihy, avšak dělám si přestávky	49 %	38 %	3 %	7 %	2 %
17b: Přeskakuji stránky a čtu jen to zajímavé	0 %	0 %	0 %	41 %	59 %
17c: Čtu v knize, pokud mám čas	34 %	46 %	11 %	3 %	5 %
17d: Často mám rozečteno i několik knih	13 %	5 %	0 %	46 %	37 %

Tabulka č. 40: *Způsob, jakým čtou – Biochemie*

Biochemie	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
17a: Setrvávám u započaté knihy, avšak dělám si přestávky	43 %	42 %	5 %	6 %	3 %
17b: Přeskakuji stránky a čtu jen to zajímavé	0 %	4 %	2 %	25 %	69 %
17c: Čtu v knize, pokud mám čas	24 %	41 %	14 %	14 %	8 %
17d: Často mám rozečteno i několik knih	8 %	22 %	2 %	35 %	32 %

Statist. : Obor(2) x Ot. 17d(5) (Data čtenářství.sta)				
Statist.	Chí-kvadr.	sv	p	
Pearsonův chí-kv.	14,12759	df=4	p=,00690	
M-V chí-kvadr.	15,98222	df=4	p=,00304	
Fí	,2778488			
Kontingenční koeficient	,2677074			
Cramér. V	,2778488			

Stejně tak na základě Cramérova V lze říci, že mezi možnostmi 17d (často mám rozečteno i několik knih) a oborem studia respondentů lze středně silný vztah, jelikož koeficient nabývá hodnoty 0,28.

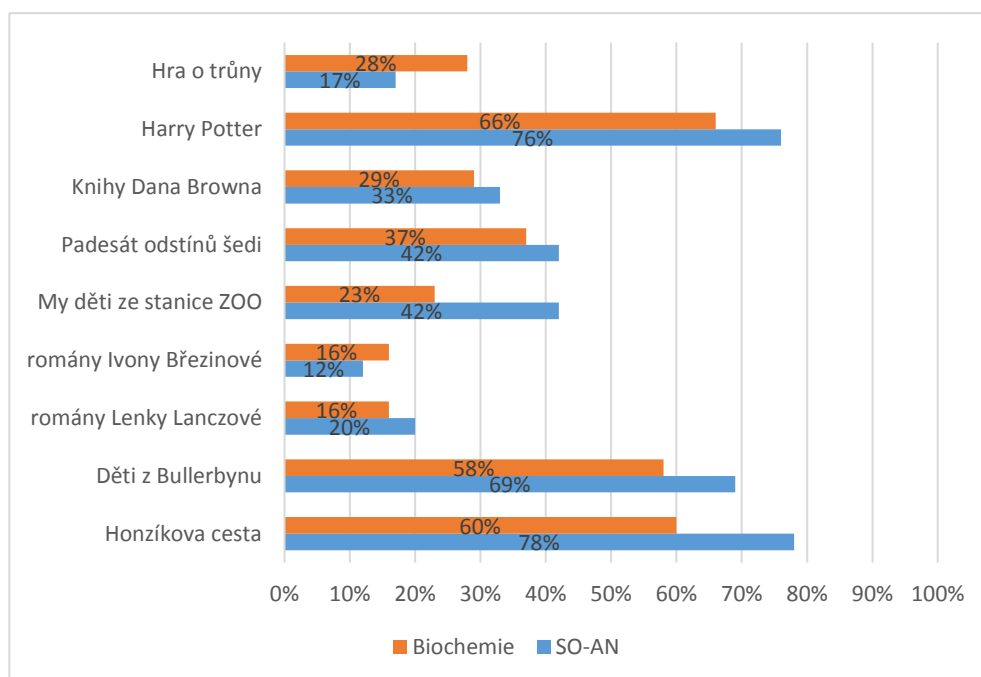
Tabulka č. 41: Četnost jednotlivých žánrů knih

Žánr knih	Celkem	SO-AN		BIOCHEMIE	
Detektivky	54	25	9 %	29	9 %
Thriller	24	15	5 %	9	3 %
Sci-fi	50	18	6 %	32	10 %
Fantasy	96	36	13 %	60	18 %
Komiksy	14	5	2 %	9	3 %
Cestopisy	16	7	2 %	9	3 %
Historické romány	40	15	5 %	25	8 %
Biografické romány	22	11	4 %	11	3 %
Psychologické romány	58	36	13 %	22	7 %
Romány pro ženy	56	27	10 %	29	9 %
Poezie	29	12	4 %	17	5 %
Horory	12	6	2 %	6	2 %
Válečná literatura	20	13	5 %	7	2 %
Náboženská literatura	11	5	2 %	6	2 %
Komedie a humor	70	37	13 %	33	10 %
Esoterika	17	9	3 %	8	2 %
Dobrodružná literatura	22	7	2 %	15	5 %
Western	0	0	0 %	0	0 %
Celkem četností	284		46 %	327	54 %

Tabulka č. 41 představuje přehled jednotlivých žánrů knih a jejich četnost u obou skupin respondentů. Respondenti mohli z výčtu žánrů zvolit maximálně tři, kterým dávají nejvíce při volbě knih přednost. Celkem v rámci všech žánrů bylo zaznamenáno 611 možností, přičemž 284 možností zvolili studenti oboru Sociologie – Andragogika a 327 možností studenti Biochemie. U každého žánru je celková četnost odpovědí ze všech skupin respondentů, dále pak s absolutní četností společně s procentuální četností u každého dvouoboru/oboru zvlášť. Jednotlivá procenta jsou vypočítána vždy z celkového počtu odpovědí příslušného oboru (284 či 327). Z celkového počtu respondentů dávají studenti nejčastěji přednost žánru fantasy, jelikož lze u tohoto typu zaznamenat nejvyšší četnost odpovědí (96). Dále pak nejraději studenti čtou komedii a humor (70 četností) či romány pro ženy (56 četností). Romány pro ženy jsou pochopitelné, jelikož v celkovém výzkumném vzorku mají ženy větší zastoupení než muži. To samozřejmě

neznamená, že tuto možnost nemohli volit i muži. Ovšem po analýze této otázky lze říci, že tuto možnost zvolilo 49 žen a pouhých 7 mužů, což potvrzuje mou domněnku. Nejčastěji zvolené žánry konkrétně pro každý obor zvlášť jsou u obou skupin stejné: fantasy a komedie a humor. U studentů Biochemie se s četností 32 řadí také Sci-fi.

Graf č. 13: *Knihy typické pro internetovou generaci*

Doplňující otázka č. 19 přináší informace ohledně čtení knih, které jsou typické pro generaci, do nichž respondenti náležejí. Graf č. 13 nabízí srovnání jednotlivých oborů. V rámci předložených titulů respondenti nejčastěji uváděli, že četli klasické dětské knížky, jako jsou Honzíkova cesta či Děti z Bullerbynu. Dále pak světový bestseller Harry Potter či velmi známá kniha My děti ze stanice ZOO. Nejméně známé jsou pak romány od Lenky Lanczové a Ivony Březinové. Ve srovnání skupin respondentů (SO-AN, Biochemie) nenalezneme u této otázky velké rozdíly. Pokud se například podíváme na knihu Harry Potter, vidíme, že studentů dvouoboru SO-AN četlo tento titul více než studentů (76 %) oboru Biochemie (66 %). Stejně tak u ostatních hypotéz převahuje u oboru SO-AN více čtenářů, kteří dané knihy četli, mimo titulu Hra o trůny. Je třeba opět zmínit, že jednotlivá procenta vždy vychází z celkového počtu odpovědí respondentů na danou otázku vždy pro dvouobor SO-AN či obor Biochemie zvlášť.

Na základě interpretace a zhodnocení jednotlivých otázek potvrzujících hypotézu, můžeme říci, že se hypotéza **PH4 potvrdila**. Lze shledat odlišnosti ve všech zmíněných čtenářských návycích respondentů dvouoboru Sociologie-Andragogika a oboru Biochemie. Tyto diference sice nejsou opět výrazné, ale splňují podmínky potvrzení hypotézy. Zároveň vztah u některých proměnných byl shledán jako silný a statisticky významný.

5.2.5 Veřejné knihovny

PH5: Studenti oboru Sociologie – Andragogika navštěvují veřejné knihovny častěji než studenti oboru Biochemie.

Výskyt a frekvence návštěvnosti veřejných knihoven byla zkoumána pomocí otázky č. 22 a 23. Jako doplňující otázky zde sloužily otázky č. 24 a 25, na které měli odpovídat pouze respondenti, kteří již do veřejné knihovny nechodí či nikdy nechodili.

Tabulka č. 42: *Návštěva veřejných knihoven*

	SO-AN		Biochemie	
	Četnost	%	Četnost	%
Ano, stále do knihovny chodím	72	75	79	72
Ne, ale dříve jsem knihovnu navštěvoval/a	22	23	23	21
Ne, nikdy jsem ji nenavštěvoval/a	2	2	7	7

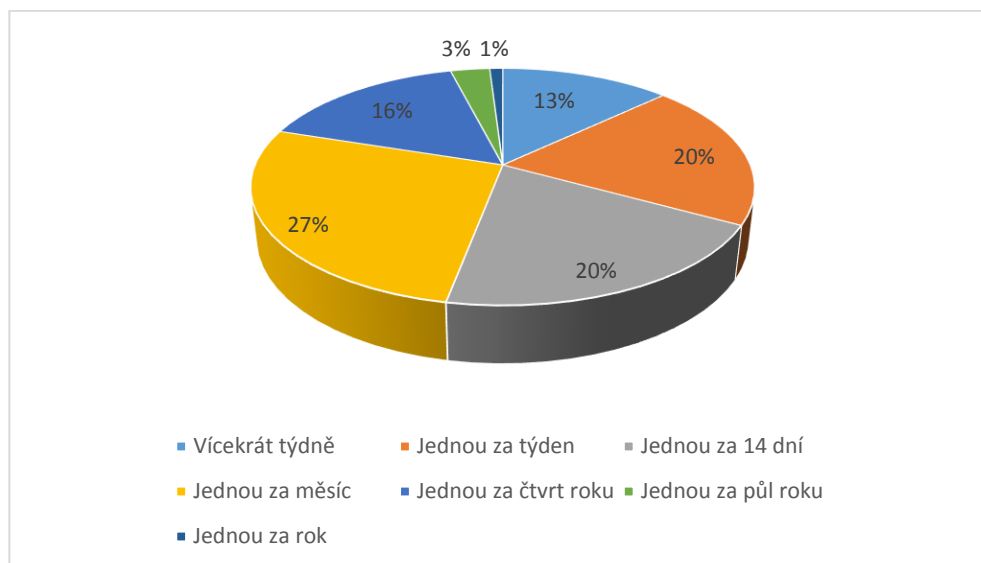
Tabulka č. 42 zobrazuje četnost odpovědí na filtrační otázku č. 22, která se respondentů dotazovala, zdali navštěvují veřejné knihovny. Vidíme, že z celkového počtu Biochemiků jich 72 % knihovny stále navštěvují, 21 % již do knihovny nechodí a 7 % do veřejné knihovny nechodilo nikdy. Obdobné hodnoty lze zaznamenat u studentů Sociologie-Andragogika, kde 75 % z nich do veřejné knihovny stále chodí, 23 % přestalo knihovnu navštěvovat a pouhá 2 % do knihovny nechodilo nikdy. Diference mezi skupinami respondentů

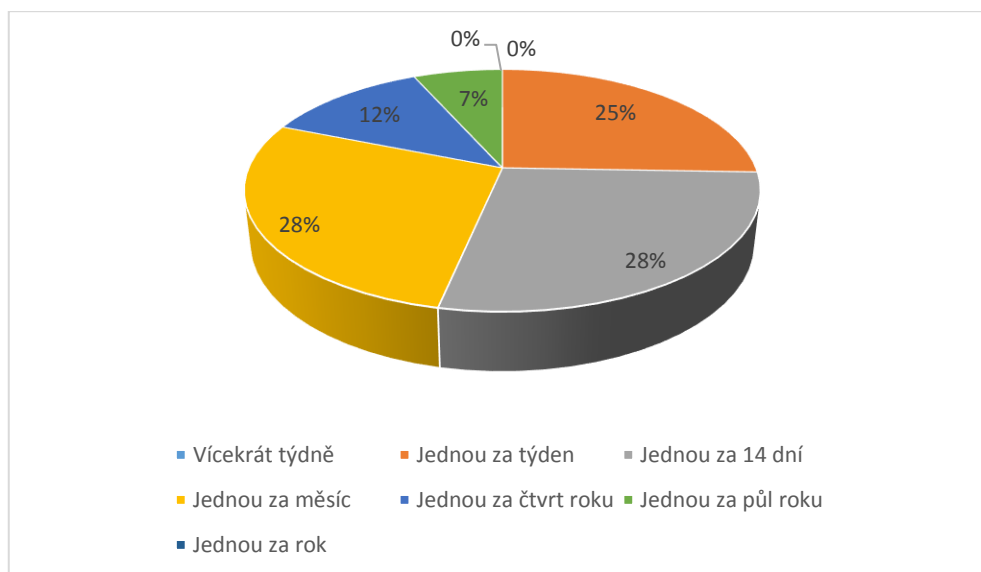
nejsou velké, ovšem stále můžeme říci, že více studentů oboru SO-AN navštěvuje veřejné knihovny.

Podíváme-li se na graf č. 14 a 15 znázorňující frekvenci návštěvnosti veřejných knihoven zvlášť pro každou skupinu respondentů, můžeme říci, že se jedná o srovnatelná čísla. Vycházíme z četností odpovědí otázky č. 23 v dotazníku, která u respondentů zjišťovala, jak často veřejné knihovny navštěvují. Mezi veřejné knihovny rovněž spadá i knihovna vědecká. Můžeme shledat, že u studentů má největší zastoupení návštěvnost jednou za měsíc, a to u obou skupin respondentů (27 % a 28 %). Respondenti oboru Biochemie mají stejnou procentuální četnost i u možnosti jednou za 14 dní (28 %), v porovnání se srovnávanou skupinou SO-AN je to ovšem o 8 % více. Studenti oboru Biochemie mají rovněž větší zastoupení respondentů, kteří navštěvují veřejnou knihovnu jednou za týden (o 5 %). Na druhou stranu nemá obor Biochemie žádného studenta, který by chodil do veřejné knihovny vícekrát týdně, u oboru SO-AN je takových studentů 13 %.

Graf č. 14: *Frekvence návštěvnosti veřejných knihoven – SO-AN*

Graf č. 15: *Frekvence návštěvnosti veřejných knihoven – Biochemie*

Jako doplňující zdroj informací nám poslouží otázka č. 24, na kterou již odpovídali respondenti, kteří do veřejné knihovny chodili, ale již chodit přestali. Tabulka č. 43 a 44 nabízí četnosti jednotlivých odpovědí, které byly respondentovi nabídnuty a u kterých měl zvolit míru souhlasu či nesouhlasu. Dle níže uvedených tabulek lze zaznamenat, že nejčastější důvod, proč studenti Biochemie přestali navštěvovat knihovny je preference nákupu knih. 67 % studentů Biochemie, kteří na danou otázku odpovídali, si knihy raději kupují sami. V případě dvouoboru SO-AN dle tabulky č. 29 nejčastěji studenti do veřejných knihoven nechodí, protože si knihy raději půjčují od přátel (57 %). Otázka č. 25 sloužila již pro respondenty, kteří veřejné knihovny nikdy nenavštěvují. Jelikož se jedná pouze o devět respondentů, tedy velice nízký počet (3 ze SO-N a 6 z Biochemie), nevytvářela jsem pro tuto otázku zvlášť tabulku. Bylo ovšem zaznamenáno, že nejčastějších důvodem, proč tito studenti již do veřejných knihoven nechodí je opět preference nakupování knih.

Tabulka č. 43: *Důvody, proč čtenář přestal navštěvovat veřejné knihovny – SO-AN*

SO – AN	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
24a: Již nemám čas na četbu	10 %	38 %	0 %	33 %	19 %
24b: Raději si knihy sám/a kupuji	19 %	24 %	5 %	33 %	19 %
24c: Raději si knihy půjčuji od přátel	19 %	38 %	0 %	24 %	19 %
24d: Knihovna neměla tituly, které jsem potřeboval/a	20 %	10 %	30 %	25 %	15 %
24e: Knihovna byla příliš daleko	10 %	14 %	5 %	24 %	48 %
24f: Nevyhovovala mi výpůjční doba	14 %	14 %	10 %	29 %	33 %
24g: Knihovna měl neodborný a neochotný personál	5 %	5 %	5 %	35 %	50 %
24h: Čekal/a jsem na daný titul příliš dlouho	10 %	20 %	15 %	20 %	35 %
24ch: V souvislosti s lepší dostupností e-knih	20 %	15 %	0 %	45 %	20 %

Tabulka č. 44: *Důvody, proč čtenář přestal navštěvovat veřejné knihovny – Biochemie*

Biochemie	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
24a: Již nemám čas na četbu	14 %	29 %	7 %	39 %	11 %
24b: Raději si knihy sám/a kupuji	19 %	48 %	7 %	19 %	7 %
24c: Raději si knihy půjčuji od přátel	26 %	30 %	7 %	33 %	4 %
24d: Knihovna neměla tituly, které jsem potřeboval/a	11 %	15 %	37 %	33 %	4 %
24e: Knihovna byla příliš daleko	11 %	11 %	11 %	44 %	22 %
24f: Nevyhovovala mi výpůjční doba	15 %	11 %	11 %	37 %	26 %
24g: Knihovna měl neodborný a neochotný personál	11 %	4 %	11 %	26 %	48 %
24h: Čekal/a jsem na daný titul příliš dlouho	0 %	15 %	19 %	48 %	19 %
24ch: V souvislosti s lepší dostupností e-knih	30 %	22 %	11 %	26 %	11 %

Závěrem této podkapitoly lze říci, že na základě interpretace odpovědí u otázky č. 22 a 23 můžeme hypotézu **PH5 potvrdit**. Dle výše zmíněných výsledků se potvrzuje, že mezi studenty dvouoboru Sociologie-Andragogika je více čtenářů, kteří navštěvují veřejné knihovny. A zároveň se v této skupině respondentů vyskytuje vyšší zastoupení čtenářů, kteří chodí do veřejné knihovny vícekrát týdně.

Dotazník výzkumu také zahrnoval otázky, které nesloužily pro ověřování hypotéz, ale byly do výzkumu zahrnuty čistě pro zajímavost. V případě otázky č. 10 týkající se přesycenosti trhu souhlasilo 71 % z celkového počtu respondentů s výrokem „vychází příliš mnoho knih, a tedy není možné mít o všech přehled“ a 13 % respondentů o tomto nikdy neuvažovalo. Dále mě zajímalo, zdali respondenti dokáží zvolit svou oblíbenou knihu. 94 čtenářů celkového počtu 205 respondentů uvedlo svou oblíbenou knihu, přičemž velmi často byla uváděna kniha Harry Potter či Pýcha a předsudek. Nejčastější důvod, proč čtenáři čtou knihy, respondenti volili způsob rozvíjení fantazie (96 % souhlas) společně se způsobem relaxace (96 %). Zábavně relaxační složka převažuje nad složkou informační (88 % souhlas).

ZÁVĚR VÝZKUMU

V průběhu svého výzkumu jsem se zaměřila na analýzu čtenářství studentů dvouoboru Sociologie – Andragogika a studentů oboru Biochemie. Empirický výzkum byl orientován na pět základních segmentů čtenářství: čtení, způsoby nabývání knih, nákupní chování, čtenářské návyky a veřejné knihovny. Na základě výsledků výzkumu a předem stanového kritéria, které odlišuje čtenáře od nečtenáře, a to alespoň jedna přečtená beletristická kniha za rok v jakékoliv podobě, lze konstatovat, že v rámci výzkumného souboru se nachází více čtenářů (87 %) než nečtenářů (13 %). V porovnání s výsledky výzkumu Trávníčka, kdy z celkové populace starší 15 let přečetlo 68 % respondentů alespoň jednu beletristickou knihu, se jedná o vyšší procentuální zastoupení. Z celkového počtu čtenářů má vyšší zastoupení obor Biochemie nežli dvouobor Sociologie – Andragogika, ovšem na druhé straně bylo u studentů Biochemie zjištěno, že poměrná část respondentů čte elektronické knihy. Toto zjištění nekoresponduje s výsledky výzkumů Trávníčka, které ukazují, že od roku 2010 do roku 2013 roste míra nesouhlasu s elektronickými knihami. Z hlediska počtu přečtených knih za poslední rok nejvíce čtenářů uvádělo 1-6 knih za rok, což odpovídá čtenářům sporadickým. Vášnivých čtenářů bylo odhaleno velmi málo, pouze tři studenti uvedli, že přečetli za poslední rok 50 a více beletristických knih. V případě frekvence čtení u studentů dvouoboru Sociologie – Andragogika, bylo zaznamenáno častější čtení než u studentů oboru Biochemie, ovšem tyto rozdíly nejsou markantní. Největší zastoupení ze všech čtenářů je při čtení alespoň jednou týdně a alespoň jednou měsíčně. Zmínění čtenáři nejčastěji uvedli, že jsou na cestě ke čtení a vztahu ke knize nejvíce ovlivnění známými a blízkými či danou cestu nalézají sami – individuálně. Předpokládala jsem, že determinanty, které ovlivňují vztah čtenáře ke čtení úzce souvisí s jeho frekvencí čtení. Nejsilnější vztah s frekvencí čtení byl identifikován u možnosti „*Bavil/a jsem se o knihách s přáteli a známými*“, přičemž u obou skupin respondentů byl definován statisticky významný vztah ($p < 0, 05$). V případě nečtenářů bylo potvrzeno tvrzení, že nejčastějším důvodem, proč studenti nečtou je nedostatek času. Stejně tak u otázky odhalující překážky

zabraňující častějšímu čtení čtenáře více jak čtyři pětiny (87 %) z celkového počtu respondentů (178) souhlasí s výrokem, že by četli více, pokud by měli více času.

V rámci segmentu způsobu nabývání knih byl porovnán způsob půjčování a kupování knih. Bylo zjištěno, že více jak 50 % z celkového počtu respondentů využívá po sečtení frekvence „*velmi často*“ a „*docela/spíše často*“ způsob půjčování ve veřejné knihovně často. Při porovnání jednotlivých skupin respondentů nedocházíme k výrazným rozdílům, nicméně lze tvrdit, že studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika tento způsob nabývání využívají častěji. V případě půjčování knih v domácích knihovnách lze vyzorovat nižší frekvenci, která již slaběji potvrzuje mé tvrzení o půjčování, jako častějším způsobu nabývání knih než kupování. V případě, že se zaměříme na třetí způsob nabývání knih, a to nakupování, tak 48 % z celkového počtu odpovídajících respondentů vykazuje tento způsob jako častý. Znamená to, že způsob nabývání knih – půjčování, vykazuje vyšší procentuální i absolutní četnost než u možnosti nakupování.

Další část výzkumu se zaměřila na nákupní chování čtenáře, přičemž toto chování bylo srovnáváno mezi skupinami respondentů. Rozdíly lze shledat ve všech oblastech nákupního chování – místa nákupu knih, počtu zakoupených knih a účelu nákupu knih. V případě místa nákupu knih lze vyzorovat nejvýraznější rozdíly u možnosti „*antikvariát*“ či „*internetové knihkupectví*“ a „*knižní kluby*“. Jisté odlišnosti se u zkoumaných skupin respondentů nachází, ovšem jako nejčastější místo nákupu knih, a to kamenné knihkupectví, volí převážná většina z nich (95 % SO-AN a 99 % Biochemie). Nepatrné odlišnosti byly zaznamenány u počtu zakoupených knih. Největší rozdíl je u kategorie 8–11 knih, do které se zařadilo 14 % čtenářů dvouoboru Sociologie – Andragogika a pouhých 8 % studentů oboru Biochemie. Nejvyšší procentuální zastoupení v rámci obou skupin respondentů se nachází u kategorie 1–6 zakoupených knih za rok. A za účel, proč studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika čtou byla nejčastěji dosazena zábava a relaxace (100 %) společně se zdrojem informací (100 %). Studenti oboru Biochemie nejčastěji volili zdroj informací (97 %) a obdarování (96 %).

Stejně tak interpretované čtenářské návyky skupin respondentů vykazovaly odlišnosti. Například pouhých 59 % respondentů studujících Biochemii vybírá knihu podle obalu, zatímco studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika na základě tohoto kritéria vybírají knihy častěji (73 %). Nejčastější možností, podle nichž studenti knihy vybírají, je ve společném případě výběr dle žánru (99 % a 100 %) a podle tématu (100 % a 100 %). U způsobu získávání informací studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika využívají častěji jako informační prostředek recenze v novinách či časopisech (73 %) než studenti oboru Biochemie (67 %). Naopak studující oboru Biochemie sledují více televizi (41 %) či nakladatelské letáky a katalogy (67 %) než studenti SO-AN (35 % a 57 %). Nejčastějším místem pro čtení knih bylo pro respondenty domácí prostředí, avšak po sečtení kladných odpovědí se skupiny respondentů nejvíce odlišují u místa čtení, a to ve škole (SO-AN: 77 %, Biochemie: 68 %) a v dopravním prostředku (99 %, 90 %). Dále bylo zaznamenáno, že obě skupiny respondentů nejčastěji čtou během prázdnin (100 % v obou případech). Nejčtenější rozdíly lze sledovat u čtení během pracovního dne, kdy studenti oboru SO-AN čtou během pracovních dnů v 77 % a studenti oboru Biochemie pouze v 58 %. V rámci způsobu čtení knih nejsou mezi skupinami respondentů marginální rozdíly, přičemž nejčastěji tyto skupiny čtou v knize, jen pokud mají čas. Další zjištění ukazuje, že nejoblíbenějším žánrem studentů je fantasy a u studentů Biochemie poměrně převažuje sci-fi. Značná část respondentů během svého čtenářského života přečetla Honzíkovu cestu, Děti z Bullerbynu či Harryho Pottera.

Poslední segment čtenářství představují veřejné knihovny. Na základě výsledků lze tvrdit, že více jak 70 % z celkového počtu respondentů navštěvují veřejné knihovny. Lze tvrdit, že studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika navštěvují veřejné knihovny více, jelikož 75 % z celkového počtu respondentů tohoto oboru uvedlo, že do knihovny stále chodí (Biochemiků 72 %). V případě frekvence návštěvnosti veřejných knihoven má největší zastoupení návštěvnost jednou za měsíc, a to u obou skupin respondentů. Jelikož 13 % studentů SO-AN uvedlo, že navštěvuje knihovnu

vícekrát týdně (Biochemie nemá v rámci této frekvence ani jednoho respondenta), můžeme konstatovat, že knihovny navštěvují častěji než studenti Biochemie.

Před provedením výzkumu byla na základě výše uvedených segmentů čtenářství stanovena hlavní hypotéza (HH) společně s pěti pracovními hypotézami (PH1, PH2, PH3, PH4 a PH5). Tabulka č. 31 níže shrnuje a znázorňuje, které hypotézy byly potvrzeny a které naopak vyvráceny.

Tabulka č. 45: *Potvrzené či vyvrácené hypotézy výzkumu*

Hypotéza	
HH	✗
PH1	✓
PH2	✓
PH3	✓
PH4	✓
PH5	✓

ZÁVĚR

Teoretická část diplomové práce se zabývala deskripcí současného českého knižního trhu a české čtenářské kultury, doplněné o výsledky výzkumů české čtenářské gramotnosti. V rámci první kapitoly byla nastíněna problematika individuální či společenské volby volného času jedince. Jedinec se na knižním trhu rozhoduje na základě určitých kulturních predispozic, které Bourdieu nazývá jako tzv. habitus. Lidé, kteří mají podobné kulturní predispozice (habitus) poté tvoří třídní skupinu, přičemž mají stejný kulturní vkus a kulturní kapitál.

Výrazný vliv pro volbu čtení jako způsobu trávení volného času má také čtenářská gramotnost jedince. V rámci druhé části první kapitoly byly interpretovány výsledky mezinárodních výzkumů čtenářské gramotnosti pro Českou republiku (SIALS, PIAAC, PIRLS a PISA). Ukázalo se, že čtení je výrazně závislé na prostředí, ve kterém čtenář vyrůstá a žije. Deskripce současného českého knižního trhu upozorňuje, že se trh stále více přesycuje knižními tituly, což je způsobeno rozvolněním doby po roku 1989. Zároveň spěje k digitalizaci, a to může vést k tomu, že e-knihy ovládnou celý trh.

Součástí druhé kapitoly bylo na úvod definováno kritérium, podle kterého lze určit, zda se jedná o čtenáře či nečtenáře, přičemž bylo stanoveno vlastní, se kterým jsem pracovala během výzkumné části. Čtenáři byli následně rozděleni dle počtu přečtených knih na čtenáře sporadické, pravidelné, stálé, silné a vášnivé. Dále byli rozděleni dle frekvence čtení, a to na čtenáře denní, týdenní, měsíční či roční. Následující kapitola se věnovala fenoménu v současné společnosti – digitalizaci. Proces digitalizace přímo působí i na čtení, a to od doby vynálezu elektronické čtečky knih. Dále následuje interpretace nejčastějších způsobů nabývání knih a nákupního chování české čtenářské kultury. Druhou kapitolu teoretické části zakončily nejsilnější způsob nabývání knih u vysokoškolských studentů, a to půjčování ve veřejných knihovnách.

Poslední kapitola teoretické části definovala čtenářství z hlediska motivačně postojových souvislostí četby. Zaměřila se na vnější determinanty

ovlivňující čtenáře na cestě ke knize a čtení, co od četby očekávají a jaké literární žánry preferují. Následující část se již soustředila na samotné čtenářské návyky čtenářů, a to kde nejčastěji čtou, způsob, jakým knihy čtou či období, ve kterém čte čtenář nejčastěji.

Empirickou část práce tvořil kvantitativní výzkum, který pomocí dotazníkového šetření mapoval čtenářství studentů dvouoboru Sociologie – Andragogika a studentů oboru Biochemie. Analýza dat se soustředila na pět základních segmentů: čtení, způsoby nabývání knih, nákupní chování, čtenářské návyky a veřejné knihovny. Výsledná interpretace ukázala, že na základě kritéria „alespoň jedna přečtená beletristická kniha za rok, a to v jakékoliv podobě“ byla převážná část respondentů čtenářů (87 %) než nečtenářů (13 %). Z hlediska počtu přečtených knih za poslední rok nejvíce čtenářů uvádělo 1–6 knih za rok. Největší zastoupení v rámci všech čtenářů je u čtení alespoň jednou týdně a alespoň jednou měsíčně. Při mém výzkumu se projevil trend, který ukazuje, že klesá počet denních čtenářů. Další zjištění můžeme nalézt u determinant ovlivňujících vztah čtenáře ke čtení, přičemž nejčastěji respondenti souhlasili, že je nejvíce ovlivnili známí a blízcí či danou cestu nalézají sami, tedy individuálně. V případě nečtenářů se potvrdil předpoklad, že nejčastějším důvodem, proč studenti nečtou, je nedostatek času. Dále bylo zjištěno, že po sečtení frekvence „velmi často“ a „docela/spíše často“ více jak 50 % z celkového počtu respondentů využívá způsob půjčování ve veřejné knihovně často. V porovnání s nákupem knih můžeme potvrdit domněnku, že studenti obou skupin oborů si knihy častěji půjčují, než nakupují. Další část výzkumu se zaměřila na nákupní chování čtenáře, přičemž toto chování bylo srovnáváno mezi skupinami respondentů. Rozdíly lze shledat ve všech oblastech nákupního chování – místa nákupu knih, počtu zakoupených knih a účelu nákupu knih. Nejčastěji respondenti uváděli, že za poslední rok zakoupili 1–6 knih.

Podobně v rámci čtenářských návyků byly shledány odlišnosti v rámci obou skupin respondentů, ne však příliš významné. Nejčastějším místem pro četbu knih respondenti uváděli domácí prostředí, v případě období to byly prázdniny. Rozdíly lze identifikovat například u čtenářského návyku: jakým

způsobem získávají informace o knihách, kdy studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika používají častěji jako informační prostředek recenze v novinách či časopisech (73 %) než studenti oboru Biochemie (67 %). Naopak studující oboru Biochemie sledují více televizi (41 %) či nakladatelské letáky a katalogy (67 %) než studenti SO-AN (35 % a 57 %). Poslední segment čtenářství představují veřejné knihovny. Na základě výsledků lze tvrdit, že více jak 70 % z celkového počtu respondentů navštěvují veřejné knihovny a rovněž lze konstatovat, že studenti dvouoboru Sociologie – Andragogika navštěvují veřejné knihovny více než studenti oboru Biochemie. Na základě výše uvedených výsledků se vyjma hlavní hypotézy potvrdily veškeré pracovní hypotézy. V případě knih typické pro generaci internetovou jsme se mohli v rámci výzkumu setkat, že převážná část „propadla“ tzv. „Potterománii“, o které ve své publikaci hovoří Trávníček.

Zásluhou realizace této diplomové práce je rozšíření mého okruhu informací o problematice čtení a čtenářství, a to u vybraných vysokoškolských studentů Univerzity Palackého. Na základě literatury je patrné, že rozvíjet zájem o knihy a četbu je velmi důležité, a to již od útlého věku dítěte. Budování vztahu ke knize mohou rodiče a příbuzní podporovat pravidelným předčítáním a později také vedením k tomu, aby si dítě četlo knihy individuálně. Jedná se o proces čtenářské socializace, která má výrazný vliv na cestu utváření si vztahu ke knize a čtení.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- BAČUVČÍK, Radim. (2015). *Knihy a čtení: Nákupní chování na trzích kulturních produktů 2014*. 1. vyd. Zlín: VeRBuM, 248 s.
- BOURDIEU, Pierre ((1974) 1984). *Distinction: A social Critique of the Judgement of Taste*. Cambridge: Harward University Press.
- BOURDIEU, Pierre (1998). *Teorie jednání*. Praha: Karolinum, 180 s.
- ČBDB a. 2019. *Žebříček nejoblíbenějších spisovatelů*. In: Československá bibliografická databáze [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Ysfoc0>
- ČBDB b. 2019. *Žebříček nejoblíbenějších knih*. In: Československá bibliografická databáze [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/2Ufbdky>
- ČSI. 2016. *Mezinárodní šetření PISA 2015*. In: Česká školní inspekce [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupný z: <https://bit.ly/2U29EH8>
- ČSÚ. (2016). 7. *Volnočasové aktivity*. In: Český statistický úřad [online]. [cit. 2018-11-03]. Dostupné z: <https://bit.ly/2WqaCKb>
- ČUŘÍN, Michal. (2013). *Čtenářství v souvislostech*. 1. vyd. Ústí nad Orlicí: Oftis, 94 s.
- DUFFKOVÁ, J, URBAN L., DUBSKÝ J. (2008). *Sociologie životního stylu*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 237 s.
- FIBIGER, Martin. (2013). *Vztah gymnazistů a vysokoškoláků ke knize, čtení a literární výchově*. 1. vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J.E. Purkyně, 176 s.
- HALADA, Jan. (1993). *Člověk a kniha*. 1. vyd. Praha: Univerzita Karlova v Praze: Karolinum, 120 s.
- HANDL, Jan. (2011). *Knihy versus e-knihy, anebo pro a proti*. In: Focus Agency s.r.o. [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <https://bit.ly/2HTAFp7>
- HOMOLOVÁ, Kateřina. (2009). *Čtenářská propedeutika*. Ostrava: Ostravská univerzita, 85 s.
- JANOTOVÁ, Zuzana a kol. (2017). *Mezinárodní šetření PIRLS 2016*. In: Česká školní inspekce [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <https://bit.ly/2JWZIKL>

- MOŽNÝ, Ivo. (2002). *Česká společnost: Nejdůležitější fakta o kvalitě našeho života*. 1. vyd. Praha: Portál, 208 s.
- NK ČR, Ústav pro českou literaturu AV ČR. (2018). *Čtenáři a čtení v ČR (2018): tisková konference*. In: Informace pro knihovny [online]. [cit. 2018-11-03]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TFncmU>
- PROCHÁZKOVÁ, Ivana. (2006). *Mezinárodní výzkum čtenářské gramotnosti a jeho výsledky v ČR*. In: RVP: Metodický portál inspirace a zkušenosti učitelů [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <https://bit.ly/2I1V5MT>
- RICHTER, Vít. (2018). *Knihovny veřejné in Kultura České republiky v číslech*. In: Národní informační a poradenské středisko pro kulturu [online]. [cit. 2019-01-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/2uvNEpe>
- ŠAFR, Jiří. (2008). *Životní styl a sociální třídy: vytváření symbolické kulturní hranice diferenciací vkusu a spotřeby*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 165 s.
- SCKN. *Žebříčky v roce 2019*. (2019). In: Svaz českých knihkupců a nakladatelů [online]. [cit. 2019-02-20]. Dostupné z: <https://bit.ly/2FuiOIM>
- SIMONOVÁ, Natalie. (1998). *Výzkumná zpráva z šetření SIALS 1998*. In: PIAAC [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <https://bit.ly/2TEj72q>
- SOCIOLOGICKÝ ÚSTAV AV ČR. (2016). *Jak Češi tráví čas? Výsledky prvního ročníku výzkumu proměny české společnosti 2015*. In: Proměny české společnosti [online]. [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <https://bit.ly/2joZD01>
- STEMMARK. *E-knihy a čtení v Čechách*. (2012). In: Český národní panel [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupný z: <https://bit.ly/2TXImSq>
- STRAKOVÁ, Jana, VESELÝ, Arnošt. (2015). *Mezinárodní výzkum kompetencí dospělých PIAAC: hlavní zjištění a implikace pro vzdělávací politiku*. In: Pedagogická orientace: Vědecký časopis České pedagogické společnosti [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z: <https://bit.ly/2UUuFzT>
- STRAKOVÁ, Jana. (2002). *Vědomosti a dovednosti pro život: Čtenářská, matematická a přírodovědná gramotnost patnáctiletých žáků v zemích*

OECD. In: Česká školní inspekce [online]. [cit. 2018-11-09]. Dostupné z:
<https://bit.ly/2HIiK5u>

SVAZ ČESKÝCH KNIHKUPCŮ A NAKLADATELŮ. (2018). *Zpráva o českém knižním trhu 2017/2018* [online]. [cit. 2018-12-11]. Dostupné z:
<https://bit.ly/2OrW9e0>

TRÁVNÍČEK, Jiří. (2017). *Česká čtenářská republika: generace, fenomény, životopisy*. 1. vyd. Brno: Host, 447 s.

TRÁVNÍČEK, Jiří. (2008). *Čteme? Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke knize (2007)*. 1. vyd. Brno: Host, 208 s.

TRÁVNÍČEK, Jiří. (2011). *Čtenáři a internauti. Obyvatelé České republiky a jejich vztah ke čtení (2010)*. 1. vyd. Brno: Host, 192 s.

TRÁVNÍČEK, Jiří. (2014). *Překnížkováno. Co čteme a kupujeme (2013)*. 1. vyd. Brno: Host, 192 s.

VÚP. *Gramotnost ve vzdělávání: Soubor studií*. In: Výzkumný ústav pedagogický [online]. 2011 [cit. 2018-11-09]. Dostupný z:
<https://bit.ly/2HV8qpV>

SEZNAM TABULEK A GRAFŮ

Tab. 1: <i>Český knižní trh 1985–2013</i>	str. 25
Tab. 2: <i>Časová řada vývoje knižního trhu v posledních 5 letech</i>	str. 25
Tab. 3: <i>Produkce knih mezi lety 2013–2017</i>	str. 27
Tab. 4: <i>Produkce nakladatelství mezi lety 2014-2017</i>	str. 23
Tab. 5: <i>Způsoby nabývání knih vysokoškoláků</i>	str. 54
Tab. 6: <i>Nakupování knih (2007, 2010, 2013)</i>	str. 55
Tab. 7: <i>Návštěvníci veřejných knihoven</i>	str. 60
Tab. 8: <i>Vliv na četbu knih (2007, 2010, 2013)</i>	str. 64
Tab. 9: <i>Co čteme? (2007, 2010, 2013)</i>	str. 68
Tab. 10: <i>Preferované literární žánry podle pohlaví</i>	str. 70
Tab. 11: <i>Místa ke čtení knih vysokoškolských studentů</i>	str. 76
Tab. 12: <i>Rozložení dvouoboru Sociologie – Andragogika a oboru Biochemie</i>	str. 81
Tab. 13: <i>Výčet kategorií zahrnující čtenářské návyky</i>	str. 85
Tab. 14: <i>Výčet hypotéz a otázek</i>	str. 86
Tab. 15: <i>Rozložení respondentů z hlediska oboru studia a pohlaví</i>	str. 95
Tab. 16: <i>Otázka č. 1: Přečtení alespoň jedné knihy za posledních 12 měsíců</i>	str. 96
Tab. 17: <i>Četnost čtení elektronických knih</i>	str. 98
Tab. 18: <i>Determinanty ovlivňující čtenáře ve čtení</i>	str.102
Tab. 19: <i>Důvody nečtení knih – Nemám na ně čas, věnuji se jiným činnostem</i>	str.104
Tab. 20: <i>Důvody, proč studenti nečtou a jejich výskyt souhlasu</i>	str.105
Tab. 21: <i>Četl/a byste více kdybyste měl/a více času</i>	str.107

Tab. 22: <i>Četl/a byste více, kdyby (kdybyste)...</i>	str. 107
Tab. 23: <i>Způsob nabývání knih – Půjčování knih ve veřejné knihovně</i>	str. 109
Tab. 24: <i>Způsob nabývání knih – Půjčování z domácí knihovny blízkých/známých</i>	str. 110
Tab. 25: <i>Způsob nabývání knih –Kupování knih</i>	str. 110
Tab. 26: <i>Shrnutí PH2</i>	str. 111
Tab. 27: <i>Četnost odpovědi otázky č. 7: Místa nákupu knih dvouobor Sociologie – Andragogika</i>	str. 113
Tab. 28: <i>Četnost odpovědi otázky č. 7: Místa nákupu knih obor Biochemie</i>	str. 113
Tab. 29: <i>Účely nakupování knih-obor SO-AN</i>	str. 116
Tab. 30: <i>Účely nakupování knih-obor Biochemie</i>	str. 116
Tab. 31: <i>Podle čeho vybírají knihy – SO-AN</i>	str. 118
Tab. 32: <i>Podle čeho vybírají knihy – Biochemie</i>	str. 118
Tab. 33: <i>Kde/ jakým způsobem získávají informace o knihách – SO-AN</i>	str. 120
Tab. 34: <i>Kde/ jakým způsobem získávají informace o knihách – Biochemie</i>	str. 120
Tab. 35: <i>Místo četby knih – SO-AN</i>	str. 121
Tab. 36: <i>Místo četby knih – Biochemie</i>	str. 121
Tab. 37: <i>Kdy čtou knihy – SO-AN</i>	str. 123
Tab. 38: <i>Kdy čtou knihy – Biochemie</i>	str. 123
Tab. 39: <i>Způsob, jakým čtou – SO-AN</i>	str. 124
Tab. 40: <i>Způsob, jakým čtou – Biochemie</i>	str. 125
Tab. 41: <i>Četnost jednotlivých žánrů knih</i>	str. 126
Tab. 42: <i>Návštěva veřejných knihoven</i>	str. 128

Tab. 43: <i>Důvody, proč čtenář přestal navštěvovat veřejné knihovny – SO-AN</i>	str. 131
Tab. 44: <i>Důvody, proč čtenář přestal navštěvovat veřejné knihovny – Biochemie</i>	str. 132
Tab. 45: <i>Potvrzené či vyvrácené hypotézy výzkumu</i>	str. 137
Graf 1: <i>Trendy ve výzkumech čtenářství (2007, 2010, 2013, 2018)</i>	str. 30
Graf 2: <i>Rozložení čtenářů v populaci – užší škála v %</i>	str. 34
Graf 3: <i>Rozložení čtenářů v populaci – širší škála v %</i>	str. 35
Graf 4: <i>Rozložení čtenářů (2007, 2010, 2013, 2018)</i>	str. 36
Graf 5: <i>Frekvence čtení (2007, 2010, 2013)</i>	str. 40
Graf 6: <i>Způsoby nabytí knih (2010, 2013)</i>	str. 52
Graf 7: <i>Počet přečtených knih za rok Sociologie-Andragogika</i>	str. 98
Graf 8: <i>Počet přečtených knih za rok Biochemie</i>	str. 99
Graf 9: <i>Frekvence čtení u oboru Sociologie – Andragogika</i>	str. 100
Graf 10: <i>Frekvence čtení u oboru Biochemie</i>	str. 100
Graf 11: <i>Počet zakoupených knih během jednoho roku: SO-AN</i>	str. 114
Graf 12: <i>Počet zakoupených knih během jednoho roku: Biochemie</i> .	str. 115
Graf 13: <i>Knihy typické pro internetovou generaci</i>	str. 127
Graf 14: <i>Frekvence návštěvnosti veřejných knihoven – SO-AN</i>	str. 129
Graf 15: <i>Frekvence návštěvnosti veřejných knihoven – Biochemie</i> ..	str. 130

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – online dotazník

Dobrý den,

jmenuji se Bára Feberová a studuji obor Sociologie a Andragogika na Univerzitě Palackého v Olomouci. V rámci závěru svého studia zpracovávám diplomovou práci se zaměřením na Čtení a čtenářství vysokoškoláků. Mám za úkol zjistit, jak jsou na tom se čtením beletrie studenti Univerzity Palackého, zdali čtou či nikoliv. Beletrií myslím četbu, která má funkci spíše zážitkovou než vzdělávací. Nejedná se tedy o žádné učebnice, vědeckou či odbornou literaturu. Patří zde například romány, detektivky, dobrodružné příběhy apod. Většinou se jedná o pravdivé či fiktivní příběhy, které si čtenář čte v rámci svého volného času nikoliv kvůli studiu či zaměstnání. Pokud vybraní studenti čtou, zajímá mě, jakým způsobem a dále také nejčastější způsoby, kterými nabývají knihy.

Součástí mé výzkumné části je dotazník a já bych Vás ráda touto cestou požádala o jeho vyplnění. Tento dotazník je zcela anonymní a zodpovězení otázek je dobrovolné. Veškeré Vaše odpovědi budou sloužit výhradně pro zpracování mé diplomové práce.

Pro začátek Vás poprosím o vyplnění identifikačních otázek

Jaké je Vaše pohlaví?

a) žena

b) muž

Jaký obor studujete?

.....

Jakou formu studia studujete?

a) bakalářské studium

b) navazující magisterské studium

Jaký ročník studujete?

.....

Můžeme tedy přejít k samotné četbě knih

1. Přečetl/a jste za poslední rok (2018) alespoň jednu knihu z beletrie (tištěnou/elektronickou)?

- a) Ano
- b) Ne

V případě, že vyberete odpověď „ne“, odpovězte prosím jen na otázku č. 4, 5.

2. Kolik jste za posledních 12 měsíců přečetl/a beletristických knih?

- a) 0- ani jednu
- b) 1-6 knih
- c) 7-12 knih
- d) 13-24 knih
- e) 25-49 knih
- f) 50 a více knih

3. Doplňte prosím větu: „Čtu, protože...“. Prosím u každého řádku označte míru, nakolik s tím souhlasíte.

	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
Čtení rozvíjí fantazii	1	2	3	4	5
Je to způsob relaxace	1	2	3	4	5
Chci se něco dozvědět	1	2	3	4	5
Krátím si tím čas	1	2	3	4	5
Dělají to lidé	1	2	3	4	5

v mém okolí					
-------------	--	--	--	--	--

Jiné (uved'te): .....

4. Pokud jste odpověděli na otázku č. 1 „Ne“, tak proč knihy nečtete?

Prosím u každého řádku označte míru, nakolik s tím souhlasíte.

	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
Nemám na ně čas, věnuji se jiným činnostem	1	2	3	4	5
Nebaví mě číst	1	2	3	4	5
Dříve jsem četl/a, ale přestal/a jsem s tím	1	2	3	4	5
Nevycházejí zajímavé tituly	1	2	3	4	5
Veškeré informace, co se chci dozvědět získávám prostřednictvím médií (televize, tisk, rádio)	1	2	3	4	5
Veškeré informace, co se chci dozvědět najdu na internetu	1	2	3	4	5
Nevím, co mám číst	1	3	3	4	5

Jiné (uved'te): .....

5. Četl/a byste více, kdyby (kdybyste): *Prosím u každého řádku označte míru, nakolik s tím souhlasíte.*

	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
Měl/a více času	1	2	3	4	5
Knihy nebyly tak drahé	1	2	3	4	5
Vycházely zajímavější knihy	1	2	3	4	5
Vám někdo více doporučil, co máte číst	1	2	3	4	5
Si raději nepouštěl/a filmy	1	2	3	4	5
Tolik nepoužíval/a internet	1	2	3	4	5

Jiné (uved'te): .....

6. Jak knihy převážně získáváte? *Prosím u každého způsobu nabytí knih zvolte frekvenci.*

	Velmi často	Docela/spíše často	Spíše zřídka	Nikdy
Půjčuji si knihy ve veřejné knihovně	1	2	3	4
Knihy kupuji	1	2	3	4
Dostávám je jako dárek	1	2	3	4
Stahuji je z internetu v elektronické podobě	1	2	3	4
Půjčuji si je z domácí knihovny známých, blízkých	1	2	3	4

Jiné (uved'te): .....

Pokud jste u otázky č. 6 uvedli, že nenakupujete knihy nikdy, prosím vynechejte otázky č. 7, 8 a 9.

7. Kde knihy nakupujete? *Prosím u každého způsobu nakupování knih zvolte frekvenci.*

	Velmi často	Spíše zřídka	Docela/spíše často	Nikdy
V kamenném knihkupectví	1	2	3	4
V obchodě se zlevněnými a levnými knihami	1	2	3	4
V antikvariátě	1	2	3	4
V internetovém knihkupectví	1	2	3	4
V super/hypermarketu	1	2	3	4
V knižních klubech	1	2	3	4

Jiné (uved'te): .....

8. Kolik knih zhruba nakoupíte v průběhu jednoho roku?

- a) 1–3 knihy
- b) 4-7 knih
- c) 8-11 knih
- d) 12 a více knih

9. Za jakým účelem většinou knihy kupujete? *Prosím u každého účelu nakupování knih zvolte frekvenci.*

	Velmi často	Docela/spíše často	Spíše zřídka	Nikdy
Kvůli zábavě, potěšení a relaxaci	1	2	3	4
Jako zdroj informací a poznání	1	2	3	4
Jako dárek	1	2	3	4
Kvůli budování knihovny a sběratelství	1	2	3	4
Kvůli práci a zaměstnání	1	2	3	4

Jiné (uved'te): .....

10. Jak moc souhlasíte/nesouhlasíte s názorem, že „vychází příliš mnoho knih, a tedy není možné mít o všech přehled“?

- a) Rozhodně souhlasím
- b) Spíše souhlasím
- c) Spíše nesouhlasím
- d) Rozhodně nesouhlasím
- e) Nevím, neuvažoval/a jsem nikdy o tom

11. Jak často čtete beletristické knihy?

- a) Denně
- b) Alespoň 1x týdně
- c) Alespoň 1x za měsíc
- d) Alespoň 1x za čtvrt roku
- e) Alespoň 1x za půl roku
- f) Alespoň 1x za rok
- g) Méně často

12. Co podle Vás nejvíce ovlivnilo vaši četbu? Prosím u každé možnosti označte míru, nakolik s tím souhlasíte.

	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
Doma se vždy dbalo na četbu knih	1	2	3	4	5
Měli jsme doma mnoho knih	1	2	3	4	5
Navštěvoval/a jsem pravidelně knihovnu	1	2	3	4	5
Bavil/a jsem se o knihách	1	2	3	4	5

s přáteli a známými					
Často jsme mluvili o knihách s rodiči	1	2	3	4	5
Ovlivnilo mě studium	1	2	3	4	5
Našel/a jsem si cestu sám/a	1	2	3	4	5

Jiné (uved'te): .....

13. Podle čeho si knihy vybíráte? Prosím u každé možnosti zvolte frekvenci.

	Velmi často	Docela/spíše často	Spíše zřídka	Nikdy
Podle žánru	1	2	3	4
Podle autora	1	2	3	4
Podle tématu	1	2	3	4
Podle doporučení blízkých	1	2	3	4
Podle ceny	1	2	3	4
Podle kritiky	1	2	3	4
Podle obalu	1	2	3	4

Jiné (uved'te): .....

14. Kde/jakým způsobem získáváte informace o knihách? Prosím u každé možnosti zvolte frekvenci.

	Velmi často	Docela/spíše často	Spíše zřídka	Nikdy
V televizi	1	2	3	4
Ve škole	1	2	3	4
Na internetu	1	2	3	4
Z recenzí v novinách či časopisech	1	2	3	4
Z nakladatelských katalogů a letáků	1	2	3	4
V knihovnách	1	2	3	4
V knihkupectvích	1	2	3	4

Jiné (uveďte): .....

15. Jaké místo volíte nejraději pro četbu? Prosím u každé možnosti zvolte frekvenci zakroužkováním čísla 1-4.

	Velmi často	Docela/spíše často	Spíše zřídka	Nikdy
Doma	1	2	3	4
V dopravním prostředku	1	2	3	4
Ve škole	1	2	3	4
Během vysílání televize	1	2	3	4
Při jídle	1	2	3	4
V posteli	1	2	3	4
V kavárně, restauraci	1	2	3	4
V čekárně	1	2	3	4

Jiné (uveďte): .....

16. Kdy čtete knihy? Prosím u každé možnosti zvolte frekvenci zakroužkováním čísla 1-4.

	Velmi často	Docela/spíše často	Spíše zřídka	Nikdy
Během pracovních dnů	1	2	3	4
Během víkendu	1	2	3	4
Během prázdnin	1	2	3	4
O svátcích	1	2	3	4
Během nemoci	1	2	3	4

Jiné (uveďte): .....

17. Jakým způsobem nejčastěji čtete? Prosím u každé možnosti označte míru, nakolik s tím souhlasíte zakroužkováním čísla 1-5.

	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
Setrávám u jedné započaté knihy,	1	2	3	4	5

avšak dělám si přestávky					
Přeskakuji stránky a čtu jen to zajímavé	1	2	3	4	5
Čtu v knize, pokud mám čas	1	2	3	4	5
Často mám rozečteno i několik knih	1	2	3	4	5

Jiné (uved'te): .....

18. Jakému žánru dáváte při četbě přednost? Prosím zvolte maximálně 3 možnosti.

- Detektivky
- Thriller
- Sci-fi
- Fantasy
- Komiksy
- Cestopisy
- Historické romány
- Biografické romány
- Psychologické romány
- Romány pro ženy
- Poezie
- Horory
- Válečná literatura
- Náboženská literatura
- Komedie a humor
- Esoterika
- Dobrodružná literatura
- Western

Jiné (uved'te): .....

19. Četl/a jste někdy následující knihy? Prosím zakroužkujte u každé knihy buď „ANO“, pokud jste ji někdy četl/a, nebo „NE“ nečetl/a.

a) Honzíkova cesta

ANO/ NE

b) Děti z Bullerbynu

ANO/NE

c) romány Lenky Lanczové

ANO/NE

d) romány Ivony Březinové

ANO/NE

e) My děti ze stanice ZOO

ANO/NE

f) Padesát odstínů šedi

ANO/NE

g) Knihy od Dana Browna

ANO/NE

h) Harry Potter

ANO/NE

ch) Hra o trůny

ANO/NE

20. Čtete elektronické knihy?

a) Ano, e-knihy čtu

b) Zním e-knihy, ale nechci je využívat

c) Ne, nikdy jsem o e-knihách neslyšel/a

Jiné (uveďte): .....

21. Máte nějakou nejoblíbenější knihu? Pokud ano, jaký je její název?

- a) Ano, je to:
- b) Ne, nemám žádnou nejoblíbenější knihu.

22. Navštěvujete veřejnou knihovnu (spadá zde i vědecká knihovna)?

- a) Ano, stále do knihovny chodím.
- b) Ne, ale dříve jsem knihovnu navštěvoval/a
- c) Ne, nikdy jsem ji nenavštěvoval/a

V případě, že vyberete odpověď „ne, ale dříve jsem knihovnu navštěvoval/a“ a „ne, nikdy jsem ji nenavštěvoval/a“, prosím vynechte otázku č. 23 a přejděte na otázku č. 24 a 25.

23. Jak často navštěvujete nějakou veřejnou knihovnu (spadá zde i vědecká knihovna)?

- a) Vícekrát týdně
- b) Jednou za týden
- c) Jednou za 14 dní
- d) Jednou za měsíc
- e) Jednou za čtvrt roku
- f) Jednou za půl roku
- g) Jednou za rok

24. Pokud jste odpověděl/a na otázku č. 22 „Ne, ale dříve jsem knihovnu navštěvoval/a“, proč již nejste čtenářem veřejné knihovny (spadá zde i vědecká knihovna)? Prosím u každé možnosti označte míru, nakolik s tím souhlasíte zakroužkováním čísla 1-5.

	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
Již nemám čas na četbu	1	2	3	4	5

Raději si knihy sám/a kupuji	1	2	3	4	5
Raději si knihy půjčuji od přátel	1	2	3	4	5
Knihovna neměla tituly, které jsem potřeboval/a	1	2	3	4	5
Knihovna byla příliš daleko	1	2	3	4	5
Nevyhovoval a mi výpůjční doba	1	2	3	4	5
Knihovna měla neodborný a neochotný personál	1	2	3	4	5
Čekal/a jsem na daný titul příliš dlouho (např. z důvodu rezervace)	1	2	3	4	5
V souvislosti s lepší dostupností e-knih	1	2	3	4	5

Jiné (uved'): .....

25. Pokud jste odpověděl/a na otázku č. 22 „Ne, nikdy jsem ji nenavštěvoval/a“, tak proč jste nikdy nebyl/a čtenářem veřejné knihovny (spadá zde i vědecká knihovna)? Prosím u každé možnosti označte míru, nakolik s tím souhlasíte zakroužkováním čísla 1-5.

	Rozhodně souhlasím	Spíše souhlasím	Nevím	Spíše nesouhlasím	Rozhodně nesouhlasím
Nemám čas na četbu	1	2	3	4	5

Raději si knihy sám/a kupuji	1	2	3	4	5
Raději si knihy půjčuji od přátel	1	2	3	4	5
Knihovna neměla tituly, které jsem potřeboval/a	1	2	3	4	5
Knihovna byla příliš daleko	1	2	3	4	5
Nevyhovoval a mi výpůjční doba	1	2	3	4	5
Knihovna měla neodborný a neochotný personál	1	2	3	4	5
Čekal/a jsem na daný titul příliš dlouho (např. z důvodu rezervace)	1	2	3	4	5
V souvislosti s lepší dostupností e-knih	1	2	3	4	5

Jiné (uved'): .....

Děkuji Vám za Váš čas a za vyplnění tohoto dotazníku, velmi mi tím pomůžete ke zpracování mé diplomové práce. Přeji hezký zbytek dne.